

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1928.

Första kammaren.

Nr 20.

Tisdagen den 20 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 3.30 e. m.

Herr statsrådet *Ribbing* avlämnade

dels Kungl. Maj:ts skrivelse nr 173, med tillkännagivande, att i statsverkspropositionen under fjärde huvudtiteln bebådad framställning om anslag för utförande av vissa byggnadsarbeten m. m. vid flottans station i Stockholm icke kommer att föreläggas riksdagen;

dels ock Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 172, angående godkännande av viss överenskommelse mellan kronan och Uppsala stad;

nr 180, angående anvisande av medel för uppehållande av en professur i svenska språket och litteraturen vid universitetet i Dorpat i republiken Estland;

nr 181, angående understöd åt förre seminarieeleven B. E. L. Hellström;

nr 182, angående pension åt två läroverksvaktmästare;

nr 184, angående nybyggnad för lantmäterikontoret i Jämtlands län;

nr 185, angående uppförande av posthusbyggnad i Vasastaden i Stockholm;

nr 191, med förslag till lag om ändrad lydelse av 8 § i lagen den 10 mars 1923 med vissa bestämmelser rörande hyra;

nr 192, med förslag till lag om ändrad lydelse av 6 och 11 §§ i lagen den 1 mars 1886 angående ansvarighet för skada i följd av järnvägs drift;

nr 193, angående pension åt förra sömmerskan vid Västerbottens regementes intendenturverkstäder Hildur Kristina Emilie Sjögren;

nr 208, angående försäljning av järnvägen från Lidköping till Tun;

nr 211, angående ändrad organisation av väg- och vattenbyggnadsväsendet;

nr 212, angående landsarkiv för Norrland m. m.;

nr 216, angående nedskrivning av postverkets fordran hos förre postexpeditören S. H. F. Palmerantz;

nr 217, angående lokaler för undervisningen och forskningen i cellulosateknik och träkemi vid tekniska högskolan m. m.;

nr 231, angående vissa i samband med 1927 års skolreform stående frågor;

nr 235, med förslag till lag om ändrad lydelse av 10 och 11 §§ i förordningen den 16 maj 1884 angående patent; samt

nr 240, angående pensionering av besiktningsmän vid exportslakterier och andra enskilda, under offentlig kontroll ställda slakteriinrättningar.

Herr statsrådet *Lyberg* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 171, med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 20 juni 1924 (nr 225) med särskilda bestämmelser angående olovlig befatning med spritdrycker och vin ävensom av lagen den 27 november 1925 (nr 463) om utsträckt tillämpning av förstnämnda lag, m. m.;

Första kammarens protokoll 1928. Nr 20.

- nr 190, med förslag till lag om ändrad lydelse av 2 och 5 §§ i lagen den 11 oktober 1907 (nr 85) angående civila tjänst innehavares rätt till pension;
nr 202, angående nedskrivning av vissa från kraftledningslånefonden beviljade lån m. m.;
nr 203, angående viss förlängning av den räntefria tiden beträffande lån från odlingslånefonden till Dragsängarnas invallningsföretag; samt
nr 206, angående upplåtelse av mark för bosättning åt lappar m. m.

Herr statsrådet *Hamrin* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

- nr 160, angående årligt understöd å allmänna indragningsstaten åt ombudsmannen vid sjömanshuset i Piteå K. A. M. Dynesius;
nr 197, angående anslag för budgetåret 1928—1929 till statens provningsanstalt;
nr 198, angående anslag för budgetåret 1928—1929 till drift- och underhållskostnader för statens isbrytarfartyg; samt
nr 199, angående försäljning av ett område å kronan tillhöriga lägenheten Sandskäret nr 2 i Nedertorneå socken av Norrbottens län.

Justerades protokollen för den 13, 14 och 16 innevarande månad.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

- nr 74, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av viss överenskommelse mellan kronan och Eksjö stad;
nr 75, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av viss överenskommelse mellan kronan och Norrköpings stad; samt
nr 76, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av viss överenskommelse mellan kronan och Linköpings stad.

Anmälades och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

- nr 77, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om fortsatt tillämpning av förordningen den 8 juni 1923 (nr 155) angående omsättnings- och utskänkningsskatt å spritdrycker;
nr 78, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av ett mellan Sverige och Finland avslutat handelsavtal;
nr 79, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av ett mellan Sverige och Turkiet avslutat handels- och sjöfartsavtal;
nr 80, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändring i den vid förordningen den 9 juni 1911 (nr 80) med tulltaxa för inkommande varor fogade tulltaxa, i vad angår vissa slag av mattor;
nr 81, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad lydelse av § 8 mom. 3 i förordningen den 9 juni 1911 (nr 80) med tulltaxa för inkommande varor ävensom en i samma ämne väckt motion; samt
nr 82, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om fortsatt tillämpning av förordningen den 27 april 1923 angående rätt för Konungen att i visst fall åsätta särskild tullavgift.
-

Upplästes följande inkomna läkarintyg:

Att ledamoten av riksdagens första kammare landshövding *Gustaf Sederholm* på grund av luftrörskatarr med feber tillsvidare är oförmögen att deltaga i riksdagsarbetet, intygas på heder och samvete.

Nyköping d. 18 mars 1928.

Nils Bäckström,

leg. läkare.

Anmäldes och bordlades bevillningsutskottets betänkande nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående provisorisk förlängning av förordningen den 26 juli 1926 (nr 382) angående utförelsebevis för råg och vete m. m. ävensom i ämnet väckta motioner.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 186, med förslag till förordning angående visst tillägg till förordningen den 29 juni 1917 angående förbud i vissa fall mot användande av vilseledande varubeteckningar vid handel med födoämnen m. m.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran konstitutionsutskottets utlåtanden nr 11 och 12.

Vid föredragning av statsutskottets memorial nr 43, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om anslagen till arvoden och ortstillägg åt viss extra personal i utrikesrepresentationen samt till skrivbiträden vid beskickningar och konsulat, godkändes den i detta memorial föreslagna voteringspropositionen.

Herr statsrådet *Ribbing* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 241, angående åtgärd för främjande av sparsamhet bland skolungdomen.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran statsutskottets utlåtanden nr 44 och 45.

Vid föredragning av bevillningsutskottets memorial nr 20, angående särskild ersättning åt en tjänsteman hos bevillningsutskottet, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran första lagutskottets utlåtande nr 19 och andra lagutskottets utlåtande nr 23.

Vid föredragning av andra lagutskottets memorial nr 24, angående arvode åt revisionssekreteraren S. Ekberg, vilken inom andra lagutskottet biträtt vid behandlingen av viss fråga, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner hänvisades dessa, nr 160, 181, 182, 190, 193 och 240 till bankoutskottet, nr 171, 191, 192 och 235 till behandling av lagutskott, nr 172, i vad den avsåg nedskrivning av statens domäners fond, till jordbruksutskottet och i övrigt till statsutskottet, nr 180, 184, 185, 197, 198, 208, 211, 212, 216, 217, 231 och 241 till statsutskottet samt nr 199, 202, 203 och 206 till jordbruksutskottet.

Efter föredragning av Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade skrivelse nr 173 beslöts att denna skrivelses innehåll skulle meddelas statsutskottet och skrivelsen läggas till handlingarna.

Herr **Lindhagen** erhöll på begäran ordet och yttrade: Det har i dag lämnats en proposition, nr 206, angående upplåtelse av mark för bosättning åt lappar m. m. Propositionen är ganska vidlyftig. Den rör också enligt lapparnas uppfattning en för dem, med lappfrågans nuvarande läge, ännu viktigare angelägenhet än den tidigare avlämnade propositionen om lappars rätt till renbete.

Lapparna sakna representation i riksdagen för att föra deras talan och framföra deras synpunkter, och de bo så långt borta, att det tager lång tid att komma i förbindelse med dem. Jag har emellertid av lappar dels genom brev och dels telegrafiskt blivit anmodad att hjälpa dem komma till rätta med denna propositions innehåll, d. v. s. bereda dem tillfälle att studera propositionens innehåll, så vitt det står i deras förmåga. Av denna anledning ävensom för eventuella motionärers i riksdagen räkning ber jag att få anhålla om kammarens tillstånd, att tiden för avgivande av motioner med anledning av denna kungl. proposition måtte utsträckas till det plenum, som infaller näst efter tjugu dagar efter propositionens avlämnande.

Med bifall till herr Lindhagens yrkande medgav kammaren, att tiden för väckande av motioner i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 206, angående upplåtelse av mark för bosättning åt lappar m. m., utsträcktes till det sammanträde, som infölle näst efter tjugu dagar från propositionens avlämnande.

Fröken *Hesselgren* väckte nedannämnda motioner:

nr 286, angående anställande av biträdande föreståndare vid vissa kommunala flickskolor; och

nr 287, angående upprättande av ordinarie befattningar för lärare i övningsämnen vid kommunal flickskola m. m.

Motionerna hänvisades till statsutskottet.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 3.54 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Onsdagen den 21 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Herr statsrådet *Pettersson* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:
nr 165, angående anslag till hospitalsbyggnader m. m.;
nr 204, angående försäljning av Malmö asyls område m. m.; och
nr 205, angående inrättande av en psykiatrisk klinik vid universitetet i Lund.

Herr statsrådet *Hamrin* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 210, angående försäljning av vissa kronoegendomar och upplåtande av lägenheter från sådana egendomar.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 8 e. m.

Upplästes följande inkomna läkarintyg:

Att ledamoten av riksdagens första kammare rådmann *Georg Dahl* på grund av sjukdom (ascitis) är tills vidare förhindrad deltaga i riksdagsarbetet, intygat på heder och samvete.

Stockholm den 20 mars 1928.

I. Hedenius,
leg. läkare, professor.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran bevillningsutskottets betänkande nr 21.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 10, i anledning av väckt motion angående kyrkomötets lagstiftningsrätt m. m.

I en inom andra kammaren väckt motion, nr 46, hade herr *Hallén* m. fl. hemställt, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte snarast möjligt återupptaga de av riksdagen begärda utredningarna angående kyrkomötets lagstiftningsrätt och angående utvidgad lekmanrepresentation inom kyrkan, i vad rörde såväl stiftens representation och stiftsstyrelserna som ock grunderna för kyrkomötets sammansättning, samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill en dylik utredning kunde föranleda.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på återopade grunder hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

*Ang.
kyrkomötets
lagstiftnings-
rätt.*

Ang.
kyrkomötets
lagstiftnings-
rätt.
(Forts.)

Reservationer hade avgivits, av, utom annan,

1) herr *von Geijer*, som likväl ej antytt sin åsikt;

2) herrar *G. W. Hansson*, *Hallén* och *Fast*, som ansett, att utskottets ytt-
rande bort hava den lydelse, reservationen visade, slutande med en hemställan,
att riksdagen ville i anledning av herr Halléns m. fl. motion, nr 46, besluta att
i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte snarast möjligt
återupptaga de av riksdagen 1920 och kyrkomötet 1925 begärda utredningarna
angående kyrkomötets lagstiftningsrätt och angående utvidgad lekmannarepre-
sentation inom kyrkan samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill utred-
ningen kunde föranleda.

Herr **Hansson, Gustav**: Herr talman, mina herrar! Då jag jämte några
andra av utskottets ledamöter har till detta utlåtande fogat en reservation, ber
jag att få taga kammarens uppmärksamhet i anspråk en kort stund.

I den motion, varöver utskottets utlåtande nu föreligger, har hemställts,
»att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t
måtte snarast möjligt återupptaga de av riksdagen begärda utredningarna an-
gående kyrkomötets lagstiftningsrätt och angående utvidgad lekmannarepre-
sentation inom kyrkan, i vad rör såväl stiftens representation och stiftsstyrelserna
som ock grunderna för kyrkomötets sammansättning, samt för riksdagen
framlägga de förslag, vartill en dylik utredning må kunna föranleda». Denna
fråga är ju icke ny, och som av motionärernas hemställan framgår, begä-
res, att en tidigare utredning skall återupptagas. Den utredning det är fråga
om begärdes, såsom meddelas i utskottsutlåtandet, av 1920 års riksdag. I
anledning av en då i andra kammaren av herr Hallén väckt motion hem-
ställde konstitutionsutskottet bland annat, att riksdagen »ville i skrivelse till
Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta utreda, under vilka för-
utsättningar det införande av direkta val av lekmannaombud till kyrkomötet
må kunna, i samband med en utvidgad lekmannarepresentation i övrigt inom
kyrkan, genomföras, samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill en dy-
lik utredning kan föranleda». Vidare hemställde konstitutionsutskottet samma
år i anledning av en i andra kammaren av herr Engberg väckt motion. »att
riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t
låta verkställa utredning av frågan, i vad mån kyrkomötets rätt att med
Konungen och riksdagen lagstifta i kyrkolagsfrågor må kunna avskaffas och
ersättas av en rätt att i dylika frågor avgiva utlåtande, samt för riksdagen
framlägga det förslag, vartill utredningen kan föranleda». Riksdagen be-
gärde i enlighet med konstitutionsutskottets hemställan om utredning i dessa
frågor, och detta föranledde senare 1920 års kyrkomöte att i en skrivelse till
Kungl. Maj:t hemställa, att, därest frågan om kyrkomötets veto och därmed
sammanshängande frågor bleve föremål för utredning, Kungl. Maj:t måtte
tillse, att full hänsyn komme att tagas till kyrkans berättigade krav på att
kyrkomötets medbestämmanderätt i frågor, som berörde kyrkans inre liv, samt
bennes därav betingade ställning i ekonomiskt och organisatoriskt hänseende
måtte hållas vid makt och stärkas. År 1921 uppdrog Kungl. Maj:t åt lands-
hövding Johan Widén att företaga ifrågavarande utredningar, men dessa blevo
sedermera avbrutna och ha icke blivit fortsatta, trots att 1925 års kyrko-
möte hos Kungl. Maj:t hemställt, att den av landshövding Widén påbörjade
utredningen måtte återupptagas.

Konstitutionsutskottet erkänner, att de på ifrågavarande område förelig-
gande reformkraven äro värda synnerligt beaktande, men har med hänsyn till
det betänkande, som framlagts av de år 1925 tillsatta religionsfrihetssakkun-
niga funnit, att de förslag, som förefinnas i detta betänkande, om de bliva

genomförda, komma att så ändra kyrkans ställning och medföra konsekvenser med avseende såväl på den kyrkliga lagstiftningsmakten som på kyrkans inre organisation, och på grund härav har utskottet kommit till den uppfattningen, att motionen bör avstyrkas.

Man kan dock med skäl betvivla, att de av utskottet anförda skälen äro bärande. Utskottet säger, att riksdagen inom kort, kanske redan nästa år, torde få mottaga proposition i ämnet. Någon säkerhet för att så kommer att ske har man emellertid ej. De religionsfrihetssakkunnigas betänkande är väl ute på remiss till de olika myndigheterna, och innan utlåtanden från dessa inkommit, är det för tidigt att uttala sig om tidpunkten för riksdagens behandling av detsamma. Det kan ju även tänkas, att det går med denna utredning, som det har gått med en del andra, nämligen att den på grund av en allmän kritik från myndigheternas sida icke kommer att föranleda till någon regeringens åtgärd. Att under så ovissa förhållanden låta ett förut påbörjat viktigt utredningsarbete fortfarande vila synes ej vara befogat.

Det kan i detta sammanhang erinras om att då riksdagen år 1909 avlät skrivelse angående utredning om vidgad rätt till utträde ur svenska kyrkan, ifrågasatte riksdagen på intet sätt att som konsekvens härav borde följa, att vare sig frågan om riksdagens och kyrkomötets inbördes ställning eller frågan om den kyrkliga representationen på grund därav borde upptagas till prövning, och de myndigheter, som haft att yttra sig över 1909 års skrivelse, ha ej heller ifrågasatt något samband mellan denna och de i motionen berörda frågorna. Det kan även erinras om att religionsfrihetssakkunniga tillsattes redan år 1918, men detta hindrade icke riksdagen att 1920 med ganska stor kraft begära de nämnda utredningarnas igångsättande. Jag vill vidare påminna om att 1925 års kyrkomöte ej heller ansåg de religionsfrihetssakkunnigas pågående utredningar vara något hinder för de nu ifrågasatta utredningarnas återupptagande.

Jag tror för min del, att om en gång i framtiden de religionsfrihetssakkunnigas förslag kommer att av riksdagen i någon form antagas, detta icke i någon nämnvärd mån kommer att rubba riksdagens och kyrkans inbördes ställning.

Som förut nämnts, äro utskottet och reservanterna ense om att reformer äro av nöden i fråga om kyrkomötets och riksdagens inbördes ställning. Jag ber att få anföras, vad utskottet säger på sid. 2. Utskottet yttrar där: »Otvivelaktigt föreligga på ifrågavarande områden reformkrav, vilka äro värda synnerligt beaktande. Gränserna för det lagstiftningsområde, där kyrkomötet bör medverka, ävensom formerna för denna medverkan torde vara i behov av reglering. Likaså äro frågorna om ändrade grunder för kyrkomötets sammansättning och utseende, äsyftande utvidgad lekmannarepresentation och ökat deltagande från församlingsmedlemmarnas sida vid lekmannaombudens utseende, liksom vidgat lekmannainflytande i övrigt inom kyrkan aktuella samt inom kyrkan och av kyrkomötet uppmärksammade spørsmål, vilka i och för sig väl kunna vara förtjänta av vidare utredning.» I vad utskottet här anför kan jag för min del som reservant gott instämma. Utskottet talar om att gränserna för det lagstiftningsområde, där kyrkomötet bör medverka, äro i behov av en reglering. Vi ha ju haft tillfälle att se, hurusom kontroverser hava uppstått mellan kyrkomötet å ena sidan och riksdagen å andra sidan. Jag vill härvidlag endast erinra om vad som hände år 1925, då frågan om borgerlig begravning förelåg.

Vad beträffar frågan om ökat deltagande från församlingsmedlemmarnas sida vid utseende av lekmannaombud i kyrkomötet, tror jag, att det föreligger ett mycket stort behov av reformer i detta avseende. Jag vill endast i korthet erinra om hur det nu tillgår, då lekmannaombuden skola utses. För-

Ang.
kyrkomötets
lagstiftnings
rätt.

(Forts.)

Ang.
kyrkomötets
lagstiftnings-
rätt.

(Forts.)

samlingsmedlemmarna kallas att inför pastor välja elektor, vilka sedermera i sin tur skola välja ombud till kyrkomötet. Till ett sådant möte inför pastor komma måhända blott två eller tre församlingsmedlemmar, och i de flesta fall får man kanske rentav truga någon av de närvarande att åtaga sig elektorskapet. Denne har sedermera att tillsammans med de övriga elektorerna, som blivit utsedda i andra församlingar, företaga val av lekmannaombud till kyrkomötet. Man kan ju dock säga, att dessa ombud icke representera någon allmän mening inom församlingarna, utan de representera endast ett mycket litet fåtal. Man får således icke här fram ett uttryck för församlingens vilja.

Det kunde ju vara många andra omständigheter att anföra, men jag skall icke upptaga kammarens tid längre. Jag vill till sist endast säga, att de av utskottet anförda skälen mot ett återupptagande av ifrågasatt utredning enligt min mening icke äro värda så stort beaktande. Jag anser, att alla skäl tala för att utredningarna återupptagas, och jag ber därför, herr talman, att få yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till den av mig m. fl. avgivna, vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr Reuterskiöld: Herr talman, mina herrar! Konstitutionsutskottets betänkande i detta ärende avser egentligen tre frågor, som här ha kopplats samman med varandra. Den första gäller kyrkomötets deltagande i kyrkolagstiftning, den andra kyrkomötets sammansättning och den tredje ökad lekmanrepresentation inom kyrkan i allmänhet. Den sista punkten angår icke på minsta sätt konstitutionsutskottet, utan borde ha hänskjutits till lagutskottet, men den var inblandad med de andra i motionen och har således måst följa med till konstitutionsutskottet. De två andra frågorna åter angå ju konstitutionsutskottet.

Som den ärade förste talaren och reservanten här har anförts, har utskottet avstyrkt, att riksdagen skulle göra någon förnyad framställning om återupptagande av utredningarna rörande kyrkomötets medbeslutanderätt i kyrkolagstiftning och rörande kyrkomötets sammansättning. Grunden härtill är, som han anförde, helt enkelt, att religionsfrihetssakkunnigas betänkande angående frågan om utträde ur svenska kyrkan föreligger, och vare sig det föranleder en proposition eller icke, måste man väl ändå först avvakta vad som blir resultatet av detta förslag — om Kungl. Maj:t lägger det på hyllan, eller om Kungl. Maj:t föranledes att därav utforma en proposition. Den ärade talaren trodde icke, att någon proposition skulle komma, men på den tron lär väl icke utskottet kunna bygga sitt betänkande.

Den ärade reservanten anförde, att det tidigare icke varit ifrågasatt något sammanhang mellan religionsfrihetssakkunnigas utredning samt frågorna om kyrkomötets medbeslutanderätt och kyrkomötets sammansättning. Ja, vad man icke förutsätter eller anser vara för handen vid en tid, då utredning begäres eller pågår, kan man möjligen anse vara för handen, när utredningens resultat föreligger och man kan vänta sig, att det skall göras till föremål för avgörande åtminstone hos Kungl. Maj:t. Så länge man icke känner något om detta utredningsresultat, kan väl det av reservanten anförda skälet hava sin bäring men icke efter det förslaget föreligger och visat sig vara så genomgripande, som det dock är.

Det tredje skälet för reservanten var, att ett bifall nu till reservanternas hemställan icke på minsta sätt skulle rubba ställningen mellan kyrkan och staten, även om den begärda utredningen gjordes självständigt. Ja, mina herrar, detta är just den springande punkten. Om man inför en obegränsad rätt till utträde ur svenska kyrkan, följer ganska naturligt därav, att kyrkan icke längre har den organisation i statsrättsligt avseende, som den hittills haft. Då

kan man tvärtom säga, att frågan om kyrkomötets ställning som en kyrkans representation blir en kyrkans ensak, och man har icke alls att anlägga några statliga synpunkter på denna fråga. Den saken bör då naturligtvis överlämnas åt kyrkan själv att ordna. Däremot ställer det sig ju principiellt på annat sätt i fråga om kyrkomötets rätt att deltaga i stiftande av kyrkolag. Men om man ser på den gällande kyrkolagen, innehåller den ju i grund och botten bestämmelser, som äro av rent intern natur med undantag möjligen för vad som gäller begravning samt vidare äktenskaps ingående och upplösning. Men båda kapitlen om äktenskaps ingående och upplösning, som tillika ha borgerlig lags karaktär, äro upphävd, och den lag, som trätt i stället och som tillika har kyrkolags natur, är så ny, att en ändring, även om man önskade en sådan, icke inom en avsevärd framtid kan komma att ifrågasättas. Under sådana förhållanden är frågan om kyrkomötets ställning till kyrkolagstiftningen av mycket underordnad betydelse och absolut icke något aktuellt spörsmål. Därför både kan och bör man enligt mitt förmenande vänta, till dess man får se, huruvida grundvalarna här komma att rubbas eller icke. Först därefter är tiden inne, och under sådana förhållanden, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

*Ang.
kyrkomötets
lagstiftnings-
rätt.
(Forts.)*

Herr von Geijer: Herr talman! Jag har låtit anteckna en blank reservation vid ifrågavarande utlåtande och skall med några få ord be att få ange skälen därtill. Under ärendets behandling i utskottet fick utskottet del av den utredning, som landshövding Widén utfört, innan densamma blev avbruten. Jag fick av densamma det intrycket, att det skulle vara synnerligen lämpligt och bekvämt att fullfölja denna utredning. Det kan nämligen icke förnekas, att det har uppstått en besynnerlig uppfattning om kyrkomötets ställning i förhållande till statsmakterna i övrigt, om dess undantagsställning etc. Den okunnighet, som förefinnes på detta område, har varit ägnad att rent av framkalla en legendbildning rörande kyrkomötets ställning. Man har överskattat dess makt, och detta har enligt min mening framkallat en risk för attacker mot själva institutionen. Den önskar jag för min del bibehålla, och det är därför som jag hade ansett det lämpligt om utskottet ställt sig på samma ståndpunkt som det senaste kyrkomötet, vilket begärt, att den påbörjade utredningen skulle fullföljas och sedermera befordras till trycket. Detta var min ståndpunkt i utskottet. Den kunde man emellertid icke acceptera, och det var icke heller så lätt att anknyta den till motionen. Under sådana omständigheter återstod för mig ingenting annat än att avgiva en blank reservation.

Eftersom jag fått ordet, skulle jag ändå vilja säga ett par ord om utskottets utlåtande, vilket också bidragit till att jag låtit anteckna mig som reservant. Jag syftar här på den fråga, som herr Reuterskiöld sist var inne på och som beröres i utlåtandet längst ned på sid. 2. Det heter där: »Genomföres detta förslag» — d. v. s. religionsfrihetssakkunnigas förslag om obegränsad rätt till utträde ur svenska kyrkan — »kommer den svenska kyrkan att erhålla en väsentligt förändrad ställning.» Jag för min del kan icke medgiva, att den svenska kyrkans ställning skulle bli förändrad, även om en obegränsad utträdesrätt i enlighet med de religionsfrihetssakkunnigas förslag infördes. Att en del medborgare icke längre tillhörde kyrkan, kunde enligt min mening icke på något sätt ändra dess ställning. Jag anser det rätt betänkligt att göra ett sådant medgivande. Låt vara att det i grundlagen icke säges något direkt om statskyrkan, begreppet finnes dock där. Jag vill endast hänvisa till § 114 regeringsformen, där det talas om prästerskapet. Jag vill som sagt för min del inlägga en gensaga emot varje ord, som innebär ett medgivande av att kyrkans statsrättsliga ställning på ett eller annat sätt skulle ändras genom de religionsfrihetssakkunnigas förslag.

Ang.
kyrkomötets
lagstiftnings-
rätt.

(Forts.)

Det är dessa omständigheter, herr talman, som föranlett mig att avgiva en blank reservation, men jag har intet yrkande.

Herr Bergqvist: Herr talman! Då jag i kyrkomötet varit med om att göra en framställning om att den av landshövding Widén påbörjade utredningen angående kyrkomötets deltagande i kyrkolagstiftning måtte fullföljas, borde ju konsekvensen fordra, att jag nu skulle ansluta mig till reservanternas förslag, som kräver ett återupptagande av denna utredning i likhet med vad kyrkomötet begärt. Emellertid kan jag icke vara med på reservationens förslag, när jag ser det mot bakgrunden av reservanternas motivering, ty denna går ut på att den ifrågasatta utredningen skall åsyfta ett inskränkande av kyrkomötets befogenhet i kyrkolagsfrågor, så att kyrkomötet i stort sett icke skulle få samma befogenhet som för närvarande. Jag är ense med reservanterna däruti, att det än önskvärt, att en mera klart utstakad gräns uppdrages mellan riksdagens och kyrkomötets befogenhet, när det gäller kyrkolagstiftning, men jag tror icke, att det vore lyckligt att begränsa kyrkomötets befogenhet alltför mycket. Kyrkan är ju dock ett samfund vid sidan av staten och måste ha en viss frihet. Den kyrkliga representationen måste ha ett ord med i laget, när det gäller att avgöra frågor, som beröra kyrkans intressen och dess förmåga att fylla sin uppgift i samhället.

Att finna en lagstiftning, där varje anledning till konflikt mellan kyrkomötet och riksdagen vore avlägsnad, tror jag vara omöjligt. Reservanterna åberopa, vad som förekom vid 1925 års kyrkomöte, när kyrkomötet icke godtog det av riksdagen antagna förslaget om begravning utan jordfästning i svenska kyrkans ordning. Ja, jag kan icke tänka mig, att riksdagen skulle vilja så hårt klavbinda kyrkans representation, att den skulle bli urståndssatt att uttala sin egen mening i en för kyrkan vital fråga. Reservanterna säga emellertid i sitt utlåtande: »En snar gränsreglering mellan riksdagens och kyrkomötets lagstiftningsområde är högst angelägen att få till stånd. Den konflikt mellan nämnda representationer, som senast år 1925 förekom vid behandlingen av lagförslaget om borgerlig begravning, visar angelägenheten av att lagfrågor av mer civilrättslig än kyrkorättslig karaktär helt undandragas kyrkomötets beslutanderätt, liksom det ock synes vara ett befogat krav att, såsom första kammaren år 1920 hävdade, kyrkan erhåller en viss lagstiftningsrätt i kyrkligt interna frågor.» Det framgår härav tydligt, att reservanternas avsett, att utredningen skall gå ut på en inskränkning av kyrkomötets befogenhet i lagstiftningsfrågor. Då jag är av den övertygelsen, att detta skulle betydligt försämra kyrkans ställning, kan jag icke, så länge denna passus i motiveringen bibehålles, vara med om något skrivelseförslag.

Vad beträffar frågan om ökad medverkan av lekmannaelementet i kyrkorepresentationen, både i kyrkomötet och även eljest, är jag en ivrig vän därav. Skulle en reform kunna genomföras, varigenom man gäve större utrymme åt lekmännens inflytande på kyrkliga frågor, skulle jag hälsa den med glädje.

Herr Reuterskiöld: Endast ett par ord. Utskottets ärade ordförande menade, att utträdesrättens beviljande icke alls skulle kunna förändra kyrkans ställning. Ja, det beror alldeles på vilket förslag, som eventuellt kan framläggas av Kungl. Maj:t och antagas av riksdagen. Man kan ju dock tänka sig, att det blir en fri utträdesrätt och att efterkommande till en person, som begagnat sig av denna rätt, icke heller skulle tillhöra kyrkan. Nu måste han ju anmäla ett annat samfund, till vilket han övergår, och man förutsätter, att barnen uppfostras i dess lära, men framdeles skulle en utträdande icke behöva uppgiva något samfund. På det sättet avfolkas kyrkan, och en ny generation

växer upp under nya förhållanden. Man kan vidare tänka sig en del omständigheter, som ytterligare komplicera saken, men jag har icke nu anledning att gå in därpå. På detta sätt blir läget faktiskt ett helt annat än det nu är, och därav följer nödvändigheten att taga under övervägande, i vilken form kyrkans verksamhet i det yttre skall framträda.

Frågan om lekmanneelementets deltagande eller icke deltagande blir en intern kyrklig fråga. Såsom förhållandena nu äro, är det en fråga, som även angår staten och riksdagen, men under en annan förutsättning icke. Att man då nu skulle sätta i gång en utredning eller fortsätta en utredning — jag tror för övrigt icke, att landshövding Widéns utredning kan fortsättas, utan det får nog bli en helt ny utredning, som måste läggas på annan bog och på annat sätt — därför förefaller mig tidpunkten icke vara inne.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Sandegård: Endast ett par ord. Jag blev uppkallad av ett par ytt-
randen av herr Bergqvist. Herr Bergqvist gjorde gällande, att kyrkan är ett
samfund vid sidan av staten. Jag skulle för min del vilja göra gällande, att
kyrkan är staten organiserad för religiösa syften, staten organiserad att taga
hand om folkets religiösa behov. Herr Bergqvist förklarade vidare, att kyr-
kan, därför att den är ett samfund vid sidan av staten, måste ha en särskild
maktbefogenhet i vissa frågor, särskilt s. k. kyrkligt interna frågor.

Med den allmänna uppfattning jag har får jag för min del säga, att jag tror.
att det är fullkomligt obefogat och oriktigt att göra gällande något sådant.
Det kan icke heller, enligt min mening, vara ens kyrkan till gagn. Herrarna
torde erinra sig exempelvis åren 1920 och 1921, då en av dessa s. k. interna
frågor av kyrkomötet, som ju representerar detta samfund vid sidan av staten.
hade handlagts på ett sätt, som förmådde statsmakterna d. v. s. i första hand
riksdagen att ingripa och den gången rädda — den wallinska psalmboken åt
kyrkan.

Jag skulle ha velat yrka bifall till utskottets hemställan om avslag, men då
jag är mycket tveksam i fråga om den därför anförda motiveringen, herr tal-
man, har jag intet yrkande.

Efter det överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt därunder före-
komna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under
behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det för-
slag, som innefattades i den av herr G. W. Hansson m. fl. vid utlåtandet av-
givna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades,
vara med övervägande ja besvarad.

Herr statsrådet *Thyrén* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 200, angående årligt understöd å allmänna indragningsstaten åt fängelse-
läkaren Adolf Efraim Strömstedts änka, Gerda Maria Katarina Strömstedt;

nr 201, med förslag till lag om trafikförsäkring å motorfordon m. m.;

nr 209, angående anslag till kommunikationsdepartementets avdelning av
Kungl. Maj:ts kansli;

nr 215, med förslag till förordning om ändring i förordningen den 15 juni
1923 om motorfordon;

nr 232, med förslag till lag om ändrad lydelse av 1, 2 och 3 §§ i lagen den
26 maj 1909 om Kungl. Maj:ts regeringsrätt; samt

nr 233, angående anslag till regeringsrätten.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 22, i anledning av väckt motion angående utredning och förslag i fråga om stadgande, att landstingsområde skall vara fattigvårdsområde.

Utskottets hemställan bifölls.

*Ang. kyrko-
fullmäktige-
institutionen.*

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande, nr 11, i anledning av väckt motion om införande av kyrkofullmäktigeinstitutionen.

I en inom andra kammaren väckt motion, nr 216, hade herr *Jönsson* i Boa m. fl. hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa förnyad utredning om införande såväl i Kungl. Maj:ts nådiga förordning om kyrkostämman samt kyrkoråd och skolråd av den 21 mars 1862 som även i Kungl. Maj:ts nådiga förordning om kyrkostämman samt kyrkoråd och skolråd i Stockholm av den 20 november 1863 av bestämmelser rörande möjlighet för kyrkoförsamling att få införa kyrkofullmäktige samt för riksdagen framlägga lagförslag i sådant syfte.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om upptagande till prövning av frågan om införande av en kyrkofullmäktigeinstitution i samband med den allmänna revisionen av kommunallagarna och den därmed enligt erhållen upplysning sammanförda frågan om skolärendenas möjliga överflyttning till den borgerliga kommunen.

Reservation hade anförts av herrar *Engberg, Thulin, N. S. Norling, Sävström, Borg, Andersson* i Igelboda och *Sjöström*, vilka ansett, att utskottets utlåtande bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, och avslutas med en hemställan, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr Thulin: Herr talman! Såsom herrarna behagade finna, är till det förevarande utlåtandet fogad en reservation av sju av konstitutionsutskottets medlemmar. Jag ber nu att få föra reservanternas talan.

Det föreliggande ärendet om införande av kyrkofullmäktigeinstitutionen i de svenska kommunalförfattningarna har två utgångspunkter. Dels föreligger en riksdagsskrivelse av år 1918, som föranledde en utredning, vilken blev färdig år 1922.

Denna utredning gick ut på, att det skulle införas ett representativt system för den kyrkliga kommunen. I detta förslag sammankopplades frågan om folkskoleärendenas överflyttning från den kyrkliga till den borgerliga kommunen. Denna utredning, som sålunda förelegat färdig sedan år 1922, har emellertid icke föranlett någon proposition till riksdagen.

Den andra utgångspunkten för det föreliggande ärendet är en riksdagsskrivelse av år 1925 om utsträckning till landsbygden av 1909 års lag om folkskoleväsendet i vissa städer. Denna skrivelse har föranlett en utredning, och efter vad som uppgivits för mig skulle också i början på denna riksdag förslag till en proposition ha legat färdigt i detta syfte, varom 1925 års riksdag avlät skrivelse. Jag måste konstatera, att ordningen mellan dessa två problemkomplex, frågan om kyrkofullmäktigeinstitutionens införande och frågan om utsträckning till landsbygden av 1909 års lag om folkskoleväsendet i vissa städer, är den, att den senare frågan skall lösas först, och den första om kyrkofullmäktige skall lösas, sedan man väl tagit definitiv ståndpunkt från statsmakternas sida till frågan om utsträckning av 1909 års lag om folkskoleväsendet i vissa städer jämväl till landsbygden.

Nu ha emellertid såväl vid 1926 års riksdag som vid denna riksdag framträtt motionärer, som varit oroliga för att frågan om kyrkofullmäktige därigenom skulle uppskjutas alltför länge. De ha yrkat på möjlighet att få införa representativt system i den kyrkliga kommunen, och att frågan härom skulle upptagas så snart som möjligt.

För min del, herr talman, vill jag ingalunda förneka, att icke ett införande av representativt system i den kyrkliga kommunen skulle vara önskvärt. Det är ju så, att kyrkostämman är eller åtminstone i vissa fall kan vara en mycket talrik församling, vars förhandlingar kunna bli mycket tidsödande. Det är ju även så, att kyrkostämman i betänkelig grad erbjuder möjlighet till överrumpningar och till beslut, som fattas under tillfälliga stämningar. Dessa omständigheter äro ju ett av de förnämsta skälen för införande av representativt system i våra kyrkliga kommuner. 1926 års riksdag och 1926 års konstitutionsutskott hade väl också tagit hänsyn till dessa omständigheter, men icke desto mindre ställde sig 1926 års utskott och med utskottet jämväl 1926 års riksdag avvisande mot en hopkoppling av dessa två frågor.

1926 års konstitutionsutskott anförde tre bärande skäl: För det första framhöll utskottet, att den utan tvivel mera påkallade reformen att på landsbygden vinna tillämpning av lagen om folkskoleväsendet i vissa städer skulle komma att fördröjas genom en hopkoppling.

Vidare ansåg utskottet, att frågan om skolärendenas överflyttning bäst skulle låta sig lösas, om den icke ånyo förknippades med spørsmålet om kyrkofullmäktiges införande.

Slutligen anförde utskottet, att det icke vore otänkbart, att de resultat, man kunde vinna genom en utsträckning av lagen om folkskoleväsendet i vissa städer till landsbygden, i viss mån skulle komma att inverka på frågan om införande av representativt system i kyrkokommunerna.

Det är ju också klart, att en sådan möjlighet har ganska starka skäl för sig, då man ju genom överflyttande av folkskoleväsendet skulle i stor utsträckning komma att från kyrkostämman avlyfta en väsentlig del av kyrkostämmans nuvarande arbetsuppgifter.

Såvitt jag kan finna, äro dessa av 1926 års riksdag anförda skäl allt fortfarande giltiga. Nu har emellertid tillkommit ett nytt moment, som har föranlett utskottet att intaga en förändrad ståndpunkt i frågan. Det är landshövding Hammarskjölds bekanta förslag till nya kommunallagar, i huvudsak innebärande en formell överarbetning av 1862 års kommunalförfattningar. Detta förslag har enligt vad som uppgivits faktiskt inverkat på den redan färdigberedda frågan om utsträckning av 1909 års lag om folkskoleväsendet i vissa städer. Förslaget i sistnämnda spørsmål har ansetts böra inhiberas och böra upptagas till behandling först i samband med framläggandet av förslaget till nya kommunallagar.

Nu har utskottet resignerat inför detta förhållande. Men utskottet har icke bara resignerat, utan det har faktiskt sprungit ifrån den ståndpunkt, som det intog år 1926, nämligen ståndpunkten i fråga om den ordning, i vilken dessa olika ärenden borde lösas. Utskottet anför, att utskottet finner det oundvikligt, att även frågan om kyrkofullmäktigeinstitutionens fakultativa införande blir löst i samband med den allmänna revisionen av kommunalförfattningarna.

Såvitt jag kan finna, är det icke så absolut oundvikligt, som utskottet anger. Det synes enligt mitt förmenande rimligt, att man först får taga ståndpunkt till hur skolfrågornas handläggning skall ordnas, och sedan mot bakgrunden av ett beslut i detta ämne behandlar frågan om och i vad mån det representativa systemets införande i den kyrkliga kommunen skulle vara erforderligt.

Jag vill vidare framhålla, att man genom en sådan hopkoppling av dessa tre

Ang. kyrko-
fullmäktige-
institutionen.

(Forts.)

frågor, frågan om nya kommunallagar, frågan om utsträckning av 1909 års lag och slutligen frågan om det representativa systemets införande i den kyrkliga kommunen, på ett betänkligt sätt kan influera på den önskvärda, snabba lösningen av frågan om tillämpning av 1909 års lag även på landsbygden.

Med hänsyn till det anförda får jag, herr talman, yrka bifall till den reservation, som är avgiven i ärendet, d. v. s. yrka, att den i ämnet väckta motionen icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr von Geijer: Herr talman! Innan jag går in på ett bemötande av vad den siste ärade talaren nu anförde, får jag lov att framhålla, att kanske ett missförstånd från utskottets sida har insmugit sig i dess utlåtande. Utskottet säger på sid. 5 andra stycket, sist: »att förslag härom icke borde framläggas förrän i samband med förslag om en dylik allmän revision av kommunalförfattningarna». Detta uttryck betecknas som en del av den underrättelse, som har meddelats utskottet. Det var ett personligt samtal mellan mig och ecklesiastikministern, som föranledde att utskottet skrev detta. Emellertid upplyses det nu, och det kan ju vara något fog därför, att regeringen med en viss betänksamhet ser ett yttrande framläggas, som den strängt taget icke har fällt. Det är icke så, att regeringen bestämt har sagt, att den icke ville framlägga ett förslag angående skolärendenas överflyttning annat än i samband med en dylik allmän revision av kommunalförfattningarna, utan det är så att förstå, att landshövding Hammarskjölds utredning givetvis kunde ha ett bestämt inflytande på frågan om överflyttningen, och att detta eventuella inflytande först skulle utredas. Det var denna omständighet, som hindrade regeringen att framlägga ett redan utarbetat förslag.

Emellertid kan jag icke se, att denna omständighet nu på något som helst sätt skulle kunna ha något inflytande på utskottets kläm och icke heller på ett eventuellt beslut av riksdagen i denna riktning. Den siste ärade talaren medgav, om jag icke missförstod honom, vad utskottet skrivit, ord för ord, och vad som konstaterats under diskussionen, att ett behov av ett representativt system på det kyrkliga området föreligger. Herr Thulin sade själv, att ett beslut på en kyrkostämma lätt skulle kunna fattas under tillfälliga stämningar, och att överrumplingar kunde ske etc. Ja, jag skall icke uppehålla mig vid detta, ty det är så allmänt kända förhållanden. Jag vill blott påpeka, att det finnes kyrkliga kommuner, som ha ända upp till 55,000 invånare. Redan denna siffra angiver ju, att vad herr Thulin sade är fullt riktigt, nämligen att det nuvarande systemet i längden är fullkomligt ohållbart. Det är emellertid icke sambandet med revisionen av kommunallagarna, som gjort, att frågan hittills icke fått sin lösning, utan det samband, som herr Thulin sedermera anförde, nämligen sambandet med skolärendenas eventuella överflyttning till den borgerliga kommunen. Denna hållning intog konstitutionsutskottet år 1926, och till den majoritet, som dikterade utskottets beslut då, hörde även jag.

Jag vidhåller för min del fortfarande den uppfattningen, att det är allra lämpligast, att skolärendena överflyttas till den borgerliga kommunen, då därigenom ett enhetligt bedömande av kommunernas ekonomi kan ske. Emellertid kan icke förnekas, att, även med den modifikation jag nyss antydde i inledningen till mitt anförande, läget nu är väsentligt olika mot år 1926. Vad som har tillkommit är just den utredning, som herr Thulin talade om, herr Hammarskjölds utredning. Hur det nu än må vara därmed, så hänga alla dessa ting ihop. Det var som herr Thulin sade då, att det skulle bli en hopkoppling av frågorna om nya kommunallagarna, skolärendenas överflyttning och det representativa systemet. När alla dessa frågor nu kräva sin lösning, och det kan ju ingen neka till att de göra, är det då icke lämpligt, att de få

sin lösning i ett sammanhang i stället för styckevis? Annars bruka vi ju hänvisa till att det sammanhänger med en utredning. Nu föreligger möjlighet att få hela komplexet behandlat i ett sammanhang. Det är denna omständighet, som föranlett utskottet att som herr Thulin sade övergiva sin ståndpunkt. Men att så skett i realiteten det förnekar jag på det bestämdaste. Utskottet har aldrig förnekat behovet av att ett representativt system på ett eller annat sätt bör införas.

Då jag för min del anser, att det verkligen vore en fördel, att alla dessa frågor bli behandlade i ett sammanhang och icke på det sätt, som herr Thulin framhållit, att man borde behandla dem, nämligen styckevis, ber jag, herr talman att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Hansson, Gustav: Herr talman! Jag kan i stort sett instämma i vad utskottets ärade ordförande anført i denna fråga. För min del anser även jag, att dessa frågor böra lösas på en gång och i ett sammanhang. Jag beklagar, att vi icke i år ha fått frågan om skolärendenas överflyttning under prövning. Men då nu så icke har skett, anser jag detta icke vara något skäl för att ytterligare uppskjuta den nu föreliggande frågan.

Om behovet av kyrkofullmäktige råder väl knappast mer än en mening. Som det förut påpekats, ha vi församlingar med ganska stort invånarantal, och skulle dessa använda sin rätt att deltaga i kyrkostämman, är det ju alldeles omöjligt att driva upp lokaler, som kunna härbärgera alla dessa stämmbesökare. Det är hart när omöjligt. Om man undersöker huru kyrkostämmorna besökas ute i landet, skall man finna, att det kanhända på många håll blir ganska stort deltagareantal, då kanske någon mindre viktig fråga föreligger, medan det på andra håll kan komma tre à fyra stycken tillstädes, då ganska viktiga frågor föreligga till avgörande. Man ser ibland i tidningarna en del notiser om kyrkostämmor, huru de varit besökta. Så t. ex. läste jag i vintras i en tidning om en kyrkostämma i Malmö, där man måste gå ut och söka få tag i en person för att få nödigt antal att justera protokollet. Det fanns icke så många deltagare närvarande på stämman, att de ens räckte till detta.

Jag har själv deltagit i kyrkostämmor, då ganska viktiga frågor ha förelagat till behandling, då det endast varit fyra eller fem stycken närvarande — och det har varit i en församling på 22,000 invånare. Det föreligger således enligt min uppfattning ett stort behov av att få ett representativt system infört även i den kyrkliga kommunen.

Man kan ju fråga sig, vad orsakerna kunna vara till så ringa deltagande på vissa håll. För min del har jag ganska svårt bedöma, vilka orsaker det kan vara, men jag tror att en av dem är, att folk har numera, sedan fullmäktigesystemet blivit infört i den borgerliga kommunen, vant sig vid det representativa systemet och har således icke vidare något intresse av att gå på några stämmor. Jag tillhör en stad, som redan har kyrkofullmäktigeinstitutionen införd sedan flera år tillbaka. Det har där icke visat sig några olägenheter av att denna institution har funnits. I stället har den visat sig vara till stor fördel för de kyrkliga ärendenas behandling, och jag tror icke, att man skulle vilja återgå till kyrkostämmorna för att där avgöra frågorna i stället för hos fullmäktige.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Thulin: Herr talman! Såvitt jag under det i kammaren förekommande sorlet kunnat uppfatta konstitutionsutskottets ärade ordförande riktigt, gjorde han gällande, att utskottet icke skulle ha ändrat ståndpunkt. Det tycker jag är mycket egendomligt, ty då man läser handlingarna i detta ärende, så fin-

Ang. kyrkofullmäktigeinstitutionen.

(Forts.)

Ang. kyrko-
fullmäktige-
institutionen.
(Forts.)

ner man ju alldeles uppenbart, att utskottet ändrat ståndpunkt från år 1926 till år 1928. År 1926 tryckte ju utskottet alldeles extra starkt på den synpunkten, att dessa frågor skulle lösas i den ordningen, att frågan om överflyttning av lagen om folkskoleväsendet i vissa städer till landsbygden först skulle lösas, och sedan skulle man taga upp frågan om kyrkofullmäktigeinstitutionen. Det står på sid 4 i utlåtandet, som herrarna kunna se. Nu däremot säger utskottet, att det finner det »oundvikligt, att även frågan om kyrkofullmäktigeinstitutionens fakultativa införande blir löst i samband med den allmänna revisionen av kommunalförfattningarna».

Vad jag, herr talman, yrkat bifall till är till den ståndpunkt, som intogs år 1926. Jag vill göra gällande, att jag icke kan förstå, att det har tillkommit några nya skäl, som böra föranleda riksdagen att frångå den ståndpunkt, som riksdagen intog år 1926.

Jag yrkar därför fortfarande bifall till den föreliggande reservationen.

Herr Klefbeck: Herr talman! Detta ärende har ju även från herr Thulins sida intygats vara av mycket stor vikt. Ett tillmötesgående av detta önskemål har han själv erkänt vara berättigat. Men mest på grund av formella skäl har han ställt sig avvisande mot detsamma. Han hänvisar till 1926 års beslut och säger, att sedan den tiden några nya skäl icke ha tillkommit.

Det har emellertid, åtminstone här i huvudstaden, förekommit fall, som varit av den natur, att det icke synes mig tillrådligt att längre uppskjuta en åtgärd i denna riktning. Såsom någon talare här förut framhållit, hava vi här i staden en församling med 55,000 invånare, och vi ha två andra med vardera 47,000 invånare. Det finns ingen möjlighet att få någon lokal, där dessa kunna komma samman för att överlägga om de olika ärendena.

Men det allra viktigaste är dock det skäl, varom herr Thulin redan i början påminde, nämligen att det nuvarande förhållandet kan inbjuda till överrumplingar. Jag har varit med om att det hållits kyrkostämmor, vid vilka fyra, fem eller sex personer varit tillstädes, och det har ju icke funnits något lagligt hinder för dessa kyrkostämmor att för hela församlingen besluta betydande utgifter, som sedan skola tagas ut på de olika församlingsmedlemmarnas skatteskedar. Men därtill kommer, att somliga församlingar hava en sådan utsträckning, att endast detta inbjuder till överrumplingar. Här har det t. ex. varit en skarp strid i Brännkyrka om församlingens delning. Det är ett område i denna församling, Enskedeområdet, där man varit mycket intresserad för delning. Den övriga delen av församlingen har varit emot. Om nu inte ordföranden i denna församlings kyrkostämma varit så lojal som han är, vet åtminstone inte jag något lagligt hinder för honom att utlysa en kyrkostämma just i Enskede kyrka. Till en sådan stämma skulle det icke vara möjligt för en enda församlingsbo utom Enskede att vinna tillträde, och då skulle denna lilla del av församlingen besluta för hela församlingen. Under de två sista åren har det varit kyrkostämmor, då de närvarande icke fått rum i lokalen, utan man har stått i korridorerna eller ute i fria luften. Man har då försökt anordna med högtalare, så att de närvarande åtminstone skulle få höra, vad det varit fråga om. En sådan församling skulle sålunda få besluta i ärenden, som hava den mest ingående betydelse för skattedragarna.

Jag skulle kunna anföra en hel mängd exempel i denna riktning, men jag skall icke göra det längre, utan i stället anföra prov på några andra överrumplingar. Jag känner till församlingar här i staden, i vilka det kyrkliga arbetet och de vid kyrkan anställda kommit i en mycket egendomlig ställning. Det finns t. ex. i varje kyrka en kyrkokör. För upprätthållandet av en sådan kör krävas vissa anslag. En gång hade vid en sådan kyrkostämma i en församling uppkommenderats en tillfällig trupp, som visserligen icke bort-

tog hela anslaget för kyrkosången, men i alla fall så betydligt minskade det-samma, att en stor del av de körmedlemmar, som man med stort bekym-mer kunnat anskaffa måste avskedas. Vid en kyrkostämma påföljande år var det en annan grupp närvarande, och då beviljades åter det gamla anslaget. Vid en kyrkostämma var det på ett hår när, att ett nödigt bränsle-anslag till församlingsfastighetens uppvärmande icke beviljats. Det var näm-ligen en liten grupp uppkommenderad, som hade majoritet på stämman, och värmen i församlingshuset räddades endast och allenast därigenom, att en val-makare på den andra sidan, under det diskussionen pågick vid stämman, lyc-kades värva ett så pass stort antal nya stämmodeltagare, att anslaget till bränsle kunde räddas. Det är ju nästan abderitiskt, att några sådana för-hållanden kunna få förekomma.

Ang. kyrko-
fullmäktige-
institutionen.
(Forts.)

Jag skall emellertid icke längre uppehålla mig vid dessa saker. Det skäl, som egentligen anförts mot detta förslag, har varit det, att förslaget samman-kopplats med frågan om skolärendenas överflyttande från den kyrkliga till den borgerliga kommunen. För att förebygga varje missförstånd vill jag säga, att jag obetingat är för denna reform. Vi hava här i Stockholm haft den genomförd i många år, och den har endast varit till glädje och nytta. Men vad jag icke kan förstå är, vad det är för nödvändigt sammanhang mellan dessa båda frågor. Jag har redan 1926 och även nu hört påstås, att ett så-dant sammanhang existerar, men jag har aldrig hört några skäl, varför det existerar. Det enda skäl, som man i någon mån kan peka på, är det, som herr Thulin anförde, då han sade, att skolärendena hava för kyrkostämman varit de ärenden, som medfört de drygaste utgifterna, som kyrkostämman har haft att besluta om, och om dessa toges bort, skulle de naturligtvis icke längre vara föremål för kyrkostämmans avgörande. Ja, det är ju alldeles uppenbart, men det inverkar, såvitt jag förstår, ingenting på denna sak, ty de ärenden, som kyrkostämman har kvar att behandla, äro ändå av den eko-nomiska natur, att de måtte skötas med ansvar och sammanhang. Såsom jag sade, hava vi här i Stockholm sedan många år fått folkskolärendena överflyttade till den borgerliga kommunen, men för oss är den föreliggande frågan detta oaktat fullt brännande.

Härtill kommer den omständigheten, att det i utskottets utlåtande föreslås, att denna nya anordning skulle bli fakultativ. En landsbygdssocken är så-lunda fullständigt oförhindrad att låta allting vara såsom förut, och det är blott på de platser, där ett verkligt behov föreligger, som det kan vara an-ledning att försöka få en ändring till stånd. Om nu folkskolärendena på landsbygden flyttas över från kyrkostämman till den borgerliga kommunen, blir resultatet endast det, att det antal landsförsamlingar, som kunna komma att begära införande av en sådan här kyrkofullmäktigeinstitution, blir mindre än vad som kan väntas under nuvarande förhållanden. Men om det nu är få eller många församlingar, som behöva en reform, vet jag icke, varför de, som icke behöva den, skulle vägra den för andra, för vilka ett mycket trängande behov föreligger.

Vidare sade herr Thulin, att det skulle vara nödvändigt, att frågan om skol-ärendena avgjordes först och frågan om kyrkofullmäktigeinstitutionen sedan. Jag vet inte alls, varför det är nödvändigt att gå i den ordningen. Om vi få den nu föreliggande saken ordnad, ligger frågan om folkskolärendena till statsmakternas avgörande fullt lika fritt, som om det andra ärendet vore avgjort.

Sedan skulle jag också i detta sammanhang vilja påpeka en liten sak, och det är, att om man skall tänka på sambandet mellan kommunens båda anslags-beviljande myndigheter, skulle man kanske kunna säga, att faran för en dualism blir större, om det å ena sidan är kommunalfullmäktige och å andra

Ang. kyrko-
fullmäktige-
institutionen.

(Forts.)

sidan kyrkostämman, som skola besluta om utgifter, än om det å ena sidan är kommunalfullmäktige och å den andra kyrkofullmäktige. Det är väl mycket troligt, att ledamöterna i de båda fullmäktigeinstitutionerna komma att bli ungefär desamma, varför samarbetet mellan institutionerna och överblicken över de ekonomiska förhållandena torde bli mycket intimare och närmare än under de gamla förhållandena.

Då jag anser denna reforms genomförande vara ett vitalintresse för en del stora församlingar, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr von Geijer: Herr talman! Endast några få ord med anledning av herr Thulins anförande, då han vände sig mot det yttrande som jag haft, att konstitutionsutskottet icke skulle hava ändrat mening. Herr Thulin talade om sorlet i kammaren, och det är väl denna omständighet, som är orsaken. Jag sade nämligen, att beträffande frågan om nödvändigheten eller lämpligheten av det representativa systemet hade utskottet icke ändrat ståndpunkt. Angående den ordning, i vilken ärendena skulle tagas, är detta en annan sak. Men det hade jag ju tillfälle att redan i mitt första anförande bemöta. Beträffande frågan om själva det representativa systemet, så är det i den punkten som någon ändring icke föreligger.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt de därunder framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Thulin* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 11, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 12, i anledning av väckta motioner om minskning av riksdagsmännens antal m. m.

Om minskning
av riksdags-
männens
antal.

Uti de likalydande motionerna, nr 249 i första kammaren, av herr *Adolf Dahl* och nr 422 i andra kammaren av herr *Anderson* i Linköping hade hemställts, att riksdagen ville för sin del till vidare grundlagsenlig behandling antaga i motionen framlagt förslag till ändrad lydelse av §§ 6, 13, 15 och 37 riksdagsordningen. Förslagen avsågo huvudsakligen, att antalet ledamöter av första kammaren skulle minskas till 110 och antalet ledamöter av andra kammaren till 170.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att förevarande motioner icke måtte till någon riksdagens åtgärd för-
 anleda.

Reservation hade anmälts av herr *Dahl*, som på de i motionerna anförda skäl ansett motionerna böra av utskottet tillstyrkas.

Herr **Dahl, Adolf**: Herr talman! Då konstitutionsutskottet helt nyligen behandlat ett motionsvis framfört förslag, avseende viss ändring i arbetssättet inom utskotten, yttrade motionären, som är en framskjuten ledamot av det socialdemokratiska partiet i denna kammare, att det icke finnes någon så konservativ institution som Sveriges riksdag. Jag kan icke neka till att det ligger en betydande sanning i detta omdöme, och konstitutionsutskottet utmärker sig förvisso icke för någon artskillnad från riksdagen i övrigt i detta avseende. Riksdagen reformerar eller vill åtminstone reformera på alla områden inom stats- och samhällslivet, men om man höjer ett finger för att få en jämkning i riksdagens inre organisation och i dess arbetsformer, möter man ett kompakt motstånd. Sanningen av den gamla grundsatsen, att omvårdnaden skall börja hemma, har tydligtvis en mycket liten resonans hos Sveriges riksdag.

Det nu föreliggande förslaget, som ju utgör en närmare utformning av det förslag i samma syfte, som framfördes vid fjolårets riksdag, har av konstitutionsutskottet avvisats mycket kortfattat, såsom kammaren finner, allenast med hänvisning till vad utskottet anförde förlidet år. Det är väsentligen två skäl, som av utskottet framskjutits. Det ena är en hänvisning till de säregna förhållanden, som skulle utmärka Sverige gentemot åtskilliga andra länder, bestående i synnerliga olikheter i landets förhållanden, som hänföra sig till landets utsträckning och dess skilda betingelser. Det är alldeles riktigt, att det finnes intressemotsättningar mellan Sveriges olika landsändar, men jag kan icke förstå, att dessa intressemotsättningar icke skulle kunna avslipas och utjämnas precis lika väl genom en mera begränsad representation för de särskilda landsdelarna. Ty man skall ju beakta, att den rent lokala representationen för särskilda landsdelar redan nu är genom de stora valkretsarna och det proportionella valsättet bortelimerad, i jämförelse med förhållandet då vi hade enmansvalkretsar, då det faktiskt var en lokal representation för smärre delar av riket.

Vidare har utskottet hänvisat till det samband med utskottsarbetets organisation, som denna fråga har. Utskottet har därvid förbisett, att motionärerna i år hava i detalj framställt förslag om huru utskotten borde förändras till sin sammansättning för att svara emot det minskade ledamotsantal, som har ifrågasatts. —

Jag inser väl, att det är fullkomligt lönlöst att för närvarande söka kämpa mot det vanetänkande eller kanske rättare sagt den ohägsamhet, som inom riksdagen är så allmänt utbredd i fråga om en reform på detta område. I en tidning har jag läst, att någon ledamot av andra kammaren, som blev tillfrågad om sin ställning till ifrågavarande motioner, skulle hava sammanfattat sin mening i svaret: man är väl ingen självmördare! — Jag lämnar nu oavgjort, i vilken utsträckning detta avslöjande kan utgöra en psykologisk bakgrund även för övriga ledamöters ståndpunktstagande. Men så mycket har jag blivit övertygad om att ett yrkande i denna riktning icke för närvarande har någon utsikt att vinna framgång. Jag är dock tillräckligt stor optimist för att tro, att den förändring, som här måste tränga sig fram, så småningom skall komma under trycket utifrån. Ty det förhåller sig dock på det sättet, mina herrar, att när man talar med för riksdagsarbetet intresserade samhällsmedlemmar — och vi få väl hoppas, att flertalet samhällsmedlemmar trots den mycket omtalade par-

*Om minskning
 av riksdagsmännens
 antal.*
 (Forts.)

*Om minskning
av riksdagsmännens
antal.*

(Forts.)

lamentsledan skola ägna tanke och intresse för riksdagens arbete — får man ofta framställt för sig den frågan: vad i all världen göra så många människor? De få ju inte plats i utskotten. Under riksdagens sex första veckor gå 90 ledamöter av andra kammaren utan plats i något utskott. — Ja, man kan naturligtvis säga, att de skola läsa handlingarna, men till sex veckors arbete räcker väl knappast studiet av statsverkspropositionen och de motioner, som då tryckas och utdelas, och övriga propositioner komma ju mycket sparsamt. Det blir sålunda faktiskt ett överflödigt antal ledamöter, som icke hava sysselsättning. Att kvalitetsarbetet skulle kunna skötas i respektive utskott av ett väsentligt minskat antal ledamöter, torde väl ingen, som arbetat inom utskotten, på allvar kunna emotsäga. Att konstitutionsutskottet skulle med 10 eller 12 ledamöter kunna göra sitt arbete lika bra som nu, när 20 ledamöter sitta vid bordet och lika många vid väggarna, vågar jag bestämt påstå. Det enda utskott, för vilket en beskärning näppeligen skulle kunna äga rum, lär väl vara statsutskottet. Där utföres praktiskt taget det verkliga arbetet på delegationer med sex medlemmar, ty det grundläggande arbetet utföres på avdelningarna, och pleni-arbetet blir sedermera i stor utsträckning endast en avslipning och ett överskådande av det primärarbete, som utförts av en sådan delegation. Detta måtte väl ytterligare bestyrka, att man skulle kunna inom utskotten nå fram till ett tillfredsställande arbetsresultat med ett betydligt mindre antal ledamöter än nu är fallet. Så uppfatta i allmänhet verkligt intresserade samhällsmedlemmar denna fråga. Oavsett besparingen, som visserligen kunde vara betydande, men som i detta sammanhang åtminstone för mig icke spelar någon avgörande roll, tror jag, att det ovillkorligen skulle medföra, att riksdagens auktoritet skulle vinna på att ett mindre antal ständigt sysselsatta, verkligt intresserade representanter utförde det arbete, som med ett så beskaffat och begränsat antal skulle kunna utföras på samma tid, som det nu utföres av en tredjedel flera riksdagsmän, än vad som skulle kunna vara erforderligt.

I det läge, vari frågan nu har kommit, och då reservanterna jämfört med i följd minskats från fyra till en, vill jag, herr talman, ej ens anstränga kammaren med en votering och gör sålunda icke något yrkande.

Herr von Geijer: Herr talman! Då motionären själv icke gjort något yrkande, skulle man kanske kunnat underlåta att nu bemöta honom, men jag vill ändå säga några ord i denna synnerligen viktiga fråga.

Den ärade talaren inledde sitt anförande med att citera ett yttrande av någon person, att det icke skulle finnas någon så konservativ institution som riksdagen, och — tillade talaren — konstitutionsutskottet utgör förvisso icke något undantag härifrån. Ja, det kan ju hava sin sanning vad talaren här sagt, när han nämligen avser riksdagen själv, ty annars torde vi ju visserligen icke vara så förskräckligt konservativa. Men vad nu beträffar konstitutionsutskottet, är det väl icke så underligt, om det har denna hållning. Jag anser, att den är mycket lämplig, och detta har även lagstiftaren ansett. Jag vill då upprepa de ord, som i sammanhang liknande detta så många gånger blivit anförda: en reform av vår konstitution skall icke genomföras, förrän den anses vara högst nödvändig och nyttig.

Jag medger gärna, herr talman, att den siffra på riksdagsmännens antal, som gällande grundlag innehåller, ser ut som om den vore ganska godtyckligt vald, men det torde den alltid bliva. En sådan anmärkning kan ju riktas mot vilken siffra man än tänker sig. Men jag vill dock framhålla, att om den skulle vara synnerligen oegentlig år 1928, måste den hava tett sig ännu mycket orimligare, om man jämför den med förhållandena för 65 år sedan. Valmansunderlaget för en riksdagsman i andra kammaren har likväl ökat med ej mindre än 20 procent. Vidare är det en omständighet att taga fasta på, näm-

ligen att valmanskåren mångdubblats, kan jag väl nästan säga, mot vad den var då. Att nu år 1928 framhålla det såsom en ren orimlighet, när det fortgått i 65 år, anser jag i någon mån innebära en överdrift, och jag anser att motionären varit skyldig att bevisa detta påstående. I detta hänseende finner jag alltså, att motionären brustit.

Vidare sade motionären, att de lokala intressena äro borteliminierade genom de stora valkretsarna. Ja, men detta innebär väl någon överdrift, ty det har väl var och en, som varit med i en valledning, även när det gällt ett län, blivit varse, att de lokala intressena göra sig rätt avsevärt gällande. Tvärtom föreställer jag mig, att ju färre det är, som skola väljas i stora valkretsar, desto mindre komma lokalintressena att bliva tillgodosedda.

Vidare sade herr Dahl, att det var en skillnad mellan motionen i fjol och i år, då det nu föreligger ett i detalj utarbetat förslag till den inre anordningen av riksdagsarbetet. Jag vill då erinra — det har väl inte någon direkt betydelse, men det kan ändå hava något värde i detta sammanhang — att det föreligger motioner om en absolut omgestaltning av hela vårt inre riksdagsarbete.

Så var det en viktig punkt — jag kan verkligen icke neka till att den är viktig — nämligen att rätt många riksdagsmän få gå sysslolösa, därför att de icke kunna beredas plats i utskotten. Ja, det är väl möjligt, att man skulle kunna göra en omändring av vårt arbetssätt och möjligen öka antalet utskott eller dela upp somliga utskott, ty det är väl icke alldeles utan, att man kan säga, att 1928 års konstitutionsutskott har en synnerligen stor arbetsbörd. Utskottets arbete kommer sannerligen att ökas år efter år, sedan de kommunala lagarna överförts till detsamma, och en delning av utskottet skulle ju kunna vara tänkbar.

Vidare sade herr Dahl, att riksdagens auktoritet skulle ökas, därest antalet ledamöter minskades. Det är väl ändå en gissning. Är det så alldeles säkert, att så skulle ske? Man talar ju om parlamentsleda och annat, som kanske skulle kunna innebära något nedsättande för riksdagen. Bottnar verkligen detta i denna omständighet? Jag är icke alldeles säker på detta. Om man nu tänker sig, att antalet ledamöter skulle minskas och platserna sålunda vara mera svåråtkomliga, då undrar jag, vem som egentligen skulle vinna mest på detta, vem som skulle anstränga sig mest för att komma åt dessa platser. Det skulle väl vara yrkespolitici, och är det så alldeles säkert, att riksdagens auktoritet däri genom skulle ökas?

Då motionären själv varit så kortfattad skall inte heller jag bliva mångordig. Jag vill emellertid, herr talman, sluta med att säga, att jag icke riktigt kan finna, att motionären åvägabragt några så tungt vägande skäl, att vi skulle gå in för en reform av en så stor och verkligt genomgripande betydelse som denna. Jag ber sålunda, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande, nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt bevarande i svensk ägo av vissa stenkolsfyndigheter å Spetsbergen.

Ang.
Spetsbergens
svenska
kolfält.

I detta utlåtande hade utskottet på åberopade grunder hemställt, att riksdagen, med bifall till Kungl. Maj:ts proposition, nr 58, måtte

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att, för fortsatt bevarande i svensk ägo av svenska stenkolsaktiebolaget Spetsbergens i likvidation tillgångar å Spetsbergen, låta teckna aktier till ett belopp av intill 450,000 kronor i ett tillämnat

Ang.
Spetsbergens
svenska
kolfält.
(Forts.)

aktiebolag med ändamål att övertaga berörda tillgångar samt att lämna medgivande för det nya bolaget att mot vederbörlig förskrivning övertaga det belopp, som vid utdelning i huvudsaklig överensstämmelse med i statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden den 10 februari 1928 omförmälda utdelningsplan kunde tillkomma staten såsom fordringsägare hos svenska stenkolsaktiebolaget Spetsbergen i likvidation;

b) medgiva, att det å riksstaten för budgetåret 1926—1927 anvisade reservationsanslaget å 105,000 kronor till åtgärder för avvecklande av statens engagemang i svenska stenkolsaktiebolaget Spetsbergen finge anlitas för likvidering av aktier i det nya bolaget;

c) för sistberörda ändamål å riksstaten för budgetåret 1928—1929 bland utgifter för kapitalökning anvisa ett reservationsanslag av 345.000 kronor, att utgå av andra statsinkomster än lånemedel.

Reservation hade avgivits av herrar *Kvarnzelius, Nilsson* i Gränebo, *Johansson* i Fredrikslund, *Clemedtson, Olsson* i Kullenbergstorp, *Törnkvist* i Karlskrona och *Jonsson* i Eskilstuna, som ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att Kungl. Maj:ts förevarande proposition icke måtte av riksdagen bifallas.

Herr förste vice talmannen: Jag trodde, att någon av reservanterna skulle uppträda, innan jag tog till orda, men då så icke är fallet, ber jag att få säga några få ord i denna fråga.

Första gången jag hade tillfälle att deltaga i detta ärendes behandling var, då jag var ordförande på fjärde avdelningen inom statsutskottet. Då frågan förelåg för första gången ställde jag mig då såsom alltid senare ytterst tveksam gentemot denna sak och yrkade avslag på det förslag, som då förelåg. Det är ju klart, att det finnes stora tillgångar på Spetsbergen och att kolen äro mycket lätt åtkomliga, men den stora olägenheten förefinnes i det geografiska läget, som är sådant, att det blir ytterst svårt att transportera kol från detta land då själva tiden för sådan transport på grund av isförhållandena är så begränsad. Jag blev i minoritet i statsutskottet och, jag vill erinra mig, även i denna kammare. Det var visst den gången en rätt respektabel minoritet. Jag har aldrig vare sig då eller senare kunnat förklara den entusiasm, somliga ha för detta företag.

Jag tror icke, att jag sedan den nämnda tiden har uppträtt i denna fråga. I varje fall har sedan dess åtskilligt inträffat, som jag trodde skulle verka annorlunda, än det har gjort. Staten har lagt ned pengar, som nu äro borta, och det har varit en stor olycka med en eldsvåda, som har härjat däruppe. Men den tycks inte, om jag får använda detta något egendomliga uttryck, hava på något sätt svalkat entusiasmen för detta företag.

Nu voro vi i alla fall så långt komna, att det var meningen att försöka realisera detta företag och såvitt möjligt göra staten fri från det, men vid föregående riksdag bytte majoriteten om ståndpunkt, och det skulle göras en ytterligare utredning. Nu är denna gjord, och jag kan ju icke på något sätt klandra handelsministern därför. Han har ju fått ett uppdrag, som han har effektuerat utan, såsom det synes mig, någon större entusiasm. Resultatet har blivit det, att nu kommer man och föreslår, att riksdagen återigen skall engagera sig i detta företag. Jag har ingen direkt anledning att granska detta förslag. Det enda, som förefaller mig litet egendomligt, är, att då det naturligen behövs pengar för att betala aktierna med, och då det är fråga om underhållet för de återstående tio åren, läggas även de hundra tusen kronor, som behövas för detta ändamål, på aktiestocken. Det säger sig självt, att då måste man ju så småningom avskrika en del av aktiekapitalet, när aktierna skola användas för un-

derhåll. Men man kan ju säga, att det väl icke spelar någon roll, ty hela aktiestocken är väl så gott som förlorad.

Efter allt som har inträffat, har min uppfattning om misstaget med detta företag blivit ännu kraftigare styrkt än förut, och jag ber sålunda, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Lindblad: Herr talman! Det förefaller mig, som om ingenting hade inträffat, som kan ge anledning att frångå 1927 års riksdags beslut. Visserligen hava reservanterna sagt, att det under året inte inkommit något anbud på fyndigheterna, men det kunde man väl knappast vänta sig, när riksdagen fattade det beslut, som den gjorde i fjol, att man skulle se till att behålla fyndigheterna i svensk ägo, alltså närmast i svenska statens ägo.

Sedan ha reservanterna också sagt, att beträffande utexperimenterandet av de nya metoderna för kolets förädling till flytande bränsle har inte heller något positivt uttalande kunnat göras. Jag tycker likväl, att det är bra mycket begärt att under ett år så mycket skall ha gjorts, att man tekniskt skall ha löst ett problem, vilket kanske kräver åtskilliga år, innan det kan lösas ekonomiskt. Teoretiskt är det ju löst, och under fjolårets diskussion meddelades, att man i Tyskland höll på att uppföra en fabrik för tillverkning av olja av kol, vilken var rätt så stort tilltagen; den skulle tillverka c:a 60,000 ton olja om året. Men den fabriken kunde inte bli färdig förrän om två år. Den är alltså ännu inte färdig. Följaktligen är man icke ännu på det klara med, hurvida något ekonomiskt resultat kan uppnås genom utvinning av olja ur kol.

Det vill synas mig, som om man ser på denna fråga precis som man så ofta ser på affärsfrågor: bara nuet ger någonting, spelar det ingen roll, vad som kan komma i framtiden. Men en affärsman måste väl ändå se till, att han inte bara ställer sin affär så, att den ger avkastning för dagen, utan han måste väl även tänka på framtiden, om han överhuvud taget önskar någon utvidgning och utveckling av sin affär. Detta företag är ju lagt på lång sikt. Man har från deras sida, som haft den ståndpunkten, att Sverige borde behålla dessa stenkolsfyndigheter, sagt sig, att det inte är frågan om att dessa tillgångar skola kunna giva någonting i dag, men man vet inte, vad framtiden bär i sitt sköte, och det kan möjligen komma en dag, då den tekniska utvecklingen har nått så långt, att man ur dessa nästan outtömliga stenkolsfyndigheter kan utvinna åtskilligt, som man i dag inte alls har tänkt sig. När majoriteten nu återigen ställt sig på den ståndpunkt, som Kungl. Maj:t intagit i propositionen, har den haft denna mening. Man vill bevara dessa fyndigheter för framtiden, och det är alldeles uppenbart, att det då kräves medel.

För min del får jag säga, att jag inte är riktigt på det klara med på vilket sätt man nu enligt reservanternas mening skulle kunna avveckla denna affär utan stora förluster för staten. Vill man sälja spetsbergsgruvorna på offentlig auktion, blir väl resultatet, att de privata innehavarna av aktier bjuda så långt som deras fordringar i bolaget sträcka sig, och därigenom får staten under alla förhållanden betala dessa fordringar, eller också får väl staten på annat sätt gottgöra dem, och det blir precis enahanda förhållande. Jag kan inte se, hur man skulle kunna avveckla statens engagemang här utan synnerligen stor förlust, och då anser jag, att det är bättre, om man lägger till det belopp, som nu kräves för att kunna behålla gruvorna; man har åtminstone då fyndigheterna som en reserv för framtiden.

Jag står därför på den ståndpunkten, att staten inte nu bör lämna fyndigheterna, på vilka den har nedlagt så mycket och som kanske i framtiden kunna bli vida värdefullare än vad man nu föreställer sig. Jag hemställer därför om bifall till utskottets hemställan.

*Ang.
Spetsbergens
svenska
kolfält.
(Forts.)*

Herr **Kvarnzelius**: Herr talman! Det tjänar egentligen inte så synnerligen mycket till att gå in på någon mera vidlyftig diskussion i denna fråga, ty det intryck, jag har fått av den behandling, som denna fråga rönt vid varje föregående tillfälle, då den har varit föremål för riksdagens prövning, har i år ytterligare vunnit bekräftelse, nämligen att för dem som fortfarande vilja offra penningar på detta företag, för dem är det en trossak, de bygga hela sin åskådning på förväntningar om någonting, som skall inträffa i framtiden. De tro, att det skall ske någonting, varigenom i en avlägsen framtid vårt land skall kunna få stor vinst av dessa stenkol. Herr Lindblad sade, att denna fråga skall ses på lång sikt. Ja, det skall Gud veta, den får nog ses på lång sikt, innan den situationen inträffar, att det blir ekonomiskt fördelaktigt för staten med detta engagemang. Herr Lindblad sade, att det skulle vara en stor förlust, om vi inte nu fortsatte på den inslagna vägen. Min uppfattning är, att det blir en ännu mycket större förlust, om vi fortsätta. Man kan inte skapa om naturlagarna eller ostraffat handla i strid mot dessa. Spetsbergen ligger på en sådan breddgrad och så avlägset, att det alltid kommer att bli förenat med stora kostnader att exploatera dess naturtillgångar. De betingelser, som finnas för att frakta kol från England, finnas icke där. När det gäller England, kunna båtarna gå med frakt åt båda hållen; här måste de gå tomma upp till Spetsbergen. Det är även en synnerligen kort seglotionstid, vadan räntabiliteten ytterligare blir försämrad.

Som jag förut sade, är det en trossak för dem, som arbeta för att vi fortfarande skola kasta bort goda penningar på denna i och för sig mycket dåliga affär, att det skall vara lönande. Att i det fallet diskussionsvis försöka övertyga dem, som ha gått in för denna affär och som ha medverkat till att kronan har fått betala så mycket penningar, är ju fullständigt meningslöst, ty när de ha en tro, som — jag skulle nästan vilja säga — snart sagt närmar sig den fanatiska åskådningen, att tron kan försätta berg, då tjänar det intet till att komma med vanliga sakskäl.

Jag instämmer med herr förste vice talmannen, att man egentligen inte av propositionen kan få det intrycket, att regeringen har varit synnerligen fast övertygad om det nyttiga i att här ytterligare engagera staten, men riksdagen begärde ju i fjol i en hastig vändning en förnyad utredning. Det gällde endast en utredning, och så skrev riksdagen på nytt. Det var oklokt, ärendet borde ha varit definitivt avfört genom föregående riksdags beslut. Regeringen måste sedan, enär den fått en skrivelse, besvara densamma, och den har nu kommit fram med den föreliggande propositionen. Det är emellertid sannerligen ingenting i denna proposition, som verkar särskilt övertygande, och jag finner icke någon som helst anledning att frångå den ståndpunkt, som jag tidigare har intagit till denna fråga.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr statsrådet **Hamrin**: Herr talman! Såsom redan erinrats, utgör anledningen till att denna fråga återigen bringats inför riksdagen den skrivelse, som förra årets riksdag avlät till Kungl. Maj:t, vari begärdes, att Kungl. Maj:t måtte taga under förnyat övervägande, huruvida icke åtgärder borde vidtagas för att i svensk ägo bevara de koltillgångar, som ett svenskt bolag äger på Spetsbergen.

När jag har gått igenom behandlingen av denna fråga i riksdagen, har jag genast funnit, att de olika regeringar, som haft att handlägga detta ärende, förfarit fullt konsekvent från början till slut. Redan år 1921, då frågan första gången bringades inför riksdagen, vilket skedde av en högerregering, betonade den dåvarande handelsministern, herr Malm, i den då framlagda propositionen, att det var ett nationellt intresse att i svensk ägo bevara dessa sto-

ra naturrikedomar. När sedan frågan nästa gång bragtes inför riksdagen, satt min företrädare i ämbetet, herr Svensson, såsom handelsminister, och han åberopade precis samma argument samt framhöll, att det med hänsyn till framtida behov och med hänsyn till teknikens framsteg beträffande vissa utvecklingslinjer skulle vara av verkligt intresse för Sverige att inte frånhända sig dessa naturtillgångar, utan bevara dem i svensk ägo. Då sedan år 1926 samme departementschef hade att taga befattning med frågan, åberopades samma synpunkter, och man framhöll allttjämt, att det var ett svenskt intresse att se till, att inte dessa koltillgångar komme över i utländska intressenters händer.

Samma uppfattning har också med styrka hävdats av statsutskottet år efter år, då frågan varit föremål för behandling där. Men när riksdagen haft att taga ställning till detta ärende, har den däremot gång efter gång handlat på olika sätt. År 1926 avslogs ju den kungl. propositionen, och man gick in för att bevilja 105,000 kronor för avveckling av statsengagemanget i spetsbergsbolaget. När sedan jag tillträdde mitt nuvarande ämbete, skyndade jag mig att effektuera detta riksdagens uppdrag. Bolaget trädde i likvidation, det tillsattes likvidatorer, och man vidtog åtgärder för att avveckla hela företaget. Jag skall inte i detta sammanhang upptaga tiden med att närmare gå in på vilka åtgärder och vilka försök som blivit gjorda för att avveckla spetsbergsegagemanget. I någon mån torde jag få anledning att återkomma därtill.

Emellertid hann man inte efter 1926 års beslut att vidtaga några åtgärder, som ledde till resultat, ty 1927 års riksdag fattade med frångående av den föregående riksdagens mening ett nytt beslut och uppdrog åt Kungl. Maj:t att överväga, huruvida man inte ändå borde vidtaga åtgärder för att bevara spetsbergskolen i svensk ägo.

Det är med anledning av denna sista riksdagsskrivelse, som den proposition blivit framlagd, vilken vi nu diskutera. Jag ger statsutskottets ärade ordförande och likaså kammarens ärade förste vice talman fullkomligt rätt däri, att det inte är med någon större entusiasm, som jag för min del har gått in härför, men jag måste dock gentemot utskottets ärade ordförande säga, att läget väl är annorlunda nu än vid tidigare behandlingar i riksdagen, då man begärt stora belopp, som skulle förbrukas — visserligen under förhoppning, att de skulle lämna avkastning, men man löpte dock den stora risken, att medlen kunde förbrukas och att nya tillskott från statens sida skulle bliva nödvändiga. Här förefinnes, synes det mig, åtminstone möjlighet att fatta ett sådant beslut, som inte under de närmaste åren medför några ytterligare utgifter för staten.

Jag skall vidare, herr talman, tillåta mig att lämna en mycket kort redogörelse för innehållet i den kungl. propositionen, särskilt jämförd med det förslag, som förelåg vid 1926 års riksdag. Det förslag, som då framlades, utgick ju från ett beräknat utgångsvärde för gruvbolagets tillgångar av 1,000,000 kronor, under det att propositionen i år räknar med ett utgångsvärde av 850,000 kronor. Det belopp, som då begärdes för att tillgodose de oprioriterade fordringsägarna efter den plan, vilken var uppgjord, uppgick till 375,000 kronor, och enligt årets proposition utgör det 345,000 kronor. Till dessa 345,000 kronor har jag räknat ett belopp av 100,000 kronor, som skulle täcka kostnaderna under loppet av fem år framåt, alltså med 20,000 kronor om året. Att detta belopp blivit så stort i jämförelse med det, som beräknades av min företrädare år 1926, beror därpå, att man funnit det vara nödvändigt att inräkna kostnaderna för tvenne expeditioner, som hade att tillgodose äganderättsintressen och vad därmed sammanhänger och som skulle äga rum under dessa fem år. På det sättet har jag kommit upp till det begärda beloppet av 450,000 kronor.

I övrigt föreligga ett par olikheter, och jag har särskilt anledning att beröra denna sak något, enär i det avseendet åtminstone i pressen en mycket vil-

Ang.
Spetsbergens
svenska
kolfält.
(Forts.)

Ang.
Spetsbergens
svenska
kolfält.
(Forts.)

seledande uppgift lämnats. De områden, som 1926 års proposition upptog, voro det s. k. Braganzaområdet, Pyramidberget och Ebbadalen, trenne områden, av vilka Braganzaområdet är det huvudsakliga, det mest värdefulla. Av de båda andra områdena har det ena blivit fullständigt och det andra delvis avyttrat. Pyramidberget har betingat ett pris av 1,000 pund. Det har sålts till ryska intressenter på grund av att dessa reste krav på viss äganderätt till särskilda delar av Braganzaområdet, och för att slita denna tvist gjorde man upp, att Pyramidberget skulle avyttras till dem för ett pris av 1,000 pund. Ungefär av samma skäl hava också vissa delar av det andra området, Ebbadalen, blivit avyttrade, och att det där rör sig om mycket små tillgångar förstår man därav, att detta område inköptes, jag vill minnas det var år 1925, till ett pris av 3,000 kronor och sedan såldes till ett pris av 4,500 kronor. Det är alltså obetydligheter i jämförelse med det stora Braganzaområdet, som därtill är det, vilket ligger ojämförligt bäst till. Därjämte har ju också en annan del av bolagets verksamhet, om jag får använda det uttrycket, blivit avvecklad. Bolaget hade en ångare, för vilken rederilån beviljats, som jämte ränta uppinggo till ett belopp av omkring 80,000 kronor. Den affären har blivit avvecklad utan förlust för rederilånefonden, d. v. s. för statsverket.

En omständighet, som synes mig vara värd att här böra omnämnas, är den, att äganderättsförhållandena till det stora Braganzaområdet blivit slutgiltigt ordnade. De norska myndigheterna ha utfärdat ett s. k. »hjemmelsdokument», en rättslig handling, som väl närmast torde motsvara en åtkomsthandling av lagfarts natur. Denna har blivit utfärdad av de norska myndigheterna, och därmed torde äganderätten vara fullt obestridd, vilket man ju knappast kan säga varit fallet förut.

Jag skulle, herr talman, vilja sluta med att säga, att man, liksom jag sade i början, förut varit synnerligen tveksam beträffande riktigheten och lämpligheten av att nedlägga stora kapital för bedrivande av gruvdrift på Spetsbergen. Det synes mig dock, som om, ifall man tillmäter de skäl och de synpunkter, som olika departementschefer och även statsutskottet år efter år framfört, någon som helst betydelse, d. v. s. om man vill bevara tillgången i svensk ägo, detta nu skulle kunna ske på ett ur ekonomisk synpunkt försvarbart sätt. Och jag föreställer mig och hoppas, att det är sista gången, som riksdagen får anledning att syssla med denna fråga, i varje fall torde det vara sista gången, som man har möjlighet att förvärva spetsbergsområdet. Ty det är ju klart, att det är ett berättigat intresse från de enskilda fordringsägarnas sida, att affären blir avvecklad, så att de få den lilla del, om det nu överhuvud taget blir någonting alls, som de ha rätt att erhålla.

Därest riksdagen nu i år skulle besluta att förvärva koltillgångarna på Spetsbergen, så uppstår naturligtvis frågan om på vad sätt man skulle kunna tänka sig, att desamma kunde användas. Såsom jag redan här anförde, har jag räknat med att ingenting skulle göras, i varje fall icke under de närmaste åren, från de statliga myndigheternas sida. All bevakning skulle indragas. Det finns nu två man där uppe, även dessa båda skulle hämtas hem, och distriktet skulle läggas öde i avvaktan på andra tider och bättre förhållanden, varigenom det kunde bli lämpligt att på ett eller annat sätt exploatera tillgången. Dock vill jag säga, att det icke har saknats förfrågningar från håll, där man har tänkt att arrendera kolfälten för att bryta kol där uppe, och däri ligger ju en möjlighet till förtjänst.

Jag har inte alls någon anledning att närmare gå in på denna detalj och lika litet att närmare diskutera de olika problemen med avseende å utvinnande av flytande bränsle ur kol o. s. v. Jag har ingen anledning, säger jag, att göra det i detta sammanhang, men det bör dock mot dem, som äro alltför pessimistiska, erinras därom, att man kommit så långt i detta avseende, att man i

Tyskland upprättat stora industrier med syfte att ur de där tillgängliga kolen utvinna flytande bränsle. Jag skyndar mig att tillägga, att problemet med avseende å spetsbergskolens användning för samma ändamål inte kan anses vara slutgiltigt löst.

Det må också tillåtas mig att gentemot statsutskottets ärade ordförande säga, att när man gör gällande, att det under alla förhållanden skulle vara alldeles orimligt, att Sverige nu skulle giva ut 450,000 kronor för att förvärva de ifrågasvarande tillgångarna där, så finns det ju dock omdömesgilla personer i andra länder, som till och med under nuvarande förhållanden äro spekulanter på de svenska tillgångarna där uppe. Jag tror inte, att jag går utöver vad som kan anses vara lämpligt för diskussionen i det avseendet, om jag nämner, att norska staten, som redan förut har stora tillgångar där uppe, dock gjort vissa förfrågningar med syfte att även inköpa dessa svenska tillgångar. Jag menar alltså, att kunna våra norska vänner se saken så optimistiskt, de, som förut äro så hårt engagerade där uppe, då synes det mig, som om det kunde vara rimligt och försvarbart att lägga ned denna halva miljon för att för framtiden säkerställa dessa gruvors bevarande i svensk ägo.

Är det nu så, att riksdagen avslår statsutskottets hemställan och därmed Kungl. Maj:ts proposition, komma åtgärder för försäljning av tillgångarna till utlandet omedelbart att vidtagas, ty däri ger jag reservanternas rätt, att några svenska intressenter, några svenska kapitalister, som skulle vilja köpa tillgångarna där uppe, har jag inte kunnat få reda på eller hört talas om. utan dessa områden gå i så fall uppenbarligen till utlandet och naturligtvis till det pris, som man då möjligen kan få.

Greve Lagerbjelke: Herr talman, mina herrar! Jag har begärt ordet för att yrka bifall till reservationen. Det kvarstår, att 1926 års riksdag beslöt, att statens engagemang i spetsbergsföretaget snarast möjligt bör avvecklas. För att ett riksdagsbeslut skall upphävas lära väl fordras synnerligen kraftiga skäl, och sådana kraftiga skäl eller ens några skäl, som äro talande, förefalla mig inte på något sätt ha blivit förebragta. Det är sant, att föregående års riksdag beslöt en utredning, huruvida icke möjligheter skulle förefinnas för staten att ytterligare engagera sig i detta företag, men den utredning, som förebragts, lär väl näppeligen ha inneburit några bärande motiv för att staten alltjämt skulle engagera sig i företaget. Det har talats om teknikens framsteg, särskilt i det avseendet, att ur kolet skulle kunna utvinnas olja. Detta skulle för framtiden medföra större utsikter till lönande drift. Men dessa tekniska framsteg komma förvisso i framtiden, i den mån de kunna vara av värde, att användas även vid kolfält i andra delar av världen, och detta kommer då att medföra en konkurrens, som för Spetsbergens del blir lika svår som hittills.

Det torde här vara skäl att erinra om de belopp, vilka staten hittills nedlagt i spetsbergsföretaget. Departementschefen säger, att per den 30 april 1928 beräknas likvidationsbolagets totala skuldbörda komma att, fränsett aktiekapitalet, uppgå till omkring 3,890,000 kronor, därav 2,376,000 till svenska staten. Departementschefen glider så lätt som möjligt över uttrycket »fränsett aktiekapitalet». Det torde då vara skäl att erinra, att av detta aktiekapital har svenska staten tecknat icke mindre än hälften, eller 2 miljoner kronor. Sålunda har staten redan utgivit ett belopp av närmare 4.5 miljoner kronor. Av allt att döma är detta belopp räddningslöst förlorat, ty de utsikter för framtiden, som här ha blivit anförda, äro uteslutande förhoppningar, som icke grunda sig på några som helst fakta eller sakliga beräkningar. Att då kasta ytterligare pengar i denna brasa, för att använda den förste talarens i denna debatt uttryck, synes mig icke ur statsfinansiell synpunkt kunna försvaras.

Ang.
Spetsbergens
svenska
kolfält.
Forts.

Ang.
Spetsbergens
svenska
kolfält.
(Forts.)

Jag vill även erinra om, att det förefaller ganska svårt att få årets budget att gå ihop. De anslag, som äskats i statsverkspropositionen, ha ju redan enligt uppgift överskridits med cirka 1,200,000 kronor. För den statsutgift å 345,000 kronor, som i detta fall skulle ifrågakomma, är något belopp icke upptaget i statsverkspropositionen, och ett bifall skulle sålunda ytterligare försvåra budgetens uppgörande i år.

Det har förut anmärkts, att departementschefen uttalat sig i propositionen utan någon entusiasm. Jag skulle vilja tillägga, att denna entusiasm fullständigt saknats även i departementschefens muntliga anförande nyss här i kammaren.

Jag får, herr talman, yrka bifall till reservationen.

Herr Winberg: Herr talman! Jag skall be att få till fullo instämna i handelsministerns här uttalade förhoppning, att det nu är sista gången riksdagen har att behandla denna fråga. Samtidigt ber jag emellertid också få säga, att därest riksdagen nu beslutar bifalla *utskottets här föreliggande förslag*, torde det sannerligen icke bli sista gången riksdagen har att behandla densamma.

Det har här framhållits flerfaldiga gånger, att det är ett *statsintresse* att fullfölja den här ingångna affärstransaktionen, eller vad man nu skall kalla den. Jag har sannerligen en smula svårt att förstå detta. Mig förefaller det, som om det framför allt vore ett statsintresse att göra så litet dumheter som möjligt och att, om man en gång har gjort en dumhet, se till, att man får den rättad, utan att låta den efterföljas av ännu flera.

Och när herr Lindblad talar om, att det icke är affärsmässigt att låta de insatser, som staten här gjort, gå förlorade, och förklarar, att så handlar icke en affärsman, vill jag säga, att jag visserligen icke är någon affärsman, men nog förefaller det mig, som om en affärsman, om han skall se denna sak affärsmässigt, borde långt före detta ha fått klart för sig, att detta är i själva verket alls inte någon affär, och att det endast gäller att avveckla saken så fort som möjligt. Han skulle sannerligen inte gå och kasta ut ännu en halv miljon, sedan det blivit fullkomligt klart, att saken måste avvecklas.

Det förefaller, som om vi här skulle ha angripits av något slags nationalistisk iver, så att även vi måste driva kolonialpolitik i smått. Och när man nu inte kan göra det i större utsträckning, tycker man, att man ändå kan ha en bit av Spetsbergen. Men historien om forna tiders svenska kolonialpolitik borde ha så många varnande exempel att uppvisa, att man inte alltför länge bör offra åt denna illusion. Om det varit en naturtillgång, som man *under alla förhållanden* kunde ha utnyttjat, även under exceptionella förhållanden, när t. ex. på grund av krig eller andra orsaker de internationella handelsförbindelserna bli stängda, skulle jag möjligen velat vara med om att offra något på saken. Men hur förhåller det sig här? Man talar visserligen om att det kan vara bra att ha denna tillgång för framtiden, om något exceptionellt skulle inträffa. Men om det blir ett avbrott i de internationella handelsförbindelserna och man på grund därav icke kan befara havet, äro vi lika stängda som någonsin annars, när det gäller att draga någon nytta av dessa fyndigheter. Och under normala förhållanden är det tydligt utrett, att det icke låter sig göra att ekonomiskt utnyttja dessa fyndigheter. När det i departementschefens yttrande till statsrådsprotokollet, vilket delvis återgives i utskottsutlåtandet, talas om en hel del projekt, som kunna tänkas i framtiden ändra situationen, t. ex. utvinnandet av olja ur kol och dylikt, är det att märka, att alltsammans detta fortfarande befinner sig på experimentets stadium. Det är ingenting gripbart, som man för närvarande kan göra någonting av.

Jag förstår så väl, att omkring en departementschef trängs en hel del intressen, som vilja, att staten skall hjälpa till att reda ut denna härva, och

jag förstår, att de enskilda intressen, som från början drivit fram detta företag och narrat staten att engagera sig i detsamma, naturligtvis äro angelägna om att staten i det längsta skall satsa medel, så att de enskildas förluster skola bli så små som möjligt. Men sannerligen jag kan förstå, huru det skall kunna sägas, att det är att tillvarataga statens sannskyldiga nytta, om man med öppna ögon, som här ovillkorligen måste vara fallet, går att ytterligare kasta ut av statens medel till ett företag, beträffande vilket det är så fullkomligt uteslutet att vinna någon behållning som beträffande det här ifrågavarande. Och därtill kommer, som jag förut sade, att man icke heller kan uppehålla den illusionen, att vi här under exceptionella förhållanden skulle ha en naturrikedom att tillgripa.

Herr handelsministern påstår, att om vi bevilja det här föreslagna beloppet, komma vi icke att åsamkas några fler utgifter. Jag är icke så alldeles säker på detta. Är det icke vissa internationella bestämmelser, som säga, att man icke får lämna sådana här fyndigheter alldeles vind för våg? Och dessutom skulle det vara tämligen intressant att få veta, om branden i gruvan är släckt till dags dato eller icke. Om det fortfarande brinner, kan man väl icke tillåta, att eldsvådan får fortgå alldeles utan tillsyn?

Jag lämnar emellertid alltsammans detta åt sitt värde. Jag anser, att riksdagen en gång har gått in för att avveckla detta engagemang, och det är en gammal god regel, som säger, att man icke skall kasta goda pengar efter redan förbrukade. Jag tycker vidare, att de erfarenheter, som vi haft av detta experiment, äro så klara och tydliga, att riksdagen svårigen borde kunna, med bibehållen heder och omtanke om statens verkliga intresse, ytterligare engagera sig. Vad riksdagen bör göra är enligt min mening att söka så fort som möjligt komma ifrån hela denna historia och taga lärdom av de erfarenheter, som här vunnits, även för framtiden. Jag hemställer därför om avslag på utskottets hemställan och bifall till reservationen.

Herr Wohlin: Herr talman! Jag har en känsla av att Kungl. Maj:ts föreliggande förslag icke ligger synnerligen väl till här i kammaren, och måhända ej heller i riksdagen, och att det är möjligt, att det därför nu är sista gången, som vi hava att behandla detta ärende. Jag har då ansett det vara en plikt att motivera mitt votum, närmast därför att jag är en av denna kammares ledamöter, som haft tillfälle att personligen något studera förhållandena uppe på Spetsbergen. Visserligen ger ett sådant besök icke anledning till några anspråk på särskild sakkunskap, men man får likväl vissa allmänna intryck.

Jag kan medge det riktiga i så gott som allt vad exempelvis greve Lagerbjelke anförde. Jag skall erkänna, att de pengar, som nedlagts på detta företag, otvivelaktigt måste anses väsentligen förbrukade och att spetsbergsföretaget ekonomiskt sett varit ett desillusionernas företag. Jag skall också erkänna, att driftsförhållandena där uppe av olika grunder äro brydsamma. Sålunda ställa sig arbetskostnaderna jämförelsevis höga. Men framför allt försvagas räntabiliteten av gruvdriften genom att Bellsunds isförhållanden endast möjliggöra skeppning under några få månader på året. Planer, som ha hysts på att utvidga skeppningssäsongen genom olika anordningar, bland annat genom isbrytarhjälp, ha icke visat sig framkomliga, och efter vad jag hört står frågan om möjligheterna att utvidga säsongen nu på ungefär samma ståndpunkt som för tre eller fyra år tillbaka. Jag skall likaledes medge, att om man studerar den internationella kolmarknadens utveckling under de gångna åren och jämför denna utveckling med spetsbergsgruvans produktionskostnader, man sannerligen icke har anledning till någon tillfredsställelse. Den omständigheten, att herr statsrådet varken i propositionen eller i sitt anföran-

*Ang.
Spetsbergens
svenska
kolfält.
(Forts.)*

de här i dag visat någon entusiasm, är helt naturlig. Det gör väl ingen, på vilken sida han än stannar i detta svårbedömda spörsmål.

När jag likväl nu, trots dessa erkännanden och fastän jag väl förstår de synpunkter, som tala till reservanternas favör, efter övervägande stannat på den motsatta ståndpunkten, så beror det därpå att det nu icke gäller några miljonbelopp, avsedda att möjliggöra ett förnyat återupptagande av brytningen under uppenbart förlustbringande förhållanden. Hade förslaget gått ut på att, som det här med rätta kallats, kasta goda pengar efter de dåliga, d. v. s. att fortsätta med en brytning, som under rådande läge på kolmarknaden i världen måste vara förlustbringande, så hade det väl icke varit möjligt för någon att rösta för bifall till propositionen. Men denna går ju icke ut på något sådant. Det gäller i stället att med tillhjälp av en jämförelsevis ringa summa — stor nog i och för sig själv, det skall jag gärna erkänna, men jämförelsevis mindre i förhållande till de stora belopp, som staten tidigare satsat — få detta företag tills vidare bevarat i svensk ägo. Problemet blir då ett annat. Det rör sig nämligen om vad man har för tanke om möjligheten att under den tioårsperiod, som i detta fall faktiskt står till vårt förfogande, få uppleva en förändring i konjunkturläget för kol, eller eljest sådana förändrade förhållanden, att man kan få bättre betalt för hela företaget, om man säljer det vid en senare tidpunkt. Enligt bergverksordningens bestämmelser behöver man icke driva någon brytning i spetsbergsgruvan under ett tiotal år framåt utan endast vidtaga de nödvändiga försvarsarbetena och vakthållningen. Under denna tioårsperiod kan — ehuru man omöjligen med någon bestämdhet kan uttala sig om saken — förhållanden inträffa, som skulle möjliggöra för svenska staten, kanske icke att upptaga en räntabel drift, men måhända att få bättre betalt för den förmögenhetsmassa, som kommer att slumpas bort till vrakpris, om staten nu avhänder sig företaget. Man har dock där uppe lagt ned avsevärda summor, även av statsmedel, i anläggningar, byggnader och hamnkajer m. m., vilka visserligen icke ha något värde, om företaget skall nedläggas, men som ha ett visst värde för den händelse driften kommer att framdeles återupptagas, och dessa nedlagda värden kunna måhända, om man dröjer, framdeles locka en köpare till anbud, som äro bättre än de som för ögonblicket kunna erhållas. Jag skall gärna erkänna, att de tekniska experter, som jag rådfrågat angående oljeutvinningsmöjligheterna, förklarat, att någon säker kännedom om detta problems läge för närvarande icke finnes och att man alls icke kan bedöma, om överhuvud taget denna oljeframställning har utsikt att ekonomiskt räntera sig, sådan den nu bedrivs på ett par platser i Tyskland. Men det är ju dock tänkbart, att problemet — liksom så många andra stora tekniska problem — under de kommande åren kan få sin lösning, och med det livliga intresse, som den stora företagarverksamheten i vår tid hyser för sådana frågor, är det ju likväl möjligt, att den också framdeles kan reflektera på spetsbergskolens användbarhet för detta ändamål.

År 1923, då jag hade någon befattning med detta ärende, ansågs omkring 27 kronor cif svensk hamn vara det pris, till vilket spetsbergskolen borde stå, för att brytningen där uppe ekonomiskt skulle gå ihop. Sista gången en undersökning gjordes, jag tror genom de sakkunniga av år 1925, hade man kommit ned till en siffra av ett par och 20 kronor, sålunda fyra till fem kronor under den förra siffran, såsom varande det cifpris, till vilket spetsbergdriften skulle kunna bära sig. Nu är det visserligen sant, att de engelska kolprisen för närvarande ligga under denna siffra. Det har för mig uppgivits, att statens järnvägar nyligen inköpt kol till 16—18 kronor. Differensen består sålunda alltjämt. Men jag vill med detta endast ha påmint om att den ökning av brytningen, som möjliggjordes genom den förlängda kajen — eller

från omkring 80,000 ton för fyra år sedan till 115,000 eller 120,000 ton under det sista året gruvan var i drift — sänkte produktionskostnaderna och inbesparade vissa allmänna omkostnader i så hög grad, att en dylik minskning från 27 kronor till ett par och 20 kunde beräknas.

Jag anser, att på vilken sida man än står i denna fråga man kan ha skäl, som äro respektabla. Det rör sig icke heller om någon »tro» eller »fanatism» i endera riktningen. Men det finns likväl vissa skäl, som i detta avgörande ögonblick kunna tala för att tillämpa engelsmännens gamla ordspråk »wait and see», åtminstone under ett mindre antal år framåt och när det rör sig om en jämförelsevis så liten kostnad som det nu är fråga om.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Örne: Herr förste vice talman, mina herrar! Såsom de herrar, vilka uppmärksamt lyssnade till den närmast föregående ärade talaren, kunde konstatera, talade han egentligen *mot* det yrkande, till vilket han slutligen kom fram. Han erkände riktigheten av alla de skäl, som anförts emot förslaget, därför att de äro helt enkelt obestriddiga, men till vederläggning hade han endast mycket vaga antaganden att komma med. Han uppmanade oss att följa regeln »vänta och se». Ja, mina herrar, det är just reservanternas linje. Låt oss bara lägga armarna i kors och vänta, så få vi ju se vart det tar vägen! Men enligt majoritetens förslag är det icke alls fråga om att vänta och se, utan det gäller att ge ut en summa, som kan komma att stiga till en miljon kronor, och med ränta på ränta antagligen väsentligt mycket mer. Så ligger saken i verkligheten till. Om vi avsatte de medel, som det nu är fråga om, till en fond och läte den växa med ränta på ränta, skulle jag nästan vilja våga mitt huvud på att vi för fondens medel kunde köpa igen den där gruvan, när vi så behagade.

Det är under alla omständigheter så, och det tycker jag, att den föregående ärade talaren skulle kunna ge mig rätt i, att om spetsbergskolen en gång bli ekonomiskt åtkomliga och brytbara, så skola de ju under alla omständigheter bringas ut på marknaden och kunna väl i all rimlighets namn icke undgå att utöva ett inflytande på marknadens priser, liksom varje annan tillgång. Det är sålunda icke här fråga om att vi skola gå förlustiga det bränsle, som finns där uppe, eller att detta genom ett beslut i enlighet med reservanternas förslag skulle sänkas i havsens djup för evigt. Om vi komma i det läget, att dessa kol kunna brytas med ekonomisk förtjänst, ligga vi ju närmast till att köpa dem och kunna därför få dem billigare än andra nationer.

Så ligger saken i själva verket, och det kan aldrig i livet bestridas, att så är förhållandet.

Nu kan det icke vara herrarna obekant, att det råder en fruktansvärd kris på kolmarknaden, en kris, som rått i flera år, en kris, som man gör internationella samråd för att övervinna och som alla kolsakkunniga i världen fundera sig gråhåriga på för att finna ett botemedel emot. Och trots allt har man icke kunnat finna något botemedel. Det förhåller sig så, att behovet av kol har nedgått, och hur det skall kunna komma att stiga, är ingen som för närvarande kan säga. Industrien har under kriget i icke obetydlig utsträckning förflyttat sig till det andra halvklotet, vilket vi nog känna även på vår industri. På sina ställen i världen, t. ex. i Kina, finns det högst betydande koltillgångar. Det är väl ganska otroligt, att vi komma därhän inom en överskådlig tid, att det skall uppstå en sådan efterfrågan på kol, att vi skulle få något verkligt gagn av att ha spetsbergsgruvorna i svenska händer.

Ja, men oljan! Antagandet att spetsbergskolen skulle bli värdefullare i form av olja är, som jag påpekade redan när saken behandlades förra året, det mest kompletta fantasteri, som någon människa kan hitta på. Om det går att göra

Ang.
Spetsbergens
svenska
kolfält.
(Forts.)

Ang.
Spetsbergens
svenska
kolfält.
(Forts.)

olja av kol — och det håller jag inte för otroligt — så kommer väl icke Spetsbergen närmare Europa fördenskull. Det ligger väl, där det ligger! Det blir väl inte mer isfritt vid Spetsbergen för det! Eller tänker man sig möjligen göra en uppfinning, genom vilken man kan använda den hypotetiska oljan för att skapa ett tropiskt klimat kring Spetsbergen? Spetsbergen ligger avlägset, och transportförhållandena dit komma alltid att förbli mycket svåra. När det är så, att det finns oerhörda koltillgångar, som, därest man lyckades förvandla dem till olja, kunde utnyttjas, medan utnyttjandet nu på grund av att de ligga ett stycke från hamnarna icke lönar sig, hur i all världen skall man då kunna få ett sådant pris för dessa kol där uppe, att man kan utnyttja dem? Vi ha en mängd gruvor t. ex. i England, och på många andra ställen, som praktiskt taget icke ha något värde för närvarande. Vi kunna köpa flera sådana gruvor när som helst. Om vi ovillkorligen skola ha några mer oanvändbara gruvor för framtida oljeutvinning, tycker jag, att regeringen kunde göra en utredning och framlägga förslag om att köpa några sådana gruvor i England. Dem skulle man säkerligen få till mycket, mycket billigt pris, och det är säkerligen också mycket fördelaktigare att ha dem liggande där, om man tänker på oljeutvinningen.

Hela denna sak är alltså icke på något sätt genomtänkt, och vad som anförts här i dag har icke givit någon som helst anledning till att gå på någon annan linje än den reservanterna ha föreslagit.

Jag konstaterade, när jag hörde herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet, att även han egentligen, liksom han gjort det i sin proposition, talade för avslag, men av vördnad och aktning för den mening, som eventuellt kan finnas inom riksdagen, har han uttryckt sig mycket försiktigt och obestämt. I varje fall har han icke gjort ett bifall till propositionen till någon kabinetsfråga, så att vi behöva icke tänka på att råka ut för de farligheter, som en regeringskris just nu skulle innebära.

Jag skall emellertid be att, innan jag slutar, få framställa en direkt fråga till herr handelsministern: Kan herr handelsministern avge en bestämd försäkran, att eldsvådan i gruvan där uppe är släckt och att den icke kommer igen under den närmaste tiden? Om det nämligen är på det sättet, att denna eldsvåda åter kan taga fart, kunna vi ingalunda helt lugnt sitta här nere i tio års tid, som den föregående ärade talaren sade, och »vänta och se». Då få vi tvärtom företaga ytterst kostsamma anordningar, såvida det icke skall bli kolsyra av hela kolförrådet.

Vi kunna enligt min bestämda uppfattning, om vi nu i framtiden nödvändigtvis behöva några kolgruvor där uppe, köpa sådana för ett rimligt pris. Det finns ingen anledning, varför kolpriserna i världen skulle stiga så högt, att det kommer att bli någon särskild vinst på själva naturtillgången. Om detta kolfält låge i herr Asplunds bergmästaredistrikt, finns det väl ingen människa, som kan tveka om, att det skulle ha ett mycket stort värde för Sverige och komma att utgöra grundvalen för en industriell blomstring av mycket stora mått. Men såsom de nu äro belägna, få vi ju kolet billigare från nästan vilken annan trakt som helst i världen, jag förmodar till och med från Förenta staterna, upp till malmfälten i Norrbotten. Och därför är det ännu mer meningslöst än eljest att bibehålla Spetsbergens kolfält.

Det har nämnts någonstans i de föreliggande handlingarna, att därest det inträffar en sådan kolkonflikt, som vi nyss sågo i England, skulle vi ha gagn av dessa fyndigheter. Men tänk, om kolkonflikten inträffar på en annan tid än de två sommarmånader, då man kan driva sjöfart där uppe? Hur skola vi då göra? Skola vi kanske föra dessa utmärkta kol hit ned i flygmaskin? Och vem säger för övrigt, att icke kolgruvearbetarna uppe på Spetsbergen också kunna deltaga i en konflikt; jag tror icke, att någon av herrarna kan införa

strejkförbud på Spetsbergen. Under sådana omständigheter är ju denna tillgång såsom en reserv vid arbetskonflikter precis lika mycket värd, som den är det i alla de avseenden, som jag här förut talat om. D. v. s. värdet finns helt och hållet i anhängarnas fantasi, och det finns icke en kronas värde därutanför.

Herr förste vice talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr Lindblad: Herr talman! Det var ju icke oväntat, att den siste ärade talaren skulle använda mycket starka uttryck för att ge tillkänna sin mening i denna fråga. För ett par, tre år sedan gav han, då det var fråga om järnvägsbyggnader i Norrland, samma mening tillkänna, nämligen att det var bättre att kasta pengarna i sjön än att använda dem till järnvägar uppe i de norrländska bygderna. Vad, som inte ögonblickligen betalar sig, är överhuvud taget värdelöst ur hans synpunkt. Man skall sälja och få betalt med detsamma, ty annars kan det överhuvud taget inte anses vara affärsmässigt. Det är ju gott och väl, om man kan göra det, men det är väl inte alla, som ha sina affärer så väl ordnade, att de kunna bara helt enkelt ta in varor, sälja dem och få kontant betalt och därigenom visa, att de kunna driva affärsverksamhet.

Nu har det också sagts av utskottets ärade ordförande, att all diskussion i denna fråga överhuvud taget är meningslös, därför att man på den sida, där man anser, att staten bör behålla i sin hand tillgångarna där uppe, bara tror och tror ända till fanatism. För min del skall jag be att få säga, att min tro och min fanatism inte äro värre än att jag fullt kan behärska dem, och jag anser, att tron och fanatismen å den andra sidan äro precis lika stora. När det emellertid är möjligt för både norrmän och holländare att driva verksamhet uppe på Spetsbergen, är det väl inte mera otänkbart för vårt land att kunna göra det. Vi ha väl samma betingelser, även om vi kanske inte ha haft samma duggande organisation för brytningen av spetsbergskolen, som de andra länderna ha skaffat sig. Men i övrigt är det väl inte sämre ställt. De andra ha väl samma svårigheter att komma från Spetsbergen med sina kol som vi, och holländarna ha till och med längre väg än vi för att komma till hemlandet med sina kol. När det således är möjligt för andra länder att utnyttja fyndigheterna däruppe, är det väl inte heller så absolut omöjligt för vårt lands vidkommande, som det här säges från motsidan.

Nu säger den siste ärade talaren också, att det gör ju precis detsamma, om inte Sverige äger fyndigheterna, ty kolen förflytta sig ändock icke; de sjunka inte i jorden, utan bli där de äro och kunna ju ändå alltid komma ut i marknaden. Ja, om man utgår från den synpunkten, att det gör detsamma, vem som äger kolen, är det klart, att man kan säga, kolen ligga där och komma kanske till användning ändå. Men vi ha inte sett saken på detta sätt, utan ur synpunkten av, att det vore önskvärt, om svenska staten hade en sådan tillgång, som kanske vid vissa tillfällen kan komma att få en inte så oväsentlig betydelse för landets näringsliv i sin helhet.

Nu beror ju frågan helt och hållet på om man under den närmaste tiden kan få problemet löst att utvinna olja ur kol på ett ekonomiskt sätt, och det förefaller mig, som om man vore rätt långt på väg, när man i Tyskland bygger fabriker för så stora kostnader, som verkligen är fallet. Då kommer också transportproblemet i ett annat läge. Jag tror nämligen, att det blir vida lättare att då ordna transportfrågan från Spetsbergen än vad som nu är fallet.

Det finns således, enligt min mening, åtskilligt, som talar för att man stannar vid att behålla de tillgångar, man har. Är det så, att vi nu besluta att inte bifalla propositionen, ja, då ha vi överhuvud taget lämnat ifrån oss alltsammans. Besluta vi i enlighet med propositionen, ha vi åtminstone tillgångarna kvar, och under de år, då man inte har för avsikt att företaga någon brytning,

Ang.
Spetsbergens
svenska
kolffält.
(Forts.)

kunna vi ju se, vad utvecklingen ger. Det behövs kanske inte tio år, innan något resultat kan komma till synes. I vilket fall som helst kan det väl därigenom bli möjligt för svenska staten att vid en annan tidpunkt än denna, som är så olämplig, avyttra de tillgångar, som finnas däruppe, och staten skulle då kunna få tillbaka en del av det belopp, som utlagts.

För min del kan jag inte, trots alla de starka uttryck, som här fällt emot förslaget, finna annat än att vi i närvarande ögonblick inte göra klokt i att helt och hållet lämna ifrån oss fyndigheten utan att få ett öre tillbaka för vad som blivit utlagt, och jag yrkar därför fortfarande bifall till utskottets förslag.

Häri instämde herr *Enhörning*.

Herr Nilsson, Petrus: Herr talman! Den anda, som går igenom det föreliggande utskottsutlåtandet, om man nu skall tala om någon sådan, är ju, att vi för närvarande inte skola avhända oss den tillgång, som ligger i gruvorna på Spetsbergen. Givetvis kan det ju råda olika meningar om huruvida vi för närvarande skola avhända oss denna tillgång, och jag förstår mycket väl dem, som ha ansett, att vi borde så långt möjligt behålla gruvorna för framtiden med hänsyn till det värde, som de möjligen då kunna komma att få. Men, mina herrar, man kan nog inte fortsätta hur länge som helst för att skaffa sig erfarenheter om det framtida värdet av ett visst företag. Nu ha vi fortsatt under ganska många år, och gruvorna där uppe ha ju förorsakat rätt så stora förluster. Riksdagen har offrat flera miljoner kronor på detta företag. Nu säger man visserligen, att vi inte längre skola fortsätta med driften utan endast försäkra oss om äganderätten för att möjligen i framtiden kunna uppta driften. Därom skulle nog inte heller råda någon meningsskiljaktighet, om inte detta kostade pengar. Men även detta kommer att kosta oss mycket pengar, och jag är liksom herr Örne förvissad om att det kommer att kosta pengar, som vi aldrig få tillbaka.

Herr Lindblad erinrade, att vi här i vårt land ha lagt ned på vissa kulturbanor uppe i Norrland åtskilliga miljoner, som inte heller varit ekonomiskt lönande, men det är dock någon skillnad, ty där finns ju en hel del människor, som få nytta av dessa järnvägar. Därför kan nog inte deras värde mätas enbart i pengar. Sådana synpunkter kan man ju inte lägga på spetsbergsföretaget, ty många ha snarare ansett det vara en landsförvisning att skicka folk dit upp till arbete. Därför kan man icke göra gällande, att pengarna indirekt komma att medföra nytta för vissa grupper av medborgare, som där äro hänvisade att bygga och bo, utan de här nedlagda beloppen få väl i stället liksom fallet är vid åtskilliga andra företag betraktas såsom en kapitaluppoffring. Jag tror nog, att efter de år, som gått, sedan riksdagen först anslag pengar till detta företag, måtte väl ändå alla, som från början hoppades, att detta företag dock slutligen kanske skulle vara av ett visst värde för vårt land, känna sin övertygelse härom så småningom börja bli löslig och gungande. Jag tycker i varje fall, att den borde vara det vid det här laget. Jag kan därför inte anse, att man för närvarande bör fortsätta att bevilja pengar för detta ändamål, som, såvitt nu kan förutses, inte kommer att bli lönande.

Då vore det väl i varje fall bättre att lägga ned dessa pengar för tillgodogörande av vissa naturtillgångar inom landet, även om detta inte nu vore ekonomiskt lönande, t. ex. utbyggandet av vissa vattenfall för tillgodogörande av de s. k. »vita kolen», ty med de tekniska framsteg, som numera äga rum inom industrien och inom åtskilliga grenar av den tekniska vetenskapen, torde det bli lika lätt att förvandla vissa energitillgångar till en annan form, som det är att draga ut olja ur kol. Jag tror fördenskull, att ekonomiskt skulle

det vara fördelaktigare och säkrare att utnyttja pengarna för företag inom landet än att offra dem på spetsbergsbolaget, ehuru dessa svenska företag kanske för ögonblicket inte skulle giva så hög ränta och inte vara så ekonomiskt lönande.

Jag yrkar därför, herr talman, avslag på det föreliggande utskottsfrslaget och bifall till reservationen.

Herr Asplund: Herr talman! Ett yttrande under diskussionen föranledde mig att begära ordet. Jag kom att tänka på en episod från min vistelse i Kiruna, då man i granngården hade en stor eldsvåda, som till slut befanns bestå i att en trasselsudd hade blivit kastad i en plåtlåda med spillolja, varigenom självantändning höll på att uppstå. När plåtlådan med sitt rykande innehåll satts ut i en snödriva, sparkade någon snö i densamma, men då blev en person, som var mycket misstänksamt anlagd, högst förnärmad över detta och yttrade: »Herrarna få inte förstöra eldsvådan, förrän brandchefen kommer.» Det är nog så med den där eldsvådan i Spetsbergen också, att man måste på allt sätt söka vidmakthålla den för att kunna motstå kraven på att svenska staten skall bibehålla denna mycket värdefulla kolfyndighet i svensk ägo.

Jag har erhållit en avskrift av en rapport över svenska stenkolsaktiebolagets brandsläckningsexpedition till Sveagruvan, Spetsbergen, april—augusti 1927. Av den framgår, att vid *ankomsten* till Spetsbergen befanns, att brand förekom i området nya utfraktsstollen — tunnelns västra parallell. Branden kunde konstateras utom gruvan på nämnda plats i ett område av c:a 200 m², där sandstens- och lerskiffrarna mellan flöts III—IV voro starkt överhettade och utvecklade massor av förbränningsgaser. Vid *avresan i augusti 1927*, när gruvöppningarna voro igenmurade och eldsläckningsarbetet ansågs vara fullbordat, konstaterades, att värmen på läckvattnet hade nedgått till 17 grader Celsius, och om den ånga, som ännu bildades vid ett ställe efter släckningen till följd av, som här förut nämnts, att omgivande bergarter hade blivit starkt överhettade under eldsvådan, säges i rapporten: »I den utträngande ångan kunde möjligen en svag obestämbart lukt märkas, men kunde man utan spår av obehag vistas i densamma.» Det var sålunda all anledning att tro, att eldsvådan borde vara slut, och den slutsats, som expeditionens ledare drog, lyder så här: »Då genom detta säkert bevis föreligger, att gruvan varit helt genomträngd av ånga och de områden, som förut under långa tider varit gasförande, nu blivit helt gasfria, torde vara skäl, som tala för att gruvbranden nu kan vara släckt och detta så mycket mera, när ångans släckningsförmåga konstaterats vid släckningar av området vid nya utfraktsstollen.» Vidare säges om anläggningarnas tillstånd: »Under sista veckans därvaro utfördes de för anläggets bevarande nödiga reparationerna samt tillsågs, att allt blev väl igensatt till säkerställande av skadegörelse för väder och vind under kommande år. *Hitintills har icke kunnat förmärkas, att samhällets bostäder och anläggningar tagit minsta skada, undantagandes en mindre, obetydlig sättning av mittelpartiet på kajen.*»

Herr Kvarnzellius nämnde i sitt anförande, att anhängarna av spetsbergsgruvornas bibehållande i svensk ägo tro, att någonting skall inträffa. Ja, vi kunna ju inte vara fullt säkra, att det inte kan inträffa ungefär samma saker ännu en gång som t. ex. 1914. Det, som då inträffade, föranledde emellertid icke blott under själva kriget ett mycket högt stenkolspris utan även flera år efteråt, sedan inga hinder förelågo att utifrån erhålla stenkol. Priset på engelska stenkol cif Göteborg var under 1920 162 kronor per ton, medan spetsbergskolen kunde säljas till 130 kronor per ton. 1921 var siffran för engelska kol 37 kronor, och då hade spetsbergskolen visserligen kommit ned endast till

Ang.
Spetsbergens
svenska
kolfält.
(Forts.)

65 kronor, men voro redan 1922 nere de också i 37 kronor per ton. 1925 såldes spetsbergskol i Göteborg till 20 kronor 74 öre per ton, medan de engelska kolen endast till följd av den subvention på 3 sh. per ton, som de engelska kolgruvägarna erhöles, kunde säljas för 19 kronor 2 öre per ton. Hade samma subvention lämnats till Spetsbergens kolgruvor, d. v. s. 2 kronor 70 öre per ton, hade det uppstått en vinst 1925 av 92 öre per ton på spetsbergskolen. Förhållandet får sin förklaring däri, att kolflöten i Sveagruvan är upp till 10 gånger så mäktig som de sämre engelska fyndigheter, som nu lagts ned. Då betyder det inte så mycket, att man får betala kanske dubbelt så höga arbetslöner. Brytningen per dagsverke blir ungefär sju gånger så stor i spetsbergsgruvan som i de engelska kolgruvorna.

Herr Örne ansåg, att om kolen låge i norra bergmästardistriktet, skulle de kunna ha något värde. Jag vill påpeka, att avståndet mellan Spetsbergen och Narvik, som genom en 19 mil lång elektrifierad järnväg är förbundet med Kiruna, är endast 20 mil längre än avståndet mellan Newcastle och Göteborg. Nu kan ju herr Örne vara god och upplysa kammaren om hur många mil, som skola läggas till, om man skall ifrån Newcastle fortsätta vidare till Amerikas eller till Kinas kolfyndigheter.

Vid de nya metoderna, både den Flodinska direkta stålmetoden och Wibergs, eller »Norsk Staals» gasreduktionsmetoder för framställning av järnsvamp, kan man med samma fördel använda stenkol eller koks som träkol, och det är just i dessa möjligheter för framtiden, som vi skola söka en räddning för vår svenska handelsjärnstillverkning. Jag vill påpeka, att det är inte alldeles uteslutet, att om kolprisen på kontinenten återigen bli normala — de amerikanska kolpriserna spela ingen roll i detta fall, ty kolen ligga för långt bort härifrån — kunna spetsbergskolen få en betydelse just i det hänseende, jag nämnde.

Jag anhåller att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Wigforss: Det är inte min mening att hålla något långt anförande. Jag vill bara peka på själva kärnpunkten, omkring vilken väl kammarledamöternas avgörande kommer att äga rum. Det är dock, som en talare nämnde, inte någon fråga, som kan driva upp känslorna alltför starkt. Det är praktiskt taget en så pass liten fråga, att det blir väl till sist närmast en omdömesfråga, om man lutar åt det ena eller det andra hållet, men det kan ha sin betydelse, hur en kammare ställer sig, när det gäller att på det sättet visa, på vilken sida dess omdöme faller. Man kan väl också utan vidare avfärda hela den diskussion, som rör sig om möjligheten, att vi skulle kunna i framtiden driva denna gruva där uppe med någon större vinst. Jag tror, att det inte finns många, kanske ingen enda medlem, som skulle rösta för att bibehålla gruvorna med tanke på den vinst, som svenska staten skulle kunna ha av dessa gruvor, utan det är säkerligen för de allra flesta bara en tanke på vad som möjligen skulle kunna hända på kolmarknaden under en inte alltför avlägsen framtid och som skulle kunna göra det mycket svårt för oss att få vårt kolbehov tillfredsställt till rimliga priser. Därför är i grund och botten den avgörande frågan: Hur är det ställt med kolmarknaden och vilka utsikter finnas på kolmarknaden under det närmaste — låt oss säga — decenniet eller någonting sådant? Då är det ett faktum — det har kanske redan understrukits, men jag skall dock med ett par siffror belysa saken — att världsproduktionen under åren från, låt oss säga, 1913 till nu har stigit ganska avsevärt. Men samtidigt med att den industriella produktionen har stigit avsevärt, har kolbehovet praktiskt taget stått stilla. År 1913 producerades i världen ungefär 1.200 miljoner ton kol, 1924 och 1925 något under 1.200 miljoner och för närvarande produceras ungefär lika mycket. När man ser detta, frågar man sig: Vad är då egentligen problemet inom kolindustrin i världen? Jo, i

England har man ett mycket svårt problem för närvarande inom kolindustrin, men det är inte, hur man skall kunna producera mera kol utan hur man skall kunna anpassa den minskade produktionen till den stora tillgången på arbetskraft. Man har 200,000 engelska gruvarbetare, som enligt den allmänna meningen på ett eller annat sätt måste föras från kolindustrin över till andra näringsgrenar. Då kan man ju säga: Ja, men det är väl en ren tillfällighet; det har varit överbefolkning, o. s. v. Så tycks emellertid inte ha varit fallet. Hela detta stillastående inom kolindustrin, under det att industrin i sin helhet gått framåt, hänger samman med tre olika ting. Man har numera lärt sig att använda kolen på ett mera ekonomiskt sätt, och man behöver därför mindre mängd kol. Dessutom har oljan i mycket stor utsträckning trängt undan kolen för eldning och slutligen har också vattenkraften mer och mer trängt fram. Världskonferensen för kraft beräknade 1925 — tror jag det var — att det fanns en tillgång på 10 miljoner hästkrafter och under den närmaste tiden skulle man kanske så småningom kunna komma upp till den sexdubbla mängden. De, som på det viset nyktert bedöma kolmarknadens utveckling, ha alltså ingen som helst tanke på att det skall bli någon brist på kol och stigande priser på kol, utan tvärtom får man nog göra sig beredd på att minska produktionen av kol. Under sådana förhållanden är det väl ganska osannolikt, att vi här i Sverige skulle behöva vara rädda för att råka i det läget, att vi inte till ett rimligt pris skulle kunna få kol och att vi därför med extra ordinära åtgärder skulle behöva lägga oss till med egna kolgruvor.

Även om jag erkänner, att detta, som en talare sade, är en omdömesfråga och att man kan luta åt vilket håll som helst, undrar jag, om man inte under sådana förhållanden gjorde klokast i att säga, att bevisbördan åligger dem, som säga, att vi skola satsa pengar och icke dem, som vilja, att vi skola låta bli. Jag tror, att det vittnar om ett mera nyktert bedömande av läget, om vi gå med reservanterna, och jag ber därför att få yrka bifall till reservationen.

Herr Kobb: Herr talman! Blott några ord. Här ha ju framförts ifrån det ena hållet så stora förhoppningar på de nya metoder, som skulle komma fram för att göra olja ur stenkol, och särskilt har nyss herr Lindblad spelat på den strängen. Jag undrar emellertid, om herr Lindblad då har tänkt på att dessa nya metoder komma framför allt att höja värdet på de för närvarande mindervärdiga kolen. Det är just möjligheten att göra de väldiga brunkolslager, som finnas i Tyskland, värdefulla, som har givit anledning till att tyskarna arbeta på detta problem. Skall det sedan kunna vara möjligt för oss att kunna konkurrera med olja, som är beredd av ett billigare råämne än det ganska goda råämne, som dessa stenkol uppe på Spetsbergen anses vara? Jag tror, att hela denna förhoppning på metoder för att bereda olja ur stenkol kommer att visa sig vara en fullständig chimär, när det gäller stenkol av den art, som finns på Spetsbergen.

En talare här har sagt, att vad det här gäller är att offra en jämförelsevis ringa summa, men vi få komma ihåg här, att det redan är utlagt för detta ändamål av lånededel c:a 3,500,000 kronor. Detta belopp skall ju förräntas, eller också skall det betalas av skattemedel. Förräntningen av detta går till ganska höga belopp; det stiger enligt riksgäldskontorets årsbok till 190,000 kronor per år. Anledningen härtill är, att de 2 miljoner, som anslogos till aktieinköp i Spetsbergsgruvorna, beviljades under den allra dyraste tiden. Vi ha inte haft något anslag, som kostar staten för närvarande så mycket som detta, men det är ju en bisak. Emellertid måste dessa 3½ miljoner kronor avskrivas, och det får ske genom skattemedel. Nu kan man visserligen säga,

Ang.
Spetsbergens
svenska
koljäu.
(Forts.)

Ang.
Spetsbergens
svenska
kol/fält.
(Forts.)

att det kan avskrivas på en fond, som redan är samlad i riksgäldskontoret, men då komma i alla fall pengar att tagas i anspråk, som skulle kunna användas till andra avskrivningar, och det finns säkerligen alldeles tillräckligt mycket att avskriva på vår statsskuld för att man får taga det alltför lättvindigt.

Jag skall, herr talman, inskränka mig till att instämma i reservanternas yrkande.

Herr Wohlin: Herr talman! Endast ett par ord. Herr Örnes anförande var ju mera ett raljeri än ett bemötande av de synpunkter, som kunna anföras för och emot i denna fråga. Han »vågade nästan sitt huvud på» att vi kunna köpa igen gruvorna, när vi behaga. Det är dock inte så alldeles säkert, om gruvorna gå i utländsk ägo. Han förklarade, att vi ligga så till, att vi kunna köpa kol från Spetsbergen billigare än andra. Jag förmodar, att icke heller det håller streck. Han förklarade, att en sådan omständighet som att koltillgångar upptäckts i Kina vore ett moment att här taga med i beräkningen. Frågan om oljeutvinning vore det mest »kompleta fantasteri»; man kunde ju tänka sig att använda oljan till att »skapa ett tropiskt klimat på Spetsbergen». Man kunde lika väl »köpa gruvor i England». Man kunde »frakta hit kolen från Spetsbergen med flygmaskiner», om det bleve förhållanden, som påfordrade det, etc. Jag tycker, att vi, som efter moget övervägande stannat vid tanken att söka med en jämförelsevis liten summa tills vidare behålla gruvorna i svensk ägo, ingalunda ha givit uttryck för några positiva förvisningar, som kunna göra anspråk på att ha någon ofelbarhet. Däremot förefaller det mig, att man på den andra sidan har varit långt mer bestämd i sina uttalanden, måhända med risk att bli av verkligheten vederlagd och sålunda att förlora det där huvudet, något som jag naturligtvis skulle beklaga.

Att en brand har inträffat i gruvan är ju en tillfällig omständighet. Det är mycket olyckligt att branden har inträffat, men den omständigheten kan väl icke förnuftigtvis få tagas till intäkt för en principiell syn på denna fråga. Olyckor kunna ju alltid inträffa i alla näringsföretag. Man kan hoppas att denna brand, om än för ögonblicket icke fullständigt släckt, skall kunna släckas, om erforderligt vaktmanskap placeras där uppe, så att värdet av gruvan icke av den anledningen behöver vara lägre. Jag säger ännu en gång: det gäller icke här att upptaga en förlustbringande kolbrytning eller att satsa nya miljoner på ett under nuvarande förhållanden enligt allas mening oräntabelt företag. Det är endast fråga om att skapa en framkomlig utväg under ett tiotal år framåt, att utan brytning avvakta konjunkturenas utveckling, vare sig denna går i den av herr Wigforss antydda riktningen — vilket är möjligt men dock icke säkert — eller det tillkommer några nya moment. När man tänker på vad som skapats av svensk företagarverksamhet där uppe, på huru pass mycket svensk organisationsförmåga fått göra sig gällande i anläggningarna i Sveagruvan, på alla de utlägg, som vi redan haft, så är det kanhända ändock en rimlig ståndpunkt att nu tillsvidare arrangera det så, att vi kunna avvakta vad som kan inträffa under några år framåt och icke i en hastig vändning avklippa alla möjligheter av bättre konjunkturen eller bättre köpebud.

Herr Wigforss: Herr talman! Jag skall endast be att få säga ett par ord.

Herr Wohlins argument, då han frågar, varför man just i detta ögonblick skall upphöra med statens medverkan i detta företag, är naturligtvis ganska bestickande, men jag ber att få erinra kammaren om att detta argument alltid kan användas. Det förlorar aldrig sin vikt. Skulle man icke också kunna

säga så här: Vi böra icke tala illa om den svenska företagarverksamheten där uppe. Men innebär den icke också ett utslag av en optimism, som under vissa förhållanden kan vara vacker men som under andra förhållanden kanske icke är så nyttig? Skulle det ändå icke till sist vara bättre att kunna säga: Vi ha visat, att vi kunna våga en sak med ganska ovissa utsikter för framtiden, men vi vilja också visa, att vi ha förstånd att vända, när dessa utsikter definitivt försvunnit.

Ang.
Spetsbergens
svenska
kolfält.
(Forts.)

Herr **Örne**: Herr talman! Gent emot herr Wohlin vill jag endast säga, att den omständigheten, att ett föremål, som man tänker köpa, befinner sig i brand, naturligtvis är »en tillfällighet». Men det är väl en ganska egenomlig ekonomi att köpa ett hus, som icke är försäkrat, just då det håller på att brinna. Man kan visserligen få det billigt just i det ögonblicket, men jag tror likväl, att man gjorde klokt uti att vänta med köpet, åtminstone tills eldsvådan blivit ordentligt släckt.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle med avslag å utskottets hemställan godkänna den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herrar *Kvarnzelius* och *Örne* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 44, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan och godkännes den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för nej-propositionen.

Herr statsrådet *Almkvist*, avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 196, angående vissa avlöningsanslag under riksstatens fjärde huvudtitel m. m.;

nr 207, angående pensionering av vissa förutvarande regementspastorer vid armén;

nr 236, angående godkännande av förslag till visst avtal mellan kronan och Sala stad;

nr 237, angående godkännande av viss överenskommelse mellan kronan och Örebro stad;

nr 238, angående godkännande av förslag till visst avtal mellan kronan och Vänersborgs stad m. m.;

nr 239, angående godkännande av en mellan Sverige och Frankrike under-
tecknad förliknings- och skiljedomstraktat; samt

nr 244, angående materiell för nykterhetsundervisningen m. m.

Herr statsrådet *Lyberg* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 194, med förslag till förordning om ändring i vissa delar av förordningen
den 19 november 1914 (nr 383) angående stämpelavgiften, m. m.;

nr 195, med förslag till förordning om ändring i vissa delar av förordningen
den 19 november 1914 (nr 381) om arvsskatt och skatt för gåva;

nr 213, med förslag till kommunalskattelag m. m.;

nr 214, med förslag till taxeringsförordning;

nr 218, med förslag till förordning om statlig inkomst- och förmögenhets-
skatt;

nr 219, med förslag till förordningar om kommunal progressivskatt och om
utjämningskatt;

nr 220, med förslag till lag om skogsaccis m. m.;

nr 221, med förslag till förordning om särskild skatt å vissa lotterivinsten
m. m.;

nr 222, med förslag till förordning om ändrade grunder för utgörande av
vissa utlagor m. m.;

nr 223, med förslag till förordning med särskilda bestämmelser angående
nobelstiftelsens skyldighet att utgöra inkomst- och förmögenhetsskatt för år
1928 m. m.;

nr 224, med förslag till lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen
den 21 mars 1862 om kommunalstyrelse på landet m. m.;

nr 225, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 52 § i stadgan
den 22 juni 1911 om skjutsväsendet;

nr 226, med förslag till lag om ändrad lydelse av §§ 15 och 35 i för-
ordningen den 21 mars 1862 (nr 15) om kyrkostämma samt kyrkoråd och skol-
råd m. m.;

nr 227, med förslag till lag om ändrad lydelse av 19, 20 och 21 §§ i lagen
den 9 december 1910 (nr 141, sid. 27) om reglering av prästerskapets av-
löning;

nr 228, med förslag till ändring i lagen den 16 oktober 1908 (nr 110, sid. 1)
angående lindring i främmande trosbekännares skattskyldighet till svenska kyr-
kan samt hennes prästerskap och betjäning, m. m.;

nr 229, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 1 och 2 §§ i förord-
ningen den 11 oktober 1912 om skogsvårdsavgift;

nr 230, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 5 § i förordningen
den 27 juni 1927 (nr 310) om fastighetstaxering år 1929 m. m.;

nr 234, angående anslag till finansdepartementets avdelning av Kungl. Maj:ts
kansli;

nr 242, med förslag till lag om ändrad lydelse av 17 kap. 6 och 12 §§
handelsbalken m. m.; samt

nr 243, med förslag till lag om ändrad lydelse av 6 och 59 §§ lagen den
23 oktober 1891 angående väghållningsbesvärets utgörande på landet.

Herr statsrådet *von Stockenström* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr
245, angående disposition av vissa områden av kronoegendomen Ribbingelund
nr 2 i Södermanlands län.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 45, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående den fortsatta avvecklingen av aktiebolaget kreditkassans av år 1922 engagemang, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 19, i anledning av väckt motion angående lagstiftning om rätt att företaga abort.

Ang.
straffrihet för
avbrytande av
havandeskap.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 292, vilken behandlats av första lagutskottet, hade herr *Spångberg* m. fl. hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till regeringen hemställa, att regeringen måtte skyndsamt låta verkställa utredning, under vilka villkor företagande av abort borde vara tillåtet, samt att förslag till sådan lagstiftning och sådana ändringar av strafflagen måtte föreläggas riksdagen.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att riksdagen, i anledning av förevarande motion, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning, huruvida och under vilka förutsättningar avbrytande av havandeskap borde lämnas straffritt, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Borell*, *Anderson* i Hägelåkra, *Bissmark*, *Nilsson* i Antnäs, *Olsson* i Rimforsa, *Persson* i Trängen och *Christenson* i Södertälje, vilka på åberopade grunder hemställt, att förevarande motion måtte av riksdagen avslås;

2) av herr *Akerman* beträffande motiveringen; samt

3) av herr *Sandegård* beträffande motiveringen.

Herr **Borell**: Herr talman, mina herrar! Det är knappast ett år, sedan riksdagen behandlade den fråga, som nu föreligger. Förslaget var då liksom nu väckt av herr *Spångberg* jämte medmotionärer. Det yrkades då liksom nu, att man skulle slå fast, att en kvinna, gift eller ogift, hade rätt att själv bestämma, huruvida hon ville bli moder, och man pekade på, att sådan är lagstiftningen i föregångslandet Sovjetryssland. Där gäller det, säger man, att en kvinna får låta verkställa fosterfördrivning på sig själv utan annan begränsning än att hon skall låta operationen utföras på någon av statens kliniker. Nu torde det väl icke vara av behovet påkallat att giva sig in på något närmare bedömande av denna motionärernas uppfattning, då den väl utom deras egen krets knappast torde delas av någon annan i någondera av riksdagens kamrar. Det torde emellertid icke vara utan sitt intresse att påpeka, att det knappast lärer förhålla sig i Sovjetryssland så som motionärerna påstå, att en kvinna har en så obegränsad frihet i nu ifrågakvarande hänseende. I Nordisk Tidsskrift for Strafferet redogöres för innehållet i en uppsats, som utgivits i Tyskland av fyra ryska utvandrade professorer. Där säges det, att en kvinnas rätt att låta verkställa abort skall i det särskilda fallet avgöras av ett sällskap, som organiserats för att skydda mödrar och barn. Det är således icke så, att ens i Ryssland en kvinna har den obeskrivna rätt att bestämma uti ifrågakvarande hänseende, som motionärerna vilja påstå, och motionärerna vilja alltså i själva verket gå ännu längre än vad som är förhållandet därstädes.

När denna fråga förra året förelåg till behandling, framlade lagutskottet ett yrkande om skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning, ett yr-

Ang.
straffrihet för
avbrytande av
havandeskap.
(Forts.)

kande som är alldeles lika lydande med det förslag, som lagutskottet nu framställer. Utskottet hemställde således då liksom nu, att riksdagen, i anledning av förevarande motion, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning, huruvida och under vilka förutsättningar avbrytande av havandeskap finge lämnas straffritt, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Första kammaren avlog motionen i enlighet med yrkande, framställt av åtskilliga reservanter. Andra kammaren anslöt sig till skrivelseförslaget, dock med en betydande inskränkning. Det anfördes under debatten i andra kammaren av en talare, att då utskottet begärde en utredning, som skulle omfatta undersökning jämväl av frågan, huruvida straffrihet för abort kunde medgivas i sådana fall, då anledningen till framkallande av abort var svårt ekonomiskt eller socialt nödläge, så vore det icke för mycket, att kammaren finge skisserat upp för sig de riktlinjer, enligt vilka man tänkt sig att utredningen skulle kunna läggas, och omfattningen av den principiella nyhet i lagstiftningen, som på detta sätt föreslogs. Då utskottet emellertid icke mäktat detta, sade talaren, ansåg han, att man måste begränsa utredningen till att omfatta endast de fall, då straffrihet skulle kunna medgivas på grund av rent fysiologiska orsaker, och man finge vänta med ett vidsträcktare utredningskrav tills någon motionär kommit fram med ett förslag därom och därvid givit sådana riktlinjer, att man kunde se vart det bure hän. Talaren föreslog därför bifall till utskottets förslag, dock med den begränsningen, att ur motiveringen skulle uteslutas den sats, som avsåg, att utredningen skulle omfatta jämväl frågan, huruvida straffrihet kunde medgivas, då anledningen till aborten var svårt ekonomiskt eller socialt nödläge. Detta blev också andra kammarens beslut. Kamrarna hade således stannat i olika beslut, vadan frågan för den gången förföll.

Det är icke längre sedan än år 1921, då frågan om straffet för fosterfördrivning var föremål för riksdagens behandling. Då beslöts en lagändring, som innebar en betydande nedsättning av dessa straffsätser. Straffsatsen för fosterfördrivning, företagen av kvinnan på sig själv, var förut vid fullbordat brott straffarbete från ett till och med sex år. Detta nedsattes nu till fängelse i högst sex månader; för försök föll straffarbete bort ur strafflatituden och man införde fängelse i högst sex månader samt inrymde även bötesstraff i strafflatituden.

I sammanhang med denna straffnedsättning behandlade man också frågan om en fullständig utredning rörande fosterfördrivningsbrottets straffbarhet, och utskottet uttalade den förhoppningen, att denna fråga skulle tagas upp till fullständig undersökning och utredning i sammanhang med frågan om revision av 14 kap. strafflagen.

Nu ligger enligt min mening denna fråga till på det sättet, att staten icke för sin egen skull kan eller bör medgiva straffrihet för fosterfördrivning annat än efter undersökning av domstol i det särskilda konkreta fallet. Staten kan och bör sålunda under inga förhållanden släppa på sin nuvarande uppfattning, att fosterfördrivning såsom sådan alltid skall anses brottslig, men däremot föreligger, såvitt jag förstår, intet hinder för att staten i vissa fall kan medgiva en ytterligare nedsättning av straffet eller till och med möjligen gå så långt, att staten i det särskilda fallet medgiver att, ehuru ett brott blivit begånget, det icke är nödvändigt att i detta särskilda fall påkalla tillämpning av straff. Därifrån och till den uppfattning, som måste ligga under utskottsmajoritetens förslag, att staten under vissa allmänna förutsättningar skall kunna medgiva, att fosterfördrivning får anses som en tillåten handling, är det ett oerhört långt steg. Ty detta eller legalisering av fosterfördrivning i vissa fall måste ytterst ligga under utskottsmajoritetens uttalande och förslag. Utskottsmajoriteten tar upp frågan, om man skall inskränka sig till att medgiva straff-

frihet i vissa konkreta fall eller om man skall giva sig in på frågan, huruvida man kan avskilja vissa fall, då straff icke bör föranledas av fosterfördrivning. Utskottet har då tre särskilda fall, där man tänkt sig möjligheten av, att strafffrihet skulle kunna medgivas. Det är de fall, då havandeskapet föranletts av ett våldtäktsbrott, där man till följd av faderns eller moderns sjukliga sinnesheskaften skulle kunna antaga, att det framfödda barnet skulle bliva abnormt, och vidare det fall, som nu är särskilt aktuellt, nämligen huruvida man skall kunna under vissa förutsättningar medgiva straffrihet för fosterfördrivning, då den har föranletts av ett svårt ekonomiskt eller socialt nödläge.

Man kan möjligen säga, att frågan, huruvida straffrihet skall inträda efter konkret prövning i det särskilda fallet eller efter vissa på förhand givna regler icke innebär någon skillnad. Men, såsom jag förut påpekat, måste häri anses ligga en vittgående principiell skillnad. Ingen stat kan enligt min mening efterskänka fordran på, att fosterfördrivning skall betraktas såsom ett brott, men uppfattningen att så icke är förhållandet bibringar man allmänheten, ifall man går in för att medgiva, att fosterfördrivning är straffri under vissa på förhand givna förutsättningar.

Jag skall tillåta mig att återgiva vad som i danska folketinget vid behandlingen av förslaget till Almindelig borgerlig Straffelov sades i detta avseende av justitieminister Steincke, som bekant socialdemokrat. Det gällde för honom att besvara frågan, huruvida fosterfördrivning överhuvud taget skulle vara straffri eller straffbar, bortsett från särskilda förhållanden vid sjukdom, där operation var nödvändig, och bortsett från det fallet, då havandeskapet framkallats av ett våldtäktsbrott. Han svarade på den frågan på följande sätt: »Jeg er ikke i Tvivl om, hvilket Resultat man her skal komme til. Rent bortset fra Befolkningens Flertals Opfattelse, hvad enten det er Kvinder eller Mænd, rent bortset fra den religiøse Anskuelse, der hersker, kan jeg ikke se rettere end, at ethvert sundt Samfund maa tage Afstand fra principielt at betragte Fosterfordrivelse som straffrit. Det ærede Medlem Hr. Axel Møller fremstillede i gaar — maaske ikke paa dette Omraade — følgende Grundsynspunkt: Det har ofte stor Betydning for et Samfund at stemple Forbrydelsen, ikke Forbryderen. Det er netop Synspunktet her: Forbrydelsen maa staa fast, men for Forbryderens Vedkommende maa alle de straffeformildrende Omstændigheder, som unøgteligt i mange Tilfælde er til Stede ved Fosterfordrivelse, komme til at virke. Med det Utgangspunkt kan intet sundt Samfund forlange, at Fosterfordrivelse er tilladeligt: end ikke ud fra nok saa vidtgaende Hensyn til Individets Frihed, til Kvindens Raadighet over sit eget Legeme, vil man kunne tillade et saa farligt Indgreb, som Fosterfordrivelse er, og endnu langt mindre fra et samfundsmæssigt Synspunkt.»

Detta förefaller mig vara en fullständigt riktig uppfattning av här ifrågasvarande spörsmål. Staten kan ur sin egen synpunkt icke ge efter på den uppfattningen, att fosterfördrivning är ett brott, men staten må väl med hänsyn till de ömmande omständigheter och upprörande förhållanden, som i många fall föreligga medgiva straffnedsättning, eventuellt vid synnerligen förmildrande omständigheter även straffrihet, allt dock med fasthållande av att handlingen såsom sådan är brottslig. Fasthåller man icke vid denna princip, så öppnar man dörren för ett tillstånd, som kan medföra de allra största vådor för statens eget bestånd och framtid. Det blir icke möjligt att — man må uppställa än så snäva allmänna regler, vid vilkas inträffande fosterfördrivning skulle kunna medföra straffrihet — utestänga fall av missbruk. De s. k. sociala indikationerna äro så växlande och omfattande, att det icke finnes möjlighet att giva det slag av indikationer, som skulle kunna medföra straffrihet för fosterfördrivningsbrott, en sådan begränsning att icke missbruk i stor omfattning skulle komma att äga rum.

Ang.
straffrihet för
avbrytande av
havandeskap.
(Forts.)

Ang.
straffrihet för
avbrytande av
havandeskap.

(Forts.)

Nu åberopar man det allmänna rättsmedvetandet såsom stöd för den uppfattningen, att straffrihet enligt allmänna, på förhand givna regler skulle kunna tillåtas. Jag för min del tror icke, att något sådant allmänt rättsmedvetande existerar. Jag tror tvärtom, att det allmänna rättsmedvetandet bestämt reagerar häremot och jag förstår icke, huru något annat kan vara möjligt. Det måste för varje människa framstå som ett otillbörligt ingrepp på livets egen rätt, och det förefaller mig, som om alla människor borde förstå, vilken oerhörd fara ett sådant lössläppande av rätten till fosterfördrivning, som ett bifall till förslaget skulle medföra, måste föranleda för staten.

Man säger också, att om man på detta sätt i viss mån legaliserade fosterfördrivningen, skulle man undvika allt det myckna smussel i skymundan, som till fördärv för så många kvinnor nu äger rum. Jag tror icke heller, att detta skulle bli fallet. Uppenbarligen skulle de fall, då på grund av sociala indikationer fosterfördrivning skulle kunna på förhand anses straffri, bliva relativt få. Hela den stora mängd, som frestas att verkställa fosterfördrivning, skulle fortfarande vara hänvisade till att göra detta på vägar, där handlingen kunde döljas. De skulle fortfarande falla för frestelsen att anlita mer eller mindre kunniga biträden och fortfarande utsätta sig för den stora risk, som en sådan operation alltid medför. Jag tror nästan, att man kan gå så långt, att man kan säga, att i många av de fall, där på grund av sociala indikationer straffrihet skulle kunna tänkas inträffa, kvinnan dock skulle känna med sig, att hon företog något, som hon ville dölja. Hon skulle därför ändock använda sig av hemliga utvägar för att få operationen verkställd. Jag tror sålunda icke, att man ens härutinnan skulle vinna några stora fördelar genom att på förhand lämna medgivande, att fosterfördrivning under vissa förutsättningar skulle vara straffri.

Omtanken om statens väl nödvändiggör, synes det mig, att man på detta område går fram med den allra största försiktighet. Den väg, som jag anser vara den enda framkomliga, har jag redan antytt. Det är att taga upp denna fråga till fullständig utredning i sammanhang med en blivande straffrättsreform. Att lösbryta detta ämne, på sätt motionärerna föreslagit, vilket till sin tendens medför ett avsteg från principen, att fosterfördrivning under alla förhållanden måste anses såsom en brottslig handling, måste jag bestämt reagera mot.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr Åkerman: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets kläm, men dess motivering kan jag icke vara med om. Jag hemställer, att ur motiveringen skall utgå allt utom själva ingressen, så att motiveringen får följande lydelse: »I förevarande fråga hyser utskottet samma uppfattning som den, vilken kom till uttryck i utskottets i fjol avlämnade, här ovan återgivna utlåtande.» Således yrkar jag uteslutande av båda de två stycken, som följa efter de av mig nu upplästa raderna. Jag kommer längre fram i mitt anförande att få tillfälle att närmare förklara, varför jag absolut icke kan vara med om vad som står i de två styckena. Jag skall nu bara inledningsvis nämna, att då utskottet så nyligen som i fjol avgav utlåtande över en då i ämnet väckt motion och motionären nu återkommer med samma yrkande, så tycker jag, att gammal riksdagspraxis bäst tillgodoses, om man skriver på det korta sätt, som jag här har föreslagit. Jag vill visst inte heller dölja, att jag tycker, att det i sådana fall kan vara ganska tjänligt att visa en smula fränhet à la Pontius Pilatus och säga: »Vad jag haver skrivit, det haver jag skrivit!» Men en sådan Pontius Pilatus-hållning vill inte herr Klefbeck och de andra utskottsledamöterna, som bilda majoriteten, vara med om, utan nu

ha de här försökt sig på en fylligare motivering. Jag är dock ledsen att till mina kamrater nödgas säga, att jag tycker, att herrarna inte ha lyckats, för att använda ett mildt uttryck. Jag kan inte vara med om den motiveringen.

Vad nu beträffar själva uppläggningsen av frågan, har den föregående ärade talaren så förträffligt gjort det, att jag inte har någon vidare anledning att gå in på historiken. Jag skall bara tillåta mig att göra en liten rättelse i en uppgift, som han, naturligtvis av förbiseende, lämnade, då han talade om straffet för fosterfördrivning. Det är nämligen så, att det fullbordade brottet straffas med fängelse i högst två år för kvinna, som fördriver sitt foster. I övrigt vill jag säga, att den föregående ärade talarens anförande var så sympatiskt lagt, att jag tycker, att vi kunna vara honom synnerligen tack-samma därför. Jag må tillägga, att jag undrar, om det verkligen är så mycket som skiljer honom och mig åt i denna fråga. Det tror jag knappast, och han lär nog själv finna det, om han läser lagutskottets i fjol avgivna utlåtande riktigt.

Det förvånar mig, att kammaren i fjol var så obenägen att bifalla utskotts-utlåtandet. Ja, det var ju kanske inte så långt ifrån, att det hade blivit bifallet — det fattades visst bara sju röster eller vad det var. Det kan ju hända, att meningarna ha förskjutit sig nu i år. I varje fall bör man ju erinra sig, att riksdagen år 1921 begärde en utredning av frågan i hela dess vidd. Denna begäran kom inte till genom att man på något sätt lät udda vara jämnt, utan saken var driven till sin spets genom en avgiven reservation, och det gick till votering. Bägge kamrarna beslöto 1921 att begära en utredning av frågan i hela dess vidd. Nu vill man inte längre ha en sådan utredning, utan nu säger man nej till den. Jag förvånar mig över att riksdagen inte nu kan vidhålla sin 1921 uttalade uppfattning, till grund för vilken låg ett sakkunnigutlåtande, som vår nuvarande justitieminister varit med om att utarbeta. Dessa sakkunniga hade också hemställt om en sådan fullständig på bred basis lagd utredning. Nu har man på högerhåll velat i lagutskottets utlåtande inlägga några rent revolutionära synpunkter. Men, som jag redan sagt, fann jag av den föregående talarens yttrande, att åtminstone mellan honom och mig är skillnaden i fråga om det sätt, varpå man skulle nalkas detta lagstiftningsproblem, mycket obetydlig, om den ens är någon.

Jag skall nu be att i all anspråkslöshet få nämna, hur jag hade tänkt mig, att man skulle försöka att i strafflagen få någon form på denna ytterst delikata sak. Jag vill då erinra om den stora strafflagskommissionens betänkande, som avgavs för några år sedan; jag vill minnas det var 1923, som strafflagskommissionen avlämnade förslag till den allmänna delen. I denna kommission satt det mycket folk, både jurister och lekmän. Dåvarande professor Thyrén var en av förgrundsfigurerna i kommissionen. Jag hade också äran att vara med, och såvitt jag nu inte missminner mig, voro vi allihop fullständigt ense på den punkt, som jag nu skall yttra ett par ord om. Det föreslogs, att det i allmänna delen skulle insättas en paragraf — jag har ordalydelsen här, men jag tror det är lättare för herrarna att följa mig, om jag bara refererar den — där man sade ungefär så, att i vissa i lagen angivna fall må domstol, där omständigheterna äro synnerligen förmildrande, frikänna från straff. Ja, jag kanske bör läsa upp de sista orden för säkerhetens skull, så att jag inte vilseleder herrarna. Här står: »I vissa fall, som i lagen finnas särskilt utsatta, må domstolen, där omständigheterna äro synnerligen mildrande, kunna fria från straff.» Och i motiveringen hette det bland annat: »Domstolarna tvingas att ådöma bestraffning, som de själva anse icke hava bort ifrågakomma och som i den allmänna uppfattningen framstår som en onödigt hårdhet. Ett dylikt förhållande är tydligen ägnat att undergräva akteingen för rätten.» Det var i huvudsak på den motiveringen, som detta stadgande

*Ang.
straffrihet för
avbrytande av
havandeskap.*

(Forts.)

Ang.
straffrihet för
avbrytande av
havandeskap.

(Forts.)

föreslogs. Nu vill jag också nämna, att det finns förebilder till ett sådant stadgande i utländska lagförslag, särskilt ett par tyska lagförslag. För att inte något missförstånd skall äga rum, vill jag också säga, att man nog i allmänhet och även i strafflagskommissionen har tänkt sig, att dessa bestämmelser skulle bli tillämpliga, när det vore fråga om ringare förseelser. Nu kan man naturligtvis — och kanske med rätta — säga, att såsom straffskalan vid fosterfördrivning åtminstone nu är bestämd, man knappast kan räkna detta brott till de relativt ringa brott, som enligt strafflagskommissionens motivering skulle falla in under den av mig nyss refererade bestämmelsen i allmänna delen. Men det må vara hur det vill, det ordnar sig väl. Så borde i 14 kap. strafflagen vid bestämmelserna om fosterfördrivningsbrott tillfogas, att när omständigheterna äro synnerligen mildrande, må domstolen kunna fria från straff. Om en sådan reform gjordes, så skulle det naturligtvis vara mycket lämpligt, att man passade på och införde en sådan bestämmelse även på ett par andra ställen i lagen, där den kunde vara välbehöflig. Jag behöver ju bara erinra om ett fall, som man ofta hör talas om och som brukar väcka mycken förstämning, nämligen när någon i svårt nödläge har stulit en bit mat för att stilla sin hunger. Även då borde domstolen få rätt att fria från straff, ty det är väl ändå så, som det står i motiveringen till strafflagskommissionens betänkande, att det är i högsta grad motbjudande för domstolen att vara tvungen att tillämpa lagen på det sättet; domstolen borde ha rättighet att i vissa fall efterskänka straffet.

Nu frågar man kanske: nå, hur skulle detta nu ordnas? Är det någon möjlighet att garantera en fosterfördriverska straffrihet, så att man skulle kunna i lagtexten inskriva och bestämt precisera vissa fall, då hon kunde vara lugn för efterräkningar, således inte behöva riskera ett åtal? Ja, naturligtvis kunde det väl gå för sig beträffande dessa rent fysiologiska fall, men annorlunda ställer det sig med en så generell bestämmelse i lagtexten som att hon *skall* gå fri från straff, om hon befunnit sig i ett socialt eller ekonomiskt nödläge, utan man bör nöja sig med den allmänna bestämmelsen, att när omständigheterna äro synnerligen mildrande, *må* domstolen fria henne från straff. Men därav följer naturligtvis, att någon säkerhet för henne då inte blir skapad, utan om hon företar en fosterfördrivning, den må nu utföras av en legitimerad läkare eller under vilka omständigheter som helst, så kan hon riskera att bli åtalad.

Sedan jag nu i korthet angivit, hur jag tänkt mig, att lagstiftningsproblemet en gång skulle lösas, vill jag säga ett par ord om den motivering, som nu, mot mina protester, har kommit in i lagutskottets utlåtande. Jag har redan sagt, att jag tyckte, att detta tillägg till motiveringen var alldeles onödigt. Tillägget är inte heller nyttigt, så vitt jag förstår, därför att vissa däri förekommande ord äro ägnade att vilseleda, man får verkligen det intrycket, som om det vore meningen att legalisera fosterfördrivning. Det har naturligtvis inte varit herrarnas mening, men man får lätt den uppfattningen, och det är kanske detta, som har gjort intryck på den föregående ärade talaren. Nej, det kan naturligtvis inte ha varit herrarnas mening, säger jag, men det ser nästan så ut, när man läser det, och det är därför jag absolut inte vill vara med om det, ty det är dock en oerhörd skillnad på att legalisera en handling och alltså säga, att den *skall* vara straffri, än att lämna möjlighet till straffrihet, när fallet är sådant, att straff inte skulle komma i överensstämmelse med vad som är billigt. Här användes nu i motiveringen på två ställen i denna av mig klandrade motivering ett uttryck, som jag inte anser vara på sin plats. Samma uttryck förekommer i motionärernas kläm. De ha nämligen hemställt om utredning, »under vilka villkor företagande av abort må vara *tillåtet*» o. s. v. Det är något helt annat än att under vissa förhållanden straffrihet må

kunna lämnas. Lagen tillåter ingalunda allt, som den inte straffar. Nu står detta ord »tillåtet» på två ställen i den nya utskottsmotiveringen; i sista stycket heter det sålunda: »Utskottet finner sig nu jämväl föranlåtet framhålla, att om avbrytande av havandeskap anses böra tillåtas i vissa särskilt angivna fall, garantier givetvis måste uppställas för att en dylik åtgärd vidtages allenast då dessa fall föreligga. Sålunda torde bestämmelser vara erforderliga, i vilken ordning tillstånd till handlingens utförande skall lämnas, av vem åtgärderna må företagas m. m., varjämte skyldighet läres böra stadgas att till offentlig myndighet göra anmälan om åtgärden.» Det var det ena. Går man nu ett stycke längre upp, så står det först en del saker, som jag inte kan ha något att anmärka emot. Det är bara en historik; här står vad som passerade i andra kammaren i fjol, men det veta herrarna, så det skall jag inte trötta med. Sedan kommer en punkt, som börjar »I anledning härav» o. s. v. Det är, som om utskottet ville urskulda sig självt för det föregående utlåtandet, men det finns inte ringaste anledning att be om ursäkt för 1927 års utskottsutlåtande. Här står med kursiv — det är väl för att man för all del skall observera det — att »kvinnan skall befinna sig i *svårt nödläge*». Ja, tacka för det! Det är väl ingen, som menat något annat. Varför behövs denna maskerade ursäkt? Sedan står det, att det är klart, »att utskottet ingalunda delar motionärernas uppfattning, att varje kvinna skall äga bestämma, huruvida hon vill bli mor eller ej». Detta framgår fullständigt klart av utskottets fjolårsutlåtande. Denna förklaring är därför alldeles onödig. Sedan kommer här någonting, som jag sätter ett stort frågetecken för: »Tvärtom anser utskottet, att i nu ifrågasvarande fall liksom vid fördrivning av foster, som kunna antagas vara abnorma, samhällets intresse av att ingripande äger rum skall vara utslagsgivande.» Ja, vad menas med att *samhällets* intresse skall vara utslagsgivande? Om man tager det exempel, som herrarna själva tänkt sig, alltså en fattig kvinna, som befinner sig i nödläge, och samhällets intresse skall vara utslagsgivande — vilket är samhällets intresse därvidlag? Å ena sidan är det ett samhällsintresse, att modern bevaras vid full arbetskraft för att få möjlighet att sköta om ett fattigt hem, å andra sidan är det ett samhällets intresse, att det födes en ny världsmedborgare. Det är alltså två samhällsintressen, som här stå emot varandra. Här har man tryckt på att samhällets intresse skall vara utslagsgivande. Jag förstår inte detta. Det är väl meningen, att man inte skall tänka på denna kvinna, utan bara på samhället. Ja, mina ärade kamrater i utskottet, så långt vill jag inte gå i samhällsiver eller vad jag skall kalla det, utan i synnerhet om, som jag menar, domstolen skall pröva denna sak, så kan väl domstolen inte underlåta att sätta sig in i denna kvinnas situation, hennes själsliv, taga hänsyn till de frestelser hon haft, det elände hon råkat i och hennes oförmåga att stå emot begäret att fördriva fostret — allt detta måste domstolen taga i betraktande. Det är inte något samhällsintresse, men det är kolossalt viktiga omständigheter, som domstolen måste beakta. Alltså, hela denna punkt är olycklig, den passar inte samman med det andra. Under sådana förhållanden undrar jag ändå: skulle herrar Klefbeck och Jonsson i Lycksele taga illa upp, om jag gjorde en vördsam hemställan till dem att — såsom saken tycks ligga till här — släppa denna motivering och skriva på mitt, kanske litet fräna, sätt, att utskottet förehaft saken i fjol i ett då avgivet utlåtande; vi ha samma åsikt nu som då, och därför hemställa vi o. s. v. Skulle inte herrarna kunna vara med om det, så att vi sluppe stå på två fronter här, vi alla, som nu vilja avlåta en skrivelse? Jag bara frågar. Jag tror, att det skulle vara tjänligt.

Jag vet inte, men jag har på känn, att rösterna ha förskjutit sig litet sedan i fjol. Jag kan inte tänka mig annat än att kammaren ändå denna gång skulle vilja fullfölja 1921 års tanke och begära en utredning av frågan i hela dess

Ang.
straffrihet för
avbrytande av
havandeskap.

(Forts.)

Ang.
straffrihet för
avbrytande av
havandeskap.
(Forts.)

vidd. Vad skulle det vara för farligt med en sådan skrivelse? Den innebär ju ingenting annat än ett honorerande av 1921 års beslut. Jag medger ju, att det vore den skillnaden, att man då sade att reformen skulle företagas i sammanhang med en revision av 14 kap. strafflagen, men det är väl ganska troligt, att om skrivelsen nu beslutas, så gör Konungen på det sättet, att han tar hela kap. 14 under behandling. Skulle så inte bli förhållandet, utan Kungl. Maj:t för tillfället nöjer sig med en revision av de lagrum, som handla om dessa verkligt ömtåliga fall, så kan jag inte förstå, att det skulle innebära någon olycka.

I vad den föregående ärade talaren yttrade om att staten inte kan säga annat än att fosterfördrivning är ett brott, instämmer jag. Det hade varit något helt annat, om fosterfördrivning nu inte varit straffbelagd och man kommit med förslag att i strafflagen införa en bestämmelse om att det skulle bestraffas. Men då nu detta straff står där sedan gammalt och då det vittnar om samhällets sunda reaktion mot alla opåkallade försök att komma ifrån de plikter man har, så vill jag, lika litet som han, taga bort det. Det är inte min mening och har aldrig varit det. Om herrarna läsa föregående års utlåtande, så finns där inte ett ord, som tyder på att man varit beredd att räkka ett finger åt så långt gående förslag. Men vad jag vill är att i ömmande fall — de må nu vara fysiologiska eller socialt-ekonomiskt betonade — möjliggöra för domstolen att säga: »Här är visserligen ett brott begånget, men vi vilja inte utkräva straffet. Kvinnan må vara fri!» En sådan bestämmelse skulle naturligtvis också ha en sund inverkan, ty det är min övertygelse, att kvinnorna i så fall skulle vända sig till legitimerade läkare och inte gå på skumraskstigar som nu.

Nu skall man naturligtvis svara mig: »Ja, om en legitimerad läkare vill stå den risken att möjligtvis bli åtalad för att ha verkställt sådant ingrepp!» Men om han genom trovärdiga mäns intyg, som kvinnan presenterar för honom, förvisar sig om att hennes uppgifter äro riktiga? Jag talar nu inte om den fysiologiska undersökning, som han ensam är i stånd att göra, men även i de socialt-ekonomiskt betonade fallen, där han förvissat sig om nödlägetets verklighet, skulle det vara fatalt, om han inte, därest mot förmodan åtal komme att äga rum, kunde klara av saken. Jag erkänner, att för en ömskinnad, samvetsgrann läkare är det ganska vanskligt att ge sig in på en sådan sak, men för min del kan jag inte se någon annan lösning än den, jag nu angivit, nämligen en generell bestämmelse om att det kan lämnas straffritt av domstolen. Vill man då möjligtvis försöka sig på en uppräknig i lagtexten, så att man säger, att då och då, eller när omständigheterna eljest äro synnerligen mildrande, gärningen må vara straffri, så är det mera en smakfråga och inte någon principiell skiljaktighet.

Jag har kanske talat för länge och vill inte uppehålla herrarna mycket längre. Men man må väl ändå säga, att det förefaller, som om den nu gällande lagen skulle vara föga effektiv. Därmed har jag inte sagt, att man skall taga bort straffet, men det är ändå tämligen hopplöst. Jag har sett av en statistik för tioårsperioden 1916—1925, att under denna tid avledo på sjukhus i Stockholm 163 kvinnor till följd av fosterfördrivning, och ytterligare 736 insjuknade i mera svåra sjukdomar. Av dessa kvinnor voro cirka 50 % gifta. Jag vill också erinra om att denna fråga inte bör ses alldeles isolerad. Den sammanhänger på det närmaste med två andra frågor, som båda dryftades tillsammans med denna på ett stort folkmöte i Konserthuset för några dagar sedan. Jag var närvarande, och jag får säga, att det var ett värdigt möte. Den stora salen var fylld från golv till tak av människor, som föreföllo mycket intresserade av de anföranden, som höllos, alla av seriösa personer. Talare voro två professorer och en kvinnlig läkare och deras anföranden präglades av utomordentlig

besinningsfullhet och ansvarskänsla. Mötets förlopp var i allra högsta grad sympatiskt. De frågor, som alltså sammanhånga med denna, äro den här ofta dryftade preventivlagen samt steriliseringsspörsmålet. I samma mån som en sund upplysning om könsförhållandena och barnalstring under ansvar vinner utbredning, i samma mån komma naturligtvis de fall, där kvinnor bli frestade att begå fosterfördrivning, att betydligt minskas i antal. På samma sätt är det med steriliseringsfrågan. Som herrarna veta, innehåller den nya giftermålsbalken förbud för personer att gifta sig, ifall de äro sinnessjuka eller sinnesslöa eller fallandesjuka. Men ingenting hindrar dem att fortplanta sig, samhället till stor skada. Därför har riksdagen beslutat, att det skall utredas, hur man skall kunna sterilisera sådana olyckliga människor, så att de inte skola kunna förstöra samhället. Dessa tre frågor hänga alltså mycket nära tillsammans.

Det vore kanske åtskilligt mera att säga om detta, men då jag redan har talat länge, skall jag inte trötta herrarna vidare utan anhåller om bifall till det av mig framställda yrkandet beträffande klämman med den lydelse av motiveeringen, som jag angivit, att den enligt min mening bör ha.

Herr Holmgren: Herr talman! Jag redogjorde vid förra riksdagen ganska utförligt för min ståndpunkt i denna fråga, och jag skall inte trötta kammaren med att göra det omigen. Jag skall bara be att i några punkter få beröra denna sak.

Vi hörde nyss av första lagutskottets ordförande några siffror, som belyste i vilken ofantlig utsträckning, som fosterfördrivning förekommer, särskilt i Stockholm. När man ser och hör dessa siffror och jämför dem med hur sällan åtal för fosterfördrivning förekommer, så måste man ju göra den reflexionen, att detta inte kan bero på annat än att dessa kvinnors omgivning inte betraktar deras tilltag såsom något brott. En handling som av lagen belägges med fängelsestraff anses sålunda utan tvivel i vidsträckta kretsar inte som något brott, åtminstone inte som något svårt brott. Det är ett faktum, som man här måste ta i betraktande. Vidare måste man komma ihåg att dessa fosterfördrivningar inte beivras annat än i en mycket, mycket liten del av de fall, där de förekomma. Man frågar sig då, om dessa omständigheter äro ägnade att skapa respekt för lagen. Det talas ju ofta om att lagarna inte böra vara så beskaffade, att de inte överensstämma med det allmänna rättsmedvetandet, och inte heller så beskaffade att de inte kunna tillämpas, såsom det ju är påtagligt i detta fall.

Det är inte bara de kretsar, där fosterfördrivning förekommer, vilkas rättsmedvetande inte är tillfredsställt med lagen, utan det är också, som var man vet, alldeles detsamma med läkarnas ställning till saken. Vi ha alldeles nyss sett i pressen huru den främste företrädaren här i Stockholm för den del av medicinen, som kommer i beröring med dessa saker, nämligen gynekologien, har framhållit hur ofantligt plågsamt det många gånger måste vara för läkaren, då han står inför vad man här kallat för sociala indikationer, men inte anser sig kunna göra något åt saken. Herr Borell sade för en stund sedan att staten inte kan medge straffrihet för fosterfördrivning annat än efter utslag av domstol, ty ingen stat kan efterskänka fordran på att fosterfördrivning skall betraktas som ett brott, och om man bestämmer att den under vissa förhållanden är straffri, så efterskänker man denna fordran. Det var så jag antecknade herr Borells yttrande i denna sak. Men för närvarande är det ju så, att om man också inte har bestämt något därom, så betraktas fosterfördrivning dock under vissa omständigheter såsom straffri och blir aldrig föremål för beivran, nämligen när den är utförd av läkare. Emellertid känner sig läkaren själv, som jag nyss antydde, mycket otillfredsställd med lagen. Det är en ständig

*Ang.
straffrihet för
avbrytande av
havandeskap.
(Forts.)*

Ang.
straffrihet för
avbrytande av
havandeskap.
(Forts.)

konflikt för läkaren, han vet inte hur han skall göra i de särskilda fallen. Här talades om fysiologiska fall såsom motsats mot fall med sociala indikationer. Jag förmodar att de talare, som använde uttrycket, snarare menade patologiska fall eller medicinska fall i motsats till de fall, där det skulle föreligga sociala indikationer. Men en bestämd sådan motsättning finns inte, mina herrar. I ett fall, som gäller en välsituerad person till exempel, kan det inte vara tal om att avlägsna ett foster under samma medicinska indikationer som, när det sociala läget hos patienten är ett helt annat, ovillkorligen måste tvinga läkaren till att göra ett sådant ingrepp. Detta visar ju just, såvitt jag förstår, att det vore i högsta grad önskligt att man fick bestämt och begränsat, under vilka förhållanden samhället ansåg det vara tillåtligt att företa ett avlägsnande av foster.

Jag kan således för min del inte förstå annat än att det måste vara mycket lämpligt att göra en utredning i dessa frågor. Även herr Borell var ju med därpå och ansåg det vara viktigt och önskvärt att en utredning kom till stånd. Det enda avseende, där han avvek, var att han ansåg att denna utredning borde ske i sammanhang med en allmän revision av strafflagstiftningen och icke på det sätt som här föreslagits. Men för min del måste jag säga att jag finner denna fråga vara så pass viktig och så trängande att söka lösa, att vilken uppfattning man än har om själva saken, bör man önska att en utredning av densamma göres. Jag ber alltså, herr talman, att för min del få yrka bifall till utskottets förslag, och jag skulle vilja vädja till kammaren att inte på grund av känslor av äckel och motvilja mot dessa saker avslå en så rimlig begäran.

Herr Bergqvist: Herr talman! Jag skall endast helt kort ange min ställning i förevarande frågor. Jag måste ställa mig mycket betänksam mot tanken på att legalisera fosterfördrivning. Denna betänksamhet hyser jag inte ex officio såsom kyrkoman, utan det är min personliga övertygelse, att det skulle medföra stora vådor, ifall man införde en lagstiftning, som medgäve straffrihet för fosterfördrivning. Jag förbigår den religiösa synpunkt, som kan läggas på saken, men en annan synpunkt, som ju bör kunna vinna allmännare genklang, är den social-etiska. Denna synpunkt har avseende på samhällets andliga hälsa, och det är visst, att det vore till skada, om man skulle avtrubba det sedliga begreppet hos det stora flertalet av vårt folk, vilket nu reagerar mot fosterfördrivningen och betraktar den som ett brott. Den näst föregående ärade talaren uppgav att det faktiskt var så att fosterfördrivning numera inte anses såsom ett brott ibland vårt folk. Jag tror att han misstagit sig i denna punkt. Hans omdöme gäller kanske beträffande huvudstaden och några större samhällen; vissa kretsar i dessa samhällen kanske inte längre se på denna sak som ett brott, men går jag till den stora massan av vårt folk och särskilt till allmogen på landsbygden, så är det en allmän och klar uppfattning att det verkliga är ett brott. Ett medgivande av straffrihet i förevarande avseende skulle ovillkorligen medföra en förslappning av den sedliga uppfattningen i allmänhet och särskilt när det gäller sexuella frågor. Det kan med ganska stor säkerhet påstås, att en obotlig skada för vårt folks sedliga hälsa härav skulle bli följden. Ett bifall till motionen eller ett steg i den riktningen att man medgäve straffrihet för fosterfördrivning vore utan tvivel synnerligen riskabelt. Enligt min uppfattning måste man iaktta den största varsamhet i lossandet av de band, som i vår lagstiftning äro givna till hävdande och befästande av en hög sedlig uppfattning. Jag förmodar att till exempel herr Holmgren och herrar läkare i allmänhet, som syssla med människor, ha stor respekt för livet. Men skulle det ändå inte innebära bristande respekt för livet att i detta fall lossa på banden och medgiva att liv finge utsläckas, utan att få tillfälle att utveckla sig och kanske fylla en mission, som de äro kallade att fylla. Jag tror

inte att man får frånsä detta, att vi äro skyldiga att ha respekt för livet. En sådan respekt visa vi till exempel, när vi inte kunna ge rum ens för den tanken, att vi skulle utplåna livet hos dem, som äro onyttiga samhällsmedlemmar och som äro en plåga för sig själva. Vi reagera, själva vår rättskänsla säger att vi icke kunna göra det, och jag tror att det finns samma anledning att reagera även på det stadium, när det gäller ett nytänt liv.

Jag skulle vilja anbefalla andra åtgärder än de här ifrågasatta såsom medel att råda bot på de olägenheter, som ha givit upphov till den tanke, som här framförts. Det talas i utskottsutlåtandet om ekonomiska och sociala nödlägen, som anses kunna vara fullgiltiga motiv för en lagstiftning i det ifrågavarande syftet. Men det finns väl andra utvägar att avlägsna dessa olägenheter. Jag skulle först och främst vilja säga att man bör inrikta strävandena på att förebygga avlelse i sådana fall, där man kan se att den måste, särskilt för moder och kanske även för barn, medföra den största nöd. Man bör i sådant syfte inrikta sig på att stärka ansvarskänslan hos människorna, så att de inte obetänksamt sätta in liv i världen utan tanke på vad detta kan ha för ekonomiska och sociala följder för både moder och barn. Det är *ett* sätt, och där kan man aldrig göra för mycket. Det andra sättet är enligt min uppfattning att man måste söka förmå samhället att i ännu högre grad än hittills åtaga sig värlösa barn och mödrar, som stå utblottade och övergivna i livet. Samhället har visserligen gjort mycket i detta avseende, men min uppfattning är, att det kan göras mycket mer. Inrikta sig samhället på detta medel, så går det inte på några vägar, som i sedligt avseende äro tvivelaktiga, utan det går på vägar, som stå i överensstämmelse med våra idéer om att hjälpa och stödja varandra som bröder och systrar inbördes.

Jag kan från mina synpunkter inte alls ansluta mig till det förslag, som utskottet här framställt. Då det gäller att avgöra, när de fall föreligga, där utskottet tänker sig att fosterfördrivning skall kunna få ske straffritt, så vill jag fråga: hur skola dessa fall konstateras? Ja, inte ens herr Borells förslag om att det skulle bli föremål för rättslig prövning kan jag finna tillfredsställande. En utredning i detta fall kanske måste bli så vidlyftig och ställa sig så svår, att fostret hinner bli fullgånget och födas, innan utredningen kan konstatera, om fosterfördrivning skall kunna få ske straffritt eller icke.

Jag tycker att hela denna sak är omöjlig, och därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Winberg: Med anledning av den siste talarens uttalande i början av sitt anförande skulle jag vilja säga till honom, att jag tror inte, att vårt folks sedliga uppfattning är så ömtålig, att den skulle alldeles ruineras, därest man fattade ett beslut sådant som det här föreslagna. Det är för övrigt fullkomligt oriktigt, som det här göres gällande, att de herrar, som i denna fråga inte vilja göra någonting, representera en högre moral än de som vilja göra något. Det är att ställa saker och ting på huvudet, det skulle jag vilja säga herr Bergqvist. Då man anmärker på att det visar bristande respekt för livet att på detta område ingripa, så vill jag säga att det är så långt ifrån fallet, att man lika gärna kan kalla det en högre respekt för livet, att man inte vill att liv skall kunna komma till under sådana förhållandet, att det blir outhärdligt att leva. Här är heller inte bara frågan om *ett* liv, utan i många fall om två liv, och då kan man fråga vilketdera livet, som är det värdefullaste, kvinnans liv eller det foster, som knappast börjat bli ett liv.

För övrigt är det ett något egendomligt läge, som denna fråga kommit i. Här kommer utskottets majoritet med ett förslag, så försiktigt, såvitt jag förstår, att knappast någon, som i denna fråga vill något, skulle ha någon anledning att gå emot detsamma. Så kommer utskottets ärade ordförande, som

Ang.
straffrihet för
avbrutande av
havandeskap.
(Forts.)

Ang.
straffrihet för
avbrytande av
havandeskap.

(Forts.)

ju på samma gång är jurist, med en mycket amper kritik av utskottets motivering. Det är naturligtvis hans fulla rätt. Men nog skulle jag vilja säga att det varit önskvärt att de herrar ledamöter i utskottet, som överhuvud taget vilja något, hade kunnat enas i denna punkt, så att inte själva huvuddebatten kommit att stå mellan de medlemmar, som säga sig vilja göra något, men inte kunnat komma överens om själva motiveringens ordalydelse.

Den förste talarens yttrande i denna debatt var ganska intressant. Han representerar, såvitt jag förstår, den extrema juristen, och jag beklagar att även utskottets ordförande, som också är jurist, anslöt sig därtill. För det första förklarade herr Borell att staten såsom sådan inte kunde göra några medgivanden i detta fall, det är brottsligt, och det kan inte bli något annat. Ja, men bästa herr Borell, vad är staten? Jo, det är, såvitt jag förstår, en samling organiserade människor, som för att få ordning på sina inbördes förhållanden kommit överens om vissa lagar och paragrafer med särskilda uppgifter för särskilda tillfällen. Men dessa uppgifter och dessa lagar äro, som vi veta, ingenting för evigt bestående, det visar sig ju bäst inom dessa väggar, där man håller på att förbättra och göra om lagar och bestämmelser vartenda år. Herr Borell erinrade själv om att ända till 1921 var fosterfördrivning ett så förskräckligt brott, att det var belagt med ända till sex års straffarbete. Nu är det enligt herr Borell belagt med sex månader och enligt utskottets ordförande med tre år. Vad vet jag? — jag är inte jurist — men om jag skulle anse att utskottets ordförande i detta fall har rätt, så är det ändå en betydligt annan uppfattning i lagen nu än det var före 1921. Att hänvisa till att det ovillkorligen måste vara ett brott kan således inte vittna om annat, än att man fullständigt bortser ifrån att allting dock rör sig, att vad som var ett fruktansvärt brott för 200 år sedan, i dag inte är något brott alls och att vad som är ett brott i Sverige och Europa inte är det i Asien och så vidare. Det är inte bestämt av någon gudomlig auktoritet, utan det är lämplighetsåtgärder av människorna, som de enat sig om, allt eftersom de praktiska förhållandena utvecklats sig i den ena eller andra riktningen. Vidare måste jag säga att det vittnar om en synnerligen extrem juristuppfattning, när man vill göra gällande, såsom både av herr Borell och utskottets ordförande skett, att man inte under några omständigheter kan legalisera så kallad fosterfördrivning och göra den straffri. Fosterfördrivning är ett brott, det måste vi hålla fast vid, heter det, men vi kunna möjligen vara med om att under vissa givna förhållanden låta bli att utkräva straffet. Ja, mina herrar, ni få ursäkta mig, men jag förstår inte den där raklinjigheten. En lagbestämmelse, som stadgar att en viss handling är brottslig och som för detta brott stadgar ett visst straff, skall väl också efterföljas. I annat fall blir det slut på konsekvensen, och det blir ingen aktning för lagen, om man skall överlämna åt vissa juristers skön att avgöra huruvida straff i ett speciellt fall skall utkrävas eller inte. Jag kan inte förstå att det blir någon mening med detta. För min del finner jag saken ganska naturlig på grund av de verkliga förhållanden, som existera i livet, utan hänsyn till extrema juristsynpunkter. Jag har all respekt för juristerna, men jag har vid något föregående tillfälle uttalat, och jag vidhåller det, att det börjar gå för långt, om hela mänskligheten skall regeras av jurister till denna grad, och jag tror det vore lyckligt, om detta juristvälde i någon mån begränsades och *människorna* också någon gång finge ha ett ord med i laget — det vill säga de andra människorna, de som inte äro jurister. Framförallt skulle jag vilja att herrar jurister också kunde få den uppfattningen att livet är inte bara lagparagrafer och att vi inte bara ha att se till att lagparagrafernas helgd och deras principer upprätthållas, utan man måste också tänka på att det är människor det i första hand gäller. Om vi se förhållanden, som äro till uppenbar skada för människorna, så gäller det att ändra lagparagraferna och inte bara utan vidare peka

på att det står att denna handling är ett brott och en gång för alla måste vara ett brott. Det påminner rätt mycket om gamle P. P. Waldenströms yttrande, när man frågade honom, hur det egentligen var med talet i bibeln om haren som idisslar. Han svarade: står det i bibeln att haren idisslar, så idisslar den naturligtvis. Det är ett något enkelt sätt att se på livet, sådant det är i verkligheten.

Nu har jag ingen anledning att vidare uppehålla mig vid denna sak, ty jag angav förra året något så när min ställning till densamma. Men jag skulle ännu en gång vilja upprepa vad jag sade, att om herrarna kunna bevisa att ni med edra mer eller mindre drakoniska straffbestämmelser verkligen kunna förhindra att fosterfördrivning äger rum, så skulle det åtminstone vara en konsekvens i er uppfattning. Men nu nödgas ni själva erkänna och ni höra auktoriteter på området meddela att det förekommer i mycket stor utsträckning endast med den skillnaden att det icke är ansvarskännande läkare, som utföra dessa handlingar, utan de få bedrivas så att säga i mörkret. Anse ni verkligen, att när konsekvensen av edra drakoniska lagbestämmelser i det praktiska livet te sig sålunda, ni kunna upprätthålla illusionen av att det är ett brott och att det icke förekommer officiellt? Det förefaller mig som om det vore ett egendomligt sätt att värna om det svenska folkets sedlighet. Jag tror att svenska folkets sedlighet värnas på ett betydligt bättre sätt, om man ger akt på det verkliga livets krav, sådant det gör sig gällande under olika tidpunkter och under olika förhållanden.

Det tjänar ingenting till att här uppräknas en massa siffror, de äro redan dragna förut. Nära nog varje förständig människa, höll jag på att säga, eller åtminstone majoriteten inom läkarkåren är fullt på det klara med att det är något ohyggligt, domarna, juristerna erkänna själva att det känns ofantligt svårt för dem att tillämpa sådana drakoniska lagbestämmelser, som nu äro gällande för saker, som inte borde anses straffbara — allt detta ropar på att en ändring kommer till stånd. Men då mobiliserar man dels juridiska hårklyverier angående vissa principer, som under inga omständigheter få lämnas åsido utan skola hållas i helgd, och dels kommer man som vanligt med svenska folkets sedlighet och moral och menar att en fortsättning på de linjer, efter vilka man hittills levat, är det enda riktiga för att bevara sedligheten och moralen. Man målar upp vilka förskräckliga konsekvenser det skulle föra med sig, därest man i något avseende började tumma på dessa förhållanden. Ja, mina herrar, jag skulle vilja säga er, som framträdde såsom speciella väktare av sedlighet och moral, att det skulle vara olyckligt för mänskligheten, inte minst med hänsyn till dess sedlighet och moral, om inte andra krafter i samhället framvingade nödvändiga reformer, som ni till det yttersta försöka bekämpa.

Herr talman, jag ber med dessa ord att få yrka bifall till utskottets utlåtande, som jag visserligen anser ger så litet som möjligt, men dock ger något.

Herr Klefbeck: Herr talman! Jag hade hoppats slippa yttra mig i detta ärende, som förefaller mig i hög grad motbjudande, men jag har blivit apostroferad ett par gånger och är därför nödsakad att uppträda.

Jag vill då först säga, att jag blev på det allra högsta överraskad över den motivering, som utskottets annars så älskvärde ordförande här framförde gentemot oss, som stå bakom utskottets förslag, och det av två anledningar. För det första är det honom icke obekant, att jag i det allra längsta gick på precis samma linje som han själv, och det var först vid utlåtandets justering jag tyckte, att när de där båda styckena voro skrivna, kunde de alltid få stå kvar. Och för det andra framträdde vid hela behandlingen av detta obehagliga ärende i utskottet den finaste respekt för varandras åskådning, och vi

*Ang.
straffrihet för
avbrytande af
havandeskap.
(Forts.)*

Ang.
strafffrihet för
avbrytande av
havandeskap.⁴
(Forts.)

hade på känn, att vi alla från våra olika synpunkter buros av ett bestämt intresse att i denna sak göra det bästa möjliga. Där fälldes aldrig, såvitt jag kan påminna mig åtminstone — jag var icke med hela tiden — någon antydan om att här skulle vara fråga om att legalisera fosterfördrivning. Det är något som kommit fram först här. I vårt utlåtande står ju alldeles särskilt kraftigt betonat, att »utskottet ingalunda delar motionärernas uppfattning, att varje kvinna skall äga bestämma, huruvida hon vill bli mor eller ej».

I själva verket tror jag icke, att skillnaden mellan de olika ståndpunkterna är så synnerligen stor. Jag behöver ju icke påminna om att riksdagen 1921 uttalat sig för en prövning av frågan, och ej heller om att det enligt gällande rätt i de fall, där fara föreligger för kvinnans hälsa och liv, anses tillåtet att avbryta graviditeten. Jag vill påpeka, att reservanterna själva icke ställa sig avvisande mot en utredning överhuvud taget utan vilja, att den skall uppskjutas, till dess revisionen av 14 kap. strafflagen i dess helhet kommer före. Det är sålunda ingen väsentlig skillnad, utan det är egentligen en gradskillnad och en tidsskillnad, och det finnes enligt min mening intet som helst fog för att framställa reservanterna såsom målsmännen för samhällets bästa i den meningen, att de ensamma skulle söka värna de etiska värdena i livet, under det att den andra sidan skulle vilja vara med om att legalisera en handling, som litet var reagerar emot.

Det förhåller sig så — om jag nu skall gå in på denna gradskillnad — att de medicinska fallen många gånger sammanfalla med de sociala fallen. Jag kan anföra exempel, men jag skall icke ge mig djupare in i detta ärende, om jag icke blir uppkallad. Men jag måste dock omförmäla, att läkare, specialister på området, intygat, att kvinnor genom upprepade barnsängar, genom fattigdom och brist på näring kommit till den grad av svaghet, av blodbrist och bleksot och allt vad det heter, att medicinska synpunkter på det intimaste sätt sammanfallit med de sociala. Jag vill därför än en gång för diskussionen och kanske än mer för pratet uttå, där man så gärna vill kasta fläckar på andra för att få litet vackrare sken över sig själv, få klart fastslaget, att det i princip icke är någon väsentlig skillnad oss emellan. Vi stå, såvitt jag fattar, i utskottet allesammans på den ståndpunkten, att vad det här är fråga om, är någonting brottsligt. Frågan diskuterades aldrig från annan synpunkt, och vad som för oss blev den springande punkten, var frågan, hur långt man i de särskilda fallen skulle våga gå. Man har ju nu, som jag nyss antydde, avstått från att kräva straff i sådana fall, då det gäller kvinnans liv och hälsa. Vi ifrågasätta, om man icke därmed kunde sammanställa fall, där barn avlats i våldtäkt, där endera av föräldrarna är sinnessjuk eller där det föreligger ett ytterligt svårt nödläge. Vi vilja, att vid behandlingen av dessa ärenden en prövning skall äga rum och att i de fall, där domstol eller annan vederbörlig myndighet finner, att ett operativt ingripande bör få äga rum, ett undantag från lagbestämmelserna skall kunna tillåtas. Vi ha ju i den allmänna strafflagen gång på gång tillämpat institutet villkorlig dom. Det synes mig, att något i den vägen, även om det icke just får formen av villkorlig dom, bör kunna i ömmande fall få tillämpas även här.

Av vad jag sagt framgår sålunda, att vi icke för vår del vilja skriva under herr Winbergs yttrande. Vi mena, att det är stor skillnad, om samhället säger en sak vara brottslig, ehuru i ömmande fall frihet från straff kan medgivas, och om samhället säger, att handlingen är straffri och får äga rum hur som helst. Den senare ståndpunkten ha vi aldrig hävdad.

Herr Bergqvist vädjade så varmt till våra känslor för de sociala värdena. Jag behöver väl icke säga, att jag, när det gäller intresse och mänhet om deras värnande, framdeles liksom under hela mitt liv vill ge alla de krafter jag äger, men försåvitt man behandlar detta ärende, såsom här är föreslaget

av utskottet, och icke vill komma med något som vi icke alls ha ifrågasatt, nämligen att legalisera detta förfarande, förstår jag inte, att man på något sätt förgriper sig på de samhälleliga sedliga värdena. Vi vilja, som jag flera gånger framhållit, blott att en prövning skall kunna ske från fall till fall, där nöden kräver, men att man skall få röra sig i en något vidare ram än som nu är fallet.

*Ang.
straffrihet för
avbrytande av
havandeskap.
(Forts.)*

Kommer jag så till yrkandet. Då följer ju av vad jag sade i början, att jag för min del mycket väl kan vara med om det yrkande, som framställdes av ordföranden i utskottet. Vårt utlåtande i år är ju egentligen endast ett utvecklande av de synpunkter vi hade förra året. Vill kammaren hellre taga utskottets utlåtande utan de av ordföranden angivna styckena, skall jag inte alls för min del hålla på dem, utan jag kan då gärna förena mig med honom i hans yrkande.

Herr Bissmark: Herr talman! Jag får för min del säga, att jag icke kan vitsorda den enighet, som skulle ha rätt inom utskottet i denna fråga, eller att vi alla skulle vilja samma sak, utan oppositionen från reservanternas sida inom utskottet riktade sig mycket skarpt just emot det förslag, som här föreligger, och som innebär att legalisera vissa fall av fosterfördrivning.

Det kanske kan vara skäl att något uppehålla sig vid frågan, hur fosterfördrivning ställer sig rättsligt enligt nuvarande uppfattning. Det torde vara tämligen klart, att fosterfördrivning är tillåten, när fostrets avlägsnande påfordras av hänsyn till kvinnans liv eller hälsa. Det är de s. k. medicinska indikationerna som äro avgörande. I dessa fall åligger det läkaren att pröva, huruvida faran för liv och hälsa är så stor för kvinnan, att fördrivning av fostret bör vidtagas. Jag förstår icke, hur herr Holmgren som läkare kan ha den uppfattning han här utvecklat. Han säger, att i många fall de sociala omständigheterna kunna inverka härpå. Ja, så är det ju vid varje sjukdom, då det gäller att behandla den. En person, som är uppvuxen i god miljö, tål mer än en annan. Om man t. ex. skall bestämma, huruvida man skall företaga en livsfarlig operation, måste man ju alltid taga hänsyn till huruvida det är utsikt, att patienten skall gå igenom, eller om han är så tård, att han icke tål den utan det kanske är försiktigare att försöka återställa hälsan på andra vägar. Det är ett vanligt predikament, som läkarna stå inför, och en sådan prövning få de göra även i de fall, som det nu är fråga om. De få alltså där taga hänsyn till huruvida de ekonomiska och sociala förhållandena brutit moderns krafter så, att hennes liv och hälsa sättes i allvarlig fara, om icke graviditeten avbrytes. Men har läkaren en gång funnit, att dessa förutsättningar icke äro för handen, är hans befattning med saken slut. Då skall, som herr Bergqvist sagt här, det sociala och ekonomiska nödläget undanröjas, icke genom fosterfördrivning, utan genom att man tar hand om kvinnan och socialt och ekonomiskt söker bringa henne den hjälp, som hon behöver för att kunna föda sitt barn.

Man har alltså en klar gräns mellan vad som enligt gällande rättsuppfattning är tillåtet och icke tillåtet. Det har nu ifrågasatts, att man skulle draga upp en annan gräns, men reservanternas inom utskottet ha varit ense om att det knappast finnes någon möjlighet att göra det. Det har talats om barn efter kvinnor, som ha blivit våldtagna, men jag får för min del säga, att det ligger utom min erfarenhet att sådana barn avlats. Jag föreställer mig, att det måste förekomma oerhört sällan, och att lagstifta särskilt för detta fall torde väl vara tämligen onödigt, helst som en domstol dock redan nu har i sin hand att genom villkorlig dom fria kvinnan från straffs undergående.

Det är ganska underligt, att man, när man efter många århundraden kommit till en rättsuppfattning, som giver livet den helgd det nu har, skall börja

Ang.
straffrihet för
avbrytande av
havandeskap.
(Forts.)

gå in för en princip, som står i rak strid mot denna tendens. Vi ha ju obildbara idioter, vilka födas till ett, som det synes, meningslöst liv, och vi ha kroniskt sjuka, som plågas av livet och kanske ingenting hellre skulle önska än att gå in i den eviga vilan, men läkaren säger utan tvivel nej och gör sitt yttersta för att bevara livsgnistan. Det finnes intet tvivel härom, men när det gäller de ofödda fostren, börjar man på senare tid att alldeles svika denna princip. Och dock är det samma sak, samma princip, som det gäller.

Jag skall i detta sammanhang be att få anföra ett uttalande av en läkare, som bättre än jag har givit uttryck åt denna uppfattning. Han säger: »Däremot tror jag ej, att det kan vara riktigt att ställa sig på den ståndpunkt, vilken som bekant intagits på många håll, att fosterfördrivningshandlingen skulle förklaras vara straffri för kvinnan. Om man gör det, så har samhället däremed förklarat, att fostrets liv ej äger rätt till samhällets skydd. Fostrets liv eller död blir i så fall helt beroende på moderns eller eventuellt föräldrarnas godtycke. Inför en sådan rättsåskådning måste man fråga sig: är skillnaden emellan det ofödda fostrets liv och det nyfödda eller det späda barnets liv så stor, att vi böra skydda dem så olika? För min del tvekar jag icke att säga: nej. Sedan befruktningen skett, finnes ett liv. Det är en sak att underlåta att skapa ett liv och en annan att taga ett liv, som är skapat. Ett redan skapat liv måste erkännas hava sin egen inneboende rätt att leva, likaväl som samhället har sin rätt till detta liv, och vi veta föga eller intet om vad vi göra, när vi släcka ett påbörjat liv.» Detta uttalande är av professor Forssner och återfinnes i Svenska läkaresällskapets förhandlingar från 1920. Han uttrycker där klart och tydligt det ansvar man måste känna för sådana åtgärder, som här äro föreslagna.

Nu har första lagutskottets ärade ordförande försökt avtrubba utskottets utlåtande och även det i fjol avgivna utlåtandet. Inom utskottet har ju dock striden hela tiden, såväl i år som förra året, gällt, huruvida man skulle kunna tänka sig ett tillåtande av fosterfördrivning på grund av de tre särskilt angivna skälen — alltså då barnet avlats i våldtäkt, då det kan antagas bliva abnormt på grund av faderns eller moderns sinnessjukdom eller av annan orsak och slutligen då det föreligger ett ekonomiskt och socialt nödläge. Därom har ju striden stått hela tiden, och det har kommit till tydligt uttryck i lagutskottets utlåtande, men även förra året låg den tanken bakom, att utredningen även skulle avse de sociala och ekonomiska faktorer, som kunde antagas berättiga ett avbrytande av graviditeten.

Jag får upprepa, vad jag förut sagt, att reservanterna inom utskottet omöjligt kunnat gå med på detta. Om barn av våldtagna mödrar har jag redan talat. Därnäst kom det fall, att antingen modern själv eller mannen är sinnessjuk. Nu är det emellertid så, att om det födes ett barn till världen med alla tecken till obotlig idioti, skall dess liv bevaras. Men skall man då på ett litet tidigare stadium beröva ett foster livet, endast därför att det finnes utsikter till att det kan bliva en sinnessjuk människa därav? Vår rasbiologi lär oss ju annars, att det, därför att en av föräldrarna är sinnessjuk, icke är säkert, att barnet blir det, utan att det är tvärtom större utsikter till att barnet skall bli friskt. Sannolikheten därför anses förhålla sig som 3 till 1. Enligt min mening kan därför sinnessjukdom hos en av föräldrarna icke på något sätt betraktas som ett giltigt skäl att medgiva abort.

Så ha vi slutligen det sociala och ekonomiska nödläget, som jag redan talat om. Jag har förut hänvisat till herr Bergqvists uttalande, och jag vill med styrka understryka, att det ju finnes andra botemedel. Jag inser ju, att det finnes mycket hjärta och mycken barmhärtighetskänsla bakom de insatser, som gjorts för att få till stånd en ändring av ifrågavarande förhållanden, men jag vill dock vädja till de många kvinnor, som sätta in hela sin kraft på detta, om

de verkligen kunna taga på sitt ansvar att släppa efter på de klara rena linjer vi nu ha här. Mänskligheten har ju under många århundraden dyrkat den renhjärtade modern med barnet såsom sin ädlaste symbol. Ställ emot detta ideal den fosterfördrivande kvinnan, och tag på ert ansvar att locka kvinnor eller möjliggöra för kvinnor att slå in på denna väg, varigenom det skapas en vrånghild av kvinnoidealet!

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Holmgren: Herr talman! Herr Bergqvist riktade sig mot mitt anförande för en stund sedan, och jag skall därför be att få säga ett par ord.

Först sade herr Bergqvist, att vi av etiska skäl icke kunna medgiva, att ett liv får utsläckas. Men den uppfattningen ha vi ju gått in för, och vi hörde av herr Bissmark, att det är tillåtet för läkaren att släcka liv under vissa omständigheter. Såsom principiell anmärkning kan man således inte göra något sådant gällande mot utskottets förslag.

Jag kan inte förstå, att det kan vara någon rimlig ståndpunkt, som herr Bergqvist förfäktar, när han säger, att en ofantlig skada för sedligheten skulle uppkomma, om det i lag bestämdes, under vilka omständigheter en läkare skall kunna företaga abort. Det är nämligen just detta som det framför allt är fråga om, ty det är väl vad man tänker sig. Det är väl ingen som tänkt sig annat än att ett avlägsnande av fostret skulle företagas av läkare, och den fråga, som skall utredas, är således, under vilka omständigheter en läkare bör ha rätt att avbryta havandeskap. Jag kan som sagt inte förstå, att det är ett rimligt påstående, att detta måste leda till obotlig skada för sedligheten.

Sedan framhöll herr Bergqvist ytterligare, att det är så svårt att åstadkomma tillfredsställande bestämmelser. Herr Bergqvist ansåg det till och med omöjligt, att utredningen skulle kunna resultera i några tillfredsställande förslag i detta avseende. Men kan det vara ett rimligt skäl att icke önska en utredning, att man a priori icke väntar sig, att den skall lämna något resultat? Det får man se, när utredningen blivit avslutad av de sakkunniga, och jag är visst icke säker på att den icke skall kunna leda till några förnuftiga resultat.

I stället för denna väg, säger herr Bergqvist, bör man välja en annan, nämligen att förebygga avlelsen, när man ser, att det kommer att uppstå nöd för modern och barnet, om barnet kommer till världen. Ja, hur vill herr Bergqvist göra det? Det skulle jag vilja veta.

Med anledning av vad herr Bissmark sade skulle jag också vilja yttra ett par ord. Han kunde icke förstå, vad jag hade sagt förut om att det skulle ligga några särskilda svårigheter i det förhållandet, att man icke kan skilja de medicinska indikationerna för havandeskapets avbrytande från de s. k. sociala indikationerna. Han framhöll, att det är på samma sätt i fråga om alla sjukdomstillstånd och att läkaren, då han väljer behandlingssättet, måste taga hänsyn till de sociala förhållandena, patientens ekonomi o. s. v. Ja, läkaren måste givetvis göra det, men saken ligger inte riktigt till på det sättet i detta fall. Om herr Bissmark hade någon egen personlig erfarenhet av de ofantliga svårigheter, som en läkare har, då det gäller att fatta position i ett sådant fall, tror jag inte, att han skulle tala på detta sätt. Om sjukdomen icke i och för sig är livsfarlig utan endast blir det, försäsvitt patienten under havandeskapet kommer att lida nöd, tror jag icke, att det under nuvarande förhållanden alls kommer i fråga något avbrytande av havandeskapet eller att man skall handla på annat sätt, än som är betingat av sjukdomens egen karaktär. Det är ju alldeles klart, att så måste vara förhållandet under den nuvarande lagstiftningen. Läkaren har icke alls tillfälle att på det sätt, som herr Bissmark förutsatte, taga den hänsyn, som han många gånger skulle vilja, till patientens ekonomiska och sociala förhållanden. Det är åtminstone min erfarenhet, att det

*Ang.
straffrihet för
avbrytande av
havandeskap.
(Forts.)*

Ang.
straffrihet för
avbrytande av
havandeskap.
(Forts.)

icke är möjligt. När det skall företagas ett avbrytande av havandeskapet, vilket det ju är gynekologerna som göra, våga de, åtminstone såvitt jag känner till saken, i allmänhet icke företaga några sådana ingrepp utan att först konsultera en företrädare för invärtens medicin, vilken då får göra en grundlig undersökning av den sjuke och på sitt ansvar förklara, att sjukdomen är så svårartad, att patienten troligen kommer att dö eller lida obotlig skada, ifall havandeskapet skall få fortfara, men att därvid taga någon betydande hänsyn till andra omständigheter än sjukdomens egen karaktär, sådan den ter sig ur medicinsk synpunkt, är för närvarande icke möjligt. Ingen vill taga på sitt ansvar att göra det.

Jag tror, som jag sagt förut, att det skulle vara mycket lyckligt, om det gäves något stöd åt läkaren och om det klargjordes, hur långt hans befogenhet lämpligen bör anses sträcka sig, när det gäller ett avbrytande av havandeskap. När herr Bismark talar om att vi icke skola släppa de klara linjer, som vi nu hava, måste jag säga, att jag inte kan tycka, att det är några klara linjer för närvarande. Det är just den omständigheten, att det nu icke finnes några klara linjer, som gör, att man önskar en utredning för att bringa större klarhet över hur man bör förfara och hur man bör ställa sig inför de olika problem, som möta en på detta område.

Herr Trygger: Ja, herr talman, det har redan riktats så skarpa anmärkningar mot utskottets förslag, att jag skulle kunna stryka mig, men jag skall i alla fall säga några ord.

När det är fråga om ett brott, får man komma ihåg, att brott är ett species av vad man kallar rättsstridig handling. När nu t. ex. en kvinna är havande och man för att rädda hennes liv befriar henne från fostret, är det icke en brottslig handling, som föreligger, utan det är en fullkomligt rättsenlig handling, och följaktligen saknas den första förutsättningen för att ett brott skall anses föreligga. Det kan aldrig bli tal om att det här skulle kunna vara något brott, ty en rättsenlig handling är ju tillåten. I fall man har den syn på frågan, som den siste ärade talaren har eller som utskottet har i sin motivering i år och, det vågar jag säga, som utskottet även hade i sin motivering i fjol, kan man icke komma ifrån att de ytterligare fall, där man anser, att straff icke borde komma i fråga, i själva verket bleve karakteriserade som rättsenliga och naturligtvis på *den grund* vara straffria.

Nu har i år herr ordföranden i första lagutskottet framställt en mening, vilken såvitt jag förstår är stridande mot den, som han gjorde gällande i fjol. Han har nämligen sagt, att vad han velat vara med om är egentligen ingenting annat än att, där i ett visst fall synnerligen förmildrande omständigheter förefinnas, den som blivit tilltalad skulle kunna befrias från straff. Han har således gjort gällande, att fosterfördrivning är en rättsstridig, ja en brottslig handling, men att befrielse från straff bör kunna medgivas i de speciella fall, då särskilt förmildrande omständigheter föreligga. Ja, något som visst en av talarna här påpekat, detta är precis samma synpunkt, som ligger till grund för benådningsrätten, nämligen att man i det speciella fallet på grund av särskilda omständigheter låter den brottslige bliva befriad från straffet.

Emellertid kan man förvisso intaga en allmän bestämmelse i strafflagen av den art, som det nu har varit fråga om, att när det förefinnes särskilt förmildrande omständigheter, skall domstolen få befogenhet att icke ådöma straff. Jag tror ej för min del, att detta är så nödvändigt, ty man kan ju gå ned ända till 5 kronors böter, ifall man sätter straffsatsen så. Tänker man, att någon skulle för fosterfördrivning dömas till 5 kronors böter, ligger väl däri ett uttalande, som skulle kunna anses ha den innebörden, att var och en borde inse, att det förelegat synnerligen förmildrande omständigheter. Ifall man vill in-

föra en bestämmelse i strafflagen, att straff i dylika fall ej skulle behöva ådömas, skulle jag inte hava någonting däremot, men man kan naturligtvis ej fastslå en dylik bestämmelse endast med avseende å fosterfördrivningsbrott, utan man får även låta den gälla brott i allmänhet. Det är det, som gör skillna'n så stor mellan dessa fall.

*Ang.
straffrihet för
avbrytande av
havandeskap.
(Forts.)*

Jag kan sålunda icke finna annat än att utskottet med sin motivering i år och i fjol har fastslagit, att fosterfördrivning i vissa fall skall anses såsom en rättsenlig handling. Å andra sidan kan jag ej heller finna annat än att utskottets ordförande i år har gått över till den ståndpunkten, att fosterfördrivning i de fall, som det nu har varit fråga om, fortfarande skulle anses såsom en rättsstridig handling och, vidare, att den i själva verket skulle anses brottslig — låt vara, att domstolen, där förmildrande omständigheter föreläge, skulle kunna få befogenhet att icke döma till straff.

Det råder en viss oreda, såvitt jag förstår, i uppfattningen i denna fråga. Nyss sade utskottets ordförande, att skälet till att han hölle fast vid sin motivering från föregående år, vilken han tolkade på ett visst sätt, var, att han ansåg, att vad man har sagt, det har man sagt, och det skall man stå vid. Det är för visso en ganska riktig ståndpunkt, att om man har sagt något, som är riktigt, skall man stå fast vid det. Principiellt godkänner jag sålunda vad ordföranden sade — men det förvånar mig, att inte ordföranden har tänkt på att möjligen första kammaren skulle kunna ha samma uppfattning i denna fråga. I fjol sade första kammaren: vi vilja icke avlåta den här föreslagna skrivelsen. Ja, om vi nu tillämpa den nyssnämnda principen, böra vi naturligtvis i år säga, att vi hålla fast vid vad vi i fjol beslöto, och det blir uppenbarligen inte till förmån för någon skrivelse. Ett år är väl ej en så lång tid, att inte första kammaren skulle kunna hålla fast vid sin mening, när icke något nytt under tiden har inträffat, som kunnat ändra frågans läge, och det har ju icke skett i detta fall.

Herr talman! Endast några ord ytterligare. Vi kunna ju ändå inte neka till att det i våra dagar råder en viss löslighet i uppfattning och i seder. Jag vill visst icke fälla domen över vår tid, långt därifrån. När man är gammal, skall man överhuvud taget icke döma för mycket. Man ser kanske sakerna på ett särskilt sätt, som möjligen icke alltid är det riktiga. Emellertid är det dock ett faktum, att människornas uppfattning om vad som är rätt eller orätt och vad som är fint eller ofint för närvarande liksom ligger i en sjudande kittel. Man vet rakt icke, vad därur skall framgå, det ena eller det andra. Särskilt på nu behandlade område börjar, det kan ju icke förnekas, en särskild frihet att göra sig gällande, eller åtminstone pläderar man för en frihet, vilken för oss, som ha varit med om andra tider, förefaller minst sagt märkvärdig. Man kan väl ändå ej, även om man vill vara aldrig så mild i sitt omdöme, komma ifrån att alla dessa frågor mycket väsentligt beröra samhället och dess väl. Den nya uppfattningen om frihet på föreliggande område synes allt mer och mer vinna terräng. Vidare är det ju konstaterat, att nativiteten i vårt land för närvarande är den minsta, såvitt jag vet, som existerar i något land i Europa. Redan det har fäst världens uppmärksamhet på vårt folk. Vad tro herrarna, att det skulle göra för intryck ute i världen, om det nu bleve bekant, att vi efter mönstret av sovjetrepubliken hade kommit ända därhän, att vi ansåge oss böra rent av skriva till Kungl. Maj:t om legaliserandet av fosterfördrivning? Jag säger ingalunda, att det är de herrars mening, som ansluta sig till utskottets förslag, att frågan skulle tagas för generellt, långt därifrån, men skrivelsen komme säkerligen att uppfattas på detta sätt. Ja, sannerligen, man komme ute i världen bestämt att tro, att vårt folk är en döende nation.

Andras omdöme är dock icke huvudsaken, utan huvudsaken är den skada, som enligt min uppfattning skulle åstadkommas, ifall en skrivelse sådan som

Ang.
straffrihet för
avbrytande av
havandeskap.
(Forts.)

den nu föreslagna skulle avlåtas av riksdagen, ty av stora delar av vår befolkning skulle detta uppfattas — såsom jag nyss sade: felaktigt — som ett fullständigt principiellt frigivande på ett område, där förut i århundraden har härskat en helt annan uppfattning, vilken för visso har varit till gagn för vårt land.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr Sandegård: Herr talman! Endast några få ord. Då herr Klefbeck återföll på herr Akermans yrkande, ber jag för min del att få tillkännage min ståndpunkt, på samma gång som jag framställer ett yrkande.

Jag har nämligen reserverat mig till betänkandet, då jag inte har ansett mig kunna gå så långt i mina uttalanden som utskottet har gjort. Sakkunniga 1921 tala om fosterfördrivnings tillåtande på grund av »medicinska hänsyn», »att fostret avlats i våldtäkt», »att man måste antaga abnormitet hos fostret», och andra fall av »svåra intressekollisioner». I det utlåtande, som förelåg i fjol och till vilket även utskottets ordförande och herr Klefbeck ha anslutit sig, har man, såvitt jag förstår, på ett betänkligt sätt försämrat saken genom vissa uttalanden i motiveringen. Det är kanske inte så kinkigt, hur en motivering till en riksdagsskrivelse ser ut, men jag får säga, att för min del har jag dock den respekt för riksdagens ord, att jag inte kan gå med på att skriva under sådana uttryck, som där förekomma, exempelvis följande: »Bland de fall, där avbrytande av havandeskap skäligen synes kunna lämnas straffritt, må... särskilt framhållas, att fostret... på grund av moderns eller faderns sjukliga sinnesbeskaffenhet eller av annan orsak kan antagas vara abnormt.» Vilka fall kunna inte inrymmas under en sådan lagändring? Sakkunniga hade dock sagt: »Där abnormitet hos fostret *måste* antagas.» Det förefaller mig, som om utskottets formulering i detta avseende innebure en avgjord och betänklig försämring.

Såsom saken nu ligger, synes det mig, som om alla de, vilka önska en utredning av detta allvarliga problem, skulle kunna ena sig om att gå på klämman och ogilla utskottets motivering. Man har ju då i alla fall i skrivelsen utom en antydning om lagutskottets ståndpunkt 1927 riktlinjerna i 1921 års sakkunnigas uttalande och samma års riksdagsyttrande.

Jag ber således, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till utskottets hemställan, men med uteslutande av motiveringen.

Fröken Hesselgren: Herr talman! Det vädjades här för en stund sedan till kvinnorna, att de skulle behålla sin idealitet på detta område. Det är just därför att jag vill, att vi kvinnor skola kunna behålla vår idealitet, som jag anser, att någonting nu måste göras och som jag kommer att ge min röst till utskottets förslag. Vi få inte sluta ögonen för vad som verkligen här sker och vad som dag ifrån dag blir alltmera framträdande. Vi ha hört, vad professor Forssner sagt och vad andra läkare intyga, att avbrytande av havandeskap blir vanligare och vanligare och sker skulle jag vilja säga på allt lättsinnigare och lättsinnigare grunder. Är det då det, som man här vill, är det för att hjälpa till med ett sådant förhållande som man yrkar på utredning? Nej, det är det inte! Vad man vill är att kunna hjälpa människor, så att de skola veta, när de kunna få hjälp och när de inte äro berättigade därtill. Vi kunna inte hindra, att fosterfördrivningar företagas. Ingen har här vågat säga, att vi om vi bibehölle lagen sådan som den nu är skulle kunna sätta en damm för denna företeelse. Det är därför att de förhållanden, som nu råda, förvirra rättsbegreppen, som jag för min del vill, att vi skola försöka få en förutsättningslös undersökning, utförd av förståndiga, ansvarsfyllda människor. Om man kan bringa det därhän, att människor känna skillnad mellan vad som på detta område är ansvars-

löst och vad som enligt den allmänna rättsuppfattningen måste sägas ha fog för sig, gör man det ju mera möjligt för människor att få hjälp. Att en kvinna, som befinner sig i nödläge, *vågar* gå till en läkare och resonera med honom för att få klart för sig, om hon kan få hjälp eller inte — är inte det oändligt mycket bättre än att hon såsom nu alltid skall känna sig osäker på vad som är tillåtligt eller ej. Nu törs hon inte gå till läkaren, därför att det är en olaglig handling det gäller. Som det nu är, är ju allting olagligt. Hon vet inte, var gränsen går för en möjlighet till hjälp med lagliga medel.

Vad gör hon då om hon befinner sig i en förtvivlad situation, hon söker hjälp var hon kan få den, och hon förstör kanske inte blott barnet, utan även sig själv genom att ta råd och hjälp från okunniga eller samvetslösa personer. Det är detta ohållbara förhållande, som ansvariga läkare ha velat råda bot för, och det är detta förhållande, som också gör, att ansvarskännande kvinnor anse, att här måste någonting göras så att förhållandena bli utredda, och man får se, om det finns en framkomlig väg att gå.

Jag är alldeles övertygad om, att om det blir klart för läkarna, att de icke endast som nu, för att skydda sig själva, aldrig kunna hjälpa, såvida det inte gäller liv eller död för kvinnan, utan att de vore berättigade att ingripa där de ansåge att verkliga skäl föreläge och finge möjlighet att därigenom kunna bringa hjälp i något större utsträckning, tror jag för min del, att man skulle kunna komma åt en hel del av de missgrepp, som nu förekomma på detta område. Om en kvinna tordes gå till en samvetsgrann läkare med en sådan begäran, skulle hon alldeles säkert många gånger av läkaren få råd och hjälp att på annat sätt få sina svårigheter uppklarade. Hon skulle få sin ansvarskänsla väckt och kanske bringas att inse det oriktiga i en sådan åtgärd, och vill samhället också samtidigt med en sådan utredning, som här föreslås, försöka att på allvar träda in för att stärka den aktning för liv, som här har talats om, så att bakom läkaren står möjlighet att ge mor och barn en verklig hjälp, så tror jag, mina herrar, att vad som av utskottet föreslås icke skulle innebära en ökning av antalet fall av fosterfördrivning, utan tvärtom en minskning. Skall man lära människorna att hysa aktning för liv, såsom det här har sagts att man bör göra och som är fullständigt riktigt att man gör, så måste man också se till att lagen blir till en hjälp och ej motsatsen.

Herr Bergqvist: Jag begärde ordet i anledning av herr Holmgrens senaste anförande. Han gjorde gällande, att min ståndpunkt i frågan var alldeles ohållbar, och kännetecknade denna ståndpunkt på så sätt, att han sade, att jag skulle ha yttrat, att det skulle medföra obotlig skada för sedligheten, om det i lag bestämdes, under vilka omständigheter läkare skulle äga rätt att släcka livet hos ett foster. Detta är en fullständig vantolkning av vad jag sade — jag vill inte säga, att den är avsiktlig, den är säkerligen oavsiktlig. Det vore kanske onödigt att rätta den, ty det kommer av protokollet att framgå vad jag sade, men jag kan i alla fall angiva sammanhanget. Jag uttalade en farhåga för att ett legaliserande, som jag sade, av fosterfördrivningen skulle komma att slappa den sedliga känslan i allmänhet och särskilt när det gällde sexuella frågor, och så sade jag, att detta skulle komma att medföra obotlig skada för vår sedliga folkhälsa. Jag förmodar, att herr Holmgren är ense med mig i att om det skulle inträffa, att det bleve en förslappning i folkets sedliga uppfattning, detta skulle vara till obotlig skada. Det är ingenting annat jag har sagt och menat.

Sedan hade också herr Holmgren fäst sig vid att jag talat om att man borde vidtaga särskilda förebyggande åtgärder, så att inte liv väcktes i sådana fall, där man kunde se, att det skulle komma att medföra betänkliga följder. I det

Ang.
straffrihet för
avbrytande av
havandeskap.

(Forts.)

Ang.
straffrihet för
avbrytande av
havandeskap.

(Forts.)

avseendet, sade herr Holmgren, skulle det vara intressant att veta, hur jag hade tänkt mig, att den saken skulle ordnas. Ja, herr Holmgren, jag sade ju det också uttryckligen. Jag sade, att samhället bör lägga särskild vikt på väckande och stärkande av ansvarskänslan. Därmed angav jag det medel jag vill rekommendera.

Sedan ha ett par av talarna spelat på den strängen, att vi, som biträda reservanternas förslag, skulle anse oss intaga en högre ståndpunkt i sedligt avseende än de herrar, som tala och sträva för utskottets hemställan. Jag vill rätta den uppfattningen. Det är alldeles inte fallet, att vi anse oss på något sätt stå högre i sedligt avseende, men vi ha en annan uppfattning om de medel, genom vilka den sedliga folkhälsan skapas, bevaras och stärkes. Detta är det hela, och det är något helt annat än att vi skulle brösta oss över större sedlig fullkomning.

Herr Åkerman: Herr talman! Blott ett par ord i anledning av ett yttrande av en ärad talare på stockholmsbänken. Han nämnde, att han befarade, att det kunde väcka obehaglig uppmärksamhet ute i världen, ifall riksdagen i dag skulle biträda skrivelseförslaget. — Jag tror, att man bör fatta sina beslut utan dylika hänsyn och bestämma sig för vad man anser vara rätt, utan att därvid taga intryck av vad som kan tänkas på annat håll, i synnerhet som jag är övertygad om att en felaktig uppfattning i utlandet om denna sak inte skulle kunna förekomma annat än på grund av ett avsiktligt vilseledande beträffande det beslut, som här fattas, och jag tror inte alls, att vi behöva befara något sådant. För övrigt var det ju samma äventyr år 1921. Då fattade båda riksdagens kamrar, sedan saken var ställd på sin spets genom en reservation, ett beslut, vari de hemställde om en sådan utredning, i sammanhang med en så uppseendeväckande åtgärd som införandet av en högst betydande sänkning av straffen för de ifrågavarande brotten. Den, som är skugggrädd för vad man skall säga på annat håll, borde ju redan i denna strafflindring, som då skedde, sett en oerhörd fara för att vi kunde bli felbedömda på annat håll. Men när då denna strafflindring åtföljdes av en motivering, där riksdagen begärde, att frågan om fullständig straffrihet skulle i hela sin vidd överlämnas till utredning, fanns det väl lika stora utsikter 1921 som nu i år för att vi skulle bli missförstådda. Jag tror alltså, att man inte skall fästa sig vid det skälet.

Vidare vill jag erinra om att i Danmark föreligger sedan ett par år tillbaka ett regeringsförslag, där man också under vissa villkor vill stadga straffrihet för ifrågavarande brott — visserligen efter domstols prövning — men jag har aldrig hört, att danska folket därför har blivit utmålade som ett slags döende nation. Ingalunda.

Då jag nu ser, att herr Winberg har återkommit hit, vill jag i anledning av hans mycket starka kritik av juristernas uppfattning fråga honom: är herr Winberg beredd att i dag stryka ett streck över alla de paragrafer i strafflagen, som handla om fosterfördrivning, att alltså bestämma straffrihet under alla förhållanden härför? Är herr Winberg alltså beredd att i dag i Sveriges lag skriva in bestämmelser, innebärande att t. ex. en societetsdam, som av lättja och liknöjdhet är rädd för att få barn, skall få gå till första bästa manikurist, eller vad det är för några, som sköta om sådant, och få sitt foster fördrivet? Vill herr Winberg det? Om han inte är beredd att taga ett sådant steg, tycker jag inte, att han skall taga munnen full, om jag så får säga, fullt så mycket, som han gjorde i sitt anförande.

Då jag nu har fått ordet, vill jag även rätta ett missförstånd, som jag märkte, att herr Bergqvist gjort sig skyldig till. Synbarligen hade han fått för sig, att den domstolsprövning, som är föreslagen, skulle äga rum före fosterfördrivningen. Det är det inte tal om. Han yttrade något om att barnet kunde

hinna bli både fullgånget och fött och vad det var. Nej, för allt i världen, det är först sedan brottet är angivet för vederbörande åklagare och kvinnan möter inför domstol, för att svara i fosterfördrivningsmålet, som domstolen skulle få möjlighet att säga, att det föreligger en sådan situation, att den inte vill döma henne härför.

*Ang.
straffrihet för
avbrytande av
havandeskap.
(Forts.)*

Slutligen sade herr Trygger, att min uppfattning i år var en annan än i fjol. Jag beklagar, om jag har lagt mina ord så illa vid de olika tillfällena, att jag har kunnat bli så missförstådd. Jag försäkrar dock, att min uppfattning i år är densamma som i fjol. Den överensstämmer i stort sett, kan jag säga, med de grundlinjer, som förefinnas i det danska förslaget, och jag tror inte, att om man i en framtid går in för en sådan lagstiftning i Sverige, vårt folk skall behöva riskera att stämplas som något slags döende nation, som börjat tumma på sedliga värden och allt annat, som kan ha betydelse.

Herr Holmgren: Herr Bergqvist har nu förklarat, att jag missförstått hans föregående yttrande. Det är möjligt att jag gjorde detta, ehuruval jag upptecknade det stenografiskt. Jag är glad att höra att så var fallet. De åtgärder, som herr Bergqvist då alldeles särskilt tänkte på, voro alltså åtgärder för väckande och stärkande av ansvarskänslan, vilket ju också är alldeles utmärkt. Men jag kan i alla fall icke finna att det är möjligt, att dylika åtgärder skola kunna ersätta den utredning om lagstiftning i ärendet, som här är föreslagen.

Herr Trygger frågade vad vi männe trodde, »att det skulle göra för intryck ute i världen, om vi efter mönster av sovjet beslöto en skrivelse om legaliserande av fosterfördrivning». Jag förstår mig icke på juridiska distinktioner, men det förefaller mig besynnerligt, om vad som här hemställes, nämligen att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, »att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning, huruvida och under vilka förutsättningar avbrytande av havandeskap må lämnas straffritt», skulle kunna karakteriseras som att vi efter mönster av sovjet fatta beslut om att avlåta en skrivelse om legaliserande av fosterfördrivning. Jag kan icke förstå det.

När herr Trygger vidare säger, att om riksdagen nu bifaller utskottets förslag, så kommer den föreställningen att vinna insteg i Europa, att vårt folk är en döende nation, förefaller mig detta vara ett våldsamt överdrivet och alldeles oriktigt uttryck. Jag föreställer mig tvärtom, att om vi nu bifalla utskottets förslag, kommer förnuftigt folk att säga, att vår nation är en klok och vederhäftig och kulturellt högtstående nation.

Herr Winberg: Herr Åkerman ställde den direkta frågan till mig, om jag vore beredd att i dag medgiva, att societetsdamer skulle ha rättighet att gå till »manikurister» för att fördriva sina foster. Jag vill svara herr Åkerman, att jag icke så synnerligen intresserar mig för societetsdamerna, och det är för mitt vidkommande icke någon huvudfråga huruvida de överhuvud taget föda barn eller icke.

Det jag reagerade mot, när jag vände mig mot herr Åkerman och samtliga jurister i övrigt var, att dessa ovillkorligen vidhålla att fosterfördrivning *under alla förhållanden* är ett brott. Det skulle alltså fastslås, att det är ett brott, men man skulle å andra sidan icke utkräva straffet under vissa förhållanden. Det var denna ståndpunkt som jag påtalade, och ett vidhållande av en sådan ståndpunkt är enligt min mening oförklarligt.

Herr Trygger: Med anledning av herr Holmgrens sista yttrande, att det låge en överdrift i vad jag sade om att man i utlandet kunde få den uppfattningen av en skrivelse i ärendet att vi velat legalisera fosterfördrivning, vill jag nämna, att jag särskilt betonade, att det var en överdriven eller fel-

Ang.
straffrihet för
avbrytande av
havandeskap.
(Forts.)

aktig uppfattning som sålunda skulle bibringas utlandet, men att det trots allt föreligger en viss fara för att en sådan uppfattning kan göra sig gällande. Nu uppläste herr Holmgren för att styrka sitt påstående den gjorda hemställan i utskottets betänkande. Men när man bedömer en dylik hemställan, tar man hänsyn till vad som står i motiveringen, och när frågan är väckt genom enskilda motionärer, tar man också hänsyn till vad som står i motionen. Gör man det, tror jag det kan sägas, att en fara föreligger för att man i utlandet, när man där sammanställer denna fråga med vår avtagande nativitet, verkligen kan få den uppfattningen, att Sverige är en döende nation. Ty här i motionen av — vad är det nu han egentligen heter, mannen som väckt motionen? — herr Spångberg — skriver motionären följande:

»Sovjet-Ryssland, som i så många hänseenden söker sig fram på nya vägar, har resolut avskaffat fosterfördrivningsstraffet och går fram efter sådana riktlinjer. Experimentet torde bli lärorikt. Hand i hand med att avbrytande av havandeskap är tillåtet på *Statsklinikerna* — på annat sätt bedriven straffas hårt — går ett kraftigt omhändertagande av såväl den havande kvinnan som det nyfödda barnet.»

Nu kan man ytterligare gent emot detta säga, att barnen i allmänhet, efter vad man försport, ha det alldeles förfärligt svårt i detta land och i regel alls icke bli omhändertagna. Men möjligen avses här de barn, som framkommit, när man avbrutit havandeskapet!

Slutligen vände sig herr Åkerman mot att jag skulle ha sagt, att hans uppfattning i år vore en annan än hans uppfattning i fjol, och detta förklarar han icke vara riktigt. Jag måste naturligtvis erkänna att det icke är riktigt, då han bestrider det. Men min förmenta missuppfattning berodde på, att jag jämförde icke hans inre uppfattning i år med hans inre uppfattning i fjol, utan den uppfattning, som han framställt vid de båda tidpunkterna. Och då kom jag till det alldeles bestämda resultatet att han i fjol hade en uppfattning och i år en annan. I fjol var han delvis med på att i vissa ytterligare fall anse fosterfördrivning såsom rättsenlig; i år däremot håller han fast vid den gamla rättsuppfattningen i denna fråga, att fosterfördrivning såsom sådan är rättsstridig, ja, brottslig, men att, på grund av särskilt förmildrande omständigheter, som kunna förekomma, man skulle kunna tänka sig en befrielse från straff i vissa fall.

Jag vidhåller, herr talman, mitt yrkande om bifall till reservationen.

Herr Holmgren: Herr Trygger förklarar nu, att han naturligtvis sagt att det vore en felaktig uppfattning ute i Europa, om man finge den föreställningen, att Sverige vore en döende nation, men att det på grund av reservanternas motivering och den avgivna motionen skulle kunna tänkas finnas skäl för att en sådan uppfattning uppstode. Men om denna uppfattning är oriktig — för den händelse nu Europa alls läser motionen, vilket jag håller för särdeles osannolikt — kan den väl i alla fall icke betraktas som en anledning till avslag på hemställan om utredning?

Herr Åkerman: Med anledning av herr Tryggers sista anförande vill jag säga, att den uppfattning, som jag i dag har uttalat, står i fullkomlig överensstämmelse med vad jag i denna fråga uttalade i fjol. Jag kan ju åberopa, att jag här ensam har yrkat bifall till lagutskottets utlåtande med en motivering sådan som den lydde i fjol, och det skulle jag väl icke ha kunnat göra, om min uppfattning varit förändrad. Det anförande som jag i fjol höll här i kammaren skall jag naturligtvis icke upprepa nu, det vore syndigt att så upptaga herrarnas tid. Men den som vill göra sig besvär med att läsa det, skall finna, att det fullkomligt låter förlika sig med det anförande jag har hållit i dag.

Herr Tryggers påstående att jag ändrat uppfattning måste jag följaktligen alltjämt bestrida.

Jag medger att denna fråga kan vara av ganska ringa intresse för herrarna. För mig har det dock givetvis sitt intresse att det icke skall få stå fast, att jag ändrat uppfattning.

Ang.
straffrihet för
avbrytande av
havandeskap.
(Forts.)

Herr Trygger: Jag vill endast säga, att det var med den största sympati, som jag hälsade denna förändring i herr Åkermans uppfattning. Det var ock därför jag ville slå fast den.

Herr Åkerman: Den sympatien sätter jag icke ett spår värde på. Jag anser att det uttalande, som av herr Trygger gjorts i förevarande hänseende, är av den beskaffenhet, att jag ännu en gång måste bestrida riktigheten därav.

Efter det överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att, utom beträffande motiveringen, till vilken han ville återkomma efteråt, om anledning därtill gäves, hade i avseende på det nu ifrågavarande utlåtandet yrkats dels bifall till utskottets hemställan, dels ock avslag å samma hemställan.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Borell* och herr *Ekman, Karl Johan*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad första lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 19, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen, enligt av herr *Ekman, Karl Johan*, jämte 19 av kammarens övriga ledamöter före voteringspropositionens godkännande framställd begäran, medelst namnupprop; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 43;

Nej — 56.

Vid omröstningen röstades

ja av herr andre vice talmannen, herrar Klefbeck, Lindley, Berglund, Möller, Wahlmark, Sjöblom, Carl Svensson, Åkerman, Kobb, Oscar Olsson, Thulin, Pauli, Wagnsson, Östergren, Kropp, Johan Nilsson i Malmö, Carl Johansson, Pålsson, Lindblad, Wigforss, Gustav Hansson, Holmgren, Sandegård, Alkman, Ström, fröken Hesselgren, herrar Petré, Dalberg, Åström, Sandler, Norling, Carl Eriksson, Carl Carlsson, Walles, Johan Peter Johansson, Österström, Granström, Vännerström, Winberg, Jonsson, Asplund och Hansén; samt

nej av herrar Trygger, Stendahl, Ljunglund, greve Lagerbjelke, herrar Reuterskiöld, Borell, John Karlsson, Westman, Carl Gustaf Hammarskiöld,

Ang.
straffrihet för
avbrytande av
havandeskap.
(Forts.)

Karl Andersson, friherre Beck-Friis, herrar Karl Gustafsson, Karl Johan Ekman, greve Spens, herrar Martin Svensson, Johan Bernhard Johansson, Rooth, Bissmark, Per Gustafsson, Boberg, Petrus Nilsson, Erik Anderson, Wijkström, Bodin, Roos, Adolf Dahl, Clemedtson, Elof Andersson, Leander, Nils Anton Nilsson, Wohlin, Olof Olsson, Antonsson, Lithander, Boman, Widell, Sundberg, Isak Svensson, Pettersson, Johan Johansson, Per Adolf Larsson, Mellén, Lundell, Edward Larson, Fritiof Gustafson, August Johansson, Gottfrid Karlsson, Per Andersson, Jonas Andersson, Enhörning, Tjällgren, Frändén, Henrik Andersson, Bergqvist, Gabrielsson och Stenberg.

Herrar Larsén, Jönsson, Hallin, Strömberg, Sandén, Lindgren, Ernfors och Norin förklarade sig avstå från att rösta.

Ang. utvidgad
livsmedels-
lagstiftning.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 23, i anledning av väckta motioner angående en enhetlig, utvidgad livsmedelslagstiftning.

Andra lagutskottet hade till behandling förehaft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen nr 70 i första kammaren av herr *Clemedtson* m. fl. och nr 194 i andra kammaren av herr *Lorichs* m. fl.

I motionerna, som voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen ville besluta hemställa till Kungl. Maj:t, att det av 1916 års kommitté framlagda förslaget till enhetlig, utvidgad livsmedelslagstiftning måtte efter slutförd granskning, snarast möjligt föreläggas riksdagen.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på återopade grunder hemställt, att förevarande motioner icke måtte till någon riksdagens åtgärd förordas.

Reservation hade anförts av herr *Magnusson* i Kalmar, som ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhänga, att Kungl. Maj:t måtte för riksdagen framlägga förslag till en enhetlig, utvidgad livsmedelslagstiftning.

Herr Holmgren: Herr talman! Jag kan mycket väl förstå, att utskottet kunnat komma till den uppfattningen, att riksdagen icke nu bör bifalla det förslag till livsmedelslagstiftning, som är framlagt, därför att förslaget, såsom utskottet framhållit, är ganska komplicerat. Där finns en massa bestämmelser, och man kan sväva i tvivelsmål om, huruvida alla dessa verkligen kunna vara nödvändiga. Men det blir ju på detta sätt i alla fall endast ett negativt steg taget i ärendet, och man måste väl ändå medge, att det icke är bra som det för närvarande är, och att det skulle vara av stor betydelse, om vi finge en enhetlig livsmedellagstiftning och troligtvis också utvidgade bestämmelser i varje handa avseenden.

Ser man på det yrkande, som reservanten har framställt, finner man att det alls icke står i strid med det yrkande, som lagutskottets majoritet kommit till. Men det innebär i alla fall ett positivt steg med sin begäran, »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhänga, att Kungl. Maj:t måtte för riksdagen framlägga förslag till en enhetlig, utvidgad livsmedelslagstiftning» — sålunda utan något som helst uttalande om att man gillar det förslag, som en föregående utredning har givit till resultat.

Jag anser att det vore mycket rimligt och lämpligt att riksdagen fattade ett sådant beslut, om man håller före att det verkligen behövs en enhetlig livsme-

delslagstiftning, och såvitt jag kan förstå är det otvivelaktigt att så är förhållandet.

Jag skall därför, herr talman, be att få yrka bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Bissmark*, *Östergren* och *Clemedtson*.

Herr Westman: Herr talman! Utskottet har för sin del visst icke ansett, att den nuvarande lagstiftningen är tillfredsställande. Utskottet har heller på intet sätt velat säga, att det skulle vara lämpligt, om arbetet för att åstadkomma en reformerad livsmedelslagstiftning nu nedlades. Men utskottet har icke kunnat ansluta sig till motionärernas förslag av det skälet, att motionärerna hårt bundit sig vid det kommittébetänkande, som föreligger i ärendet.

Vad beträffar reservationen har den visserligen i betydande grad, i motsats till motionärerna, frigjort sig från kommittéförslaget, men dock icke tillräckligt, enär nämligen reservationen påyrkar, att Kungl. Maj:t måtte för riksdagen framlägga förslag om en »enhetlig, utvidgad livsmedelslagstiftning». Därest kammaren skulle bifalla detta förslag, skulle kammaren ha på ett mycket betydelsefullt sätt på förhand uttalat sig om den form, som den blivande lagstiftningen skulle få. Går man nämligen in för att begära en *enhetlig* lagstiftning, så binder man därigenom på förhand sin ståndpunkt, och det kan hända att man därigenom påverkar Kungl. Maj:ts arbete i en ofördelaktig riktning.

Detta krav på en enhetlig livsmedelslagstiftning medför nämligen åtskilliga olägenheter. Det medför den olägenheten, att förseelser mot livsmedelslagstiftningen vid en rättslig reglering skulle behandlas särskilt, lösgjorda från sambandet med en reglering av motsvarande förseelser i fråga om t. ex. andra varor än livsmedel. Från juridiskt håll, där man haft att granska kommittéförslaget, har det framhållits, att detta skulle vara ägnat att framkalla stora olägenheter. En annan av de olägenheter, som en enhetlig reglering skulle medföra, är att man måste göra slut på kommunernas rätt att på detta område genom sina kommunala myndigheter utfärda bestämmelser, som äro lämpliga för varje särskild kommuns förhållanden. Ser man på kommittébetänkandet finner man också som en konsekvens av kommitténs ståndpunkt att det bör vara en enhetlig reglering, att kommittén berövat de kommunala myndigheterna den möjlighet, som de nu ha, att utfärda särrättsliga bestämmelser. Detta vore dock en ganska betänklig rättsändring, då ju förhållandena på livsmedelshandels område äro helt annorlunda i Stockholm än i en liten stad, t. ex. Skeninge. Det kan vara mycket lämpligt, att kommunerna ha en viss frihet att ordna en hel del detaljer i denna fråga var efter sina förhållanden. I varje fall bör man icke på förhand bestämt begära borttagandet av den frihet, som kommunerna nu ha i detta avseende. Vidare följer av en sådan centralisering, som kommittéförslaget innebär, att man måste ha en mycket dyrbar apparat och att det blir nödvändigt att göra en mycket detaljerad lagstiftning. Man finner också, att kommittéförslaget innehåller en stor mängd detaljer.

Utskottet har alltså velat ställa sig på den ståndpunkten, att man bäst gagnar saken genom att man avvisar det förslag, som nu blivit framställt om att riksdagen skulle på förhand binda sig. Det bästa är nog att Kungl. Maj:t utan direktiv får utarbета ett förslag att framlägga för riksdagen. Jag tror, att det för sakens slutliga framgång skulle vara ganska farligt, om man nu på förhand binder arbetet. Det kan hända att detta har till följd, att man får för riksdagen framlagt ett förslag, som är sådant att det icke kan vinna riksdagens godkännande.

Utskottet har alltså på intet vis velat ställa sig hindrande i vägen för en författad lagstiftning på detta område, men utskottet har icke ansett tiden vara

Ang. utvidgad
livsmedels-
lagstiftning.
(Forts.)

Ang. utvidgad
livsmedels-
lagstiftning.
(Forts.)

mogen för riksdagen att på något sätt binda sig i fråga om riktlinjerna för detta arbete. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Clemedtson: Herr talman! Jag tror att det inom alla lager av vårt folk råder den bestämda meningen, att förhållandena på detta område för närvarande icke äro tillfredsställande. Jag blev också av det anförande, som här hölls av utskottets ärade ordförande, övertygad om, att han, liksom utskottet, är på det klara med att förhållandena äro synnerligen otillfredsställande. Den väg, som motionärerna här ha pekat på för att få en ändring i berörda förhållanden till stånd, är kanske icke riktigt populär, och det är ju för övrigt alldeles tydligt, att man måste ställa sig en smula betänksam, då vad de sakkunniga ifrågasatt och föreslagit måste föra med sig en mycket stor apparat med flera organ och många invecklade bestämmelser.

Jag förstår också, att frågan efter utskottets behandling ligger så till, att det finns mycket små utsikter för motionärerna att vinna gehör för sitt yrkande. Under sådana förhållanden skall jag icke heller, herr talman, nu upptaga en dyrbar tid med att komma med några längre utredningar i själva saksfrågan. Jag vill endast påpeka och ytterligare understryka, huru betydelsefull jag anser att frågan är, ej endast ur hälsosynpunkt, utan även ur privat- och allmänekonomisk synpunkt. Jag skall alltså endast kort och gott plikt-skyldigast be att få yrka bifall till den reservation, som är avgiven av herr Magnusson, och samtidigt be att ur utskottets utlåtande få utläsa, vad som även herr ordföranden här syntes anse, att man kan hoppas att frågan icke i och med detta är avförd från dagordningen, utan att den på det håll, där man har förutsättningar för att bringa den till en lycklig lösning, alltjämt är i välvillig och benägen åtanke. Jag anser mig nämligen ha rätt att utläsa en sådan önskan ur utskottets utlåtande, där det står:

»Enligt utskottets mening föreligga för närvarande ej erforderliga förutsättningar för att riksdagen nu skulle taga ställning till frågan på vad sätt utredningsarbetet rörande omfattningen och innehållet av ny livsmedelslagstiftning bör bedrivas.»

Här tryckes särskilt på, att riksdagen i det skick, i vilket frågan nu föreligger, icke kan göra någonting, men å andra sidan vill jag därav draga den slutsatsen, att man har sina ögon riktade på Kungl. Maj:ts regering.

Herr Petré: Herr talman! Då jag deltagit i behandlingen av detta ärende i utskottet, vill jag meddela, att anledningen till att jag icke reserverat mig mot utskottets hemställan uteslutande är den, att frågan för närvarande ligger under omprövning hos regeringen, och det är ju en gammal sed att man vid sådant förhållande icke brukar skriva i ärendet till Kungl. Maj:t. Det förhållandet, att jag icke reserverat mig mot utskottets beslut, innebär alltså på intet som helst sätt, att jag icke anser en ny lagstiftning på detta område behöflig.

Jag har endast, herr talman, velat ha detta antecknat till protokollet.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes i enlighet med därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Herr **andre vice talmannen**, erhöll på begäran ordet och yttrade: Beträffande de i dag avlämnade propositionerna rörande kommunalskattefrågor och därmed sammanhängande ämnen får jag hemställa, att denna kammare måtte för sin del besluta, att ett särskilt utskott, bestående av 24 ledamöter, 12 från vardera kammaren, skall tillsättas för behandling av ej mindre Kungl. Maj:ts propositioner nummer 213, 214, 218—230, 242 och 243, än även de ytterligare framställningar, som kunna komma att av Kungl. Maj:t eller i enskilda motioner göras i dessa ämnen eller i andra, i omedelbart sammanhang därmed stående frågor, och att andra kammaren inbjudes att i detta beslut förena sig med första kammaren. Om första kammaren godkänner detta förslag, och andra kammaren biträder det sålunda fattade beslutet, hemställer jag även, att första kammaren behagade besluta att utse 12 suppleanter för sina ledamöter i ifrågavarande utskott.

Vad herr andre vice talmannen sålunda hemställt bifölls.

Herr talmannen yttrade, att han, som i ämnet samrått med andra kammarens talman, finge föreslå, det första kammaren, under förutsättning att andra kammaren antog ifrågavarande inbjudning, ville besluta att vid sammanträde lördagen den 24 i denna månad företaga val av ledamöter och suppleanter i berörda särskilda utskott.

Detta förslag antogs.

Ordet gavs ånyo till herr **andre vice talmannen**, som nu anförde: Med hänsyn till den instundande påskhelgen ber jag få föreslå, att kammaren måtte medgiva, att motionstiden för samtliga i dag avlämnade kungl. propositioner utsträcker till det sammanträde, som infaller näst efter 20 dagar från propositionernas avlämnande, samt att kammaren måtte lämna enahanda medgivande jämväl beträffande de under gårdagen avlämnade kungl. propositionerna utom propositionen nr 206, i fråga om vilken dylikt beslut redan blivit fattat.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Avgåvos och hänvisades till statsutskottet nedannämnda motioner:

nr 288, av herr *Möller* m. fl.,

nr 289, av herr *Pålsson*, samt

nr 290, av herrar *Sandegård* och *Norling*,

alla i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till kommunala flickskolor m. m.

Herr **Lithander** erhöll på begäran ordet och yttrade: I skrivelse till Konungen, daterad februari 1928, anför Rederi A. B. Svenska Lloyd hur frågan om förbättrandet av Sveriges reguljära passagerareförbindelser med England länge har omfattats med livligt intresse ej mindre av statsmakterna samt i kommersiella och sjöfartskretsar än även av allmänheten. Alltsedan 1916 har den ena utredningen efter den andra blivit verkställd av sakkunniga, men frågan har dock icke under denna tid kommit närmare sin lösning.

Därefter redogör bolaget för de förslag till förbättrade kommunikationer och kostnaderna härför, som bolaget efter ingående undersökningar kommit till, samt en medverkan till planernas realiserande, som ifrågasattes hos regering och riksdag.

*Interpellation,
ang.
förbättrade
sjöfartsför-
bindelser med
England.*

*Interpellation
ang.
förbättrade
sjöfartsför-
bindelser med
England.
(Ports.)*

Uti Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning måndagen den 19 mars lämnas en sammanfattning av kommerskollegii yttrande över framställningen, och vari bl. a. framhålles följande:

Först lämnas en redogörelse för Svenska Lloyds framställning, som går ut på dels rederilån på 1,500,000 kr., dels ock ett särskilt lån på 1,000,000 kr., för vardera av två nya snabbgående fartyg för routen Göteborg—London, alltså sammanlagt 5,000,000 kr. Vidare skulle för det planerade företaget bildas ett särskilt aktiebolag, vars tillgångar skulle till en början bli de föreslagna fartygen med en beräknad anskaffningskostnad av omkring 6,600,000 kr., vilket alltså skulle erhållas därigenom att rederilån eller lån av byggare erhöles för tillhoppa 3,000,000 kr., att bolaget självt i aktiekapital eller i låneform i bolaget insatte 1,600,000 kr. och att staten bidroge medelst särskilt lån med 2,000,000 kr.

Kollegium lämnar därefter i sitt utlåtande en historik över trafikförbindelsernas utveckling mellan Sverige och England under gångna år samt olika framställningar av Svenska handelskammaren i London. 1913 års kommitté för utredning i ärendet, järnvägsstyrelsens utredning 1916 samt de till kollegiet nu senast inkomna yttrandena m. m. Härav framgår bl. a., att Svenska Lloyds framställning tillstyrkts av Sveriges allmänna exportförening och Stockholms handelskammare, vilka samtidigt avstyrkt inrättande av en ångfärjeförbindelse, av Handelskammaren i Göteborg, länsstyrelsen i Göteborg, Svenska trafikförbundet samt svenske ministern, svenska generalkonsulatet och svenska handelskammaren i London. Däremot har Skånes handelskammare icke biträtt framställningen.

Kommerskollegium framhåller att alltsedan sekelskiftet har svenska staten i stor utsträckning vidtagit åtgärder för att i mån av behov ekonomiskt understödja strävandena att åstadkomma förbättringar i våra sjöfartsförbindelser med främmande länder.

Kollegium har i tidigare utlåtanden i fråga om våra förbindelser med bl. a. England funnit dessa vara av sådan vikt, att ett statens direkta ingripande för deras anordnande vore motiverat. Kollegium finner nu därför självfallet så mycket större anledning föreligga, att staten ställer sig framsynt och välvillig, när fråga såsom nu uppstår att stödja en enskild företagare, som är beredd att ikläda sig viss sådan risk för uppoffringar, som utan tvivel kan anses föreligga beträffande upprätthållandet av de sjöfartsförbindelser, varom här är fråga. Därtill synes kollegium staten för övrigt så mycket hellre ha anledning, som det initiativ från svenska statens sida för ordnandet av våra så viktiga sjöfartsförbindelser med England, vilket i och för sig ter sig så synnerligen naturligt, under icke mindre än i det närmaste två hela decennier, sedan undersökningen i ämnet först igångsatts, fullständigt uteblivit.

Särskilt understryker kollegium, att de upprepade och ingående undersökningarna rörande lämpligaste sättet för statens medverkan till förbättrande av våra sjöfartsförbindelser med England på grund av diverse skiljaktiga meningar hittills icke resulterat i några positiva åtgärder, medan utvecklingen av sjöfartsförbindelserna med Tyskland och Nordamerikas Förenta stater ävensom med grannländerna kraftigt befördrats eller understötts av staten. Kollegium fäster härvid särskilt vikt vid det förhållandet, att England jämte Tyskland och Förenta staterna är det land, med vilket vi ha det största handelsutbytet. Även de kulturella förbindelserna mellan Sverige och England äro mycket framträdande och ha på senare tid i olika avseenden starkt tilltagit, i sin tur stimulerande resandetrafiken länderna emellan.

Efter en tabellarisk redogörelse för omfattningen av vår handel med och sjöfart på England framhåller kommerskollegium, att vad i förevarande fråga under tidernas lopp förekommit synes giva vid handen, att det beträffande

godsbefordringen till och från England är jämförelsevis väl sörjt, medan det ligger i öppen dag att våra sjöfartsförbindelser med England i avseende på passagerarebefordran äro i synnerligen hög grad i behov av förbättring. Trots upprepade yrkanden på provisoriska förbättringar av förbindelserna med sikte på åstadkommande av dagliga förbindelser hade de tid efter annan framkomna planerna på åstadkommande av ångfärjeförbindelser med nödvändighet verkat hämmande på en eljest naturlig utveckling.

Vad planerna på en ångfärjelinje beträffar, så framhåller kommerskollegium, att förutsättningarna för en dylik under årens lopp undergått mycket väsentliga förändringar. Nu är det ej välbetänkt att för färjplanerna bygga några beräkningar på transitotrafik mellan England och Östeuropa. Härtill kommer att redan nu de statsfinansiella förhållandena torde förbjuda varje tanke på så ekonomiskt omfattande planer, och därför avråder kollegiet från att lösa den högaktuella frågan om bättre sjöfartsförbindelser på England genom upprättande av ångfärjetrafik mellan Göteborg och någon engelsk hamn.

Kollegium anser sig i stället kunna räkna med, att de förevarande förbindelserna böra kunna, väl skötta, utvecklas efter hand på i huvudsak samma sätt som varit gällande och fortfarande gäller beträffande exempelvis förbindelserna med Finland, vilka utvecklats på jämförelsevis kort tid från tre turer i veckan i båda riktningarna till för närvarande sex dylika turer.

Tidpunkten för vidtagande av de av Svenska Lloyd föreslagna åtgärderna äro enligt kommerskollegii mening synnerligen lämplig. Kollegium understryker nämligen, att på senaste tiden konjunkturbedömningarna beträffande England gå i riktning mot en förbättring av läget där, samtidigt som för Sveriges vidkommande goda förhoppningar föreligga i fråga om den ekonomiska utvecklingen. Av relativt tillfällig art äro de ogynnsamma faktorer, som de pågående arbetskonflikterna innebära.

Driftskalkylerna äro ävenledes enligt kommerskollegii mening tillfredsställande. I detta sammanhang framhålls, att bolaget visserligen icke räknat med intäkt av postbefordran, men att man särskilt med tanke på resultatet från 1927 bör kalkylera med en mindre årlig inkomst av postpaketbefordran. Beloppet torde hålla sig vid omkring 10,000 kr.

Kommerskollegium förordar den jämkningen i bolagets framställning, att det belopp, som behöver tillskjutas utöver eventuellt rederilån på 3 miljoner, synes böra lika fördelas mellan staten och sökandebolaget, varigenom det föreslagna särskilda statslånet skulle inskränkas till 1,800,000 kronor.

Beviljandet av rederilån för fartygen bör bli beroende av särskild framställning, och något principiellt hinder för erhållande av ifrågasatt belopp som lån föreligger icke. Om hela det av bolaget angivna beloppet begäres som rederilån, bör det emellertid med hänsyn till medeltillgången beviljas i flera repriser.

Rörande planen på att bilda ett särskilt bolag för byggandet av tonnage anser kollegium lämpligast, att även anskaffandet av de nya fartygen sker för Svenska Lloyds räkning.

I god tid böra undersökningar företagas att åstadkomma samtrafiktaxor mellan sjöfartslinjen på England och de järnvägar, med vilka samtrafik bör äga rum.

Utlåtandet utmynnar i en hemställan, att Kungl. Maj:t måtte avlåta proposition till riksdagen i syfte att utverka medgivande att för här ifrågasvarande ändamål mot den säkerhet, som enligt låneavtalet påfordras, utlämna ett lån på 1,800,000 kr.

Av detta citat framgår med all tydlighet önskvärdheten av att staten medverkar till de föreslagna förbättringarna av sjöfartsförbindelserna med England.

Vid det förhållande, att någon kungl. proposition ej avlåtits i frågan, an-

*Interpellation
ang.
förbättrade
sjöfartsför-
bindelser med
England.
(Forts.)*

*Interpellation
ang.
förbättrade
sjöfartsför-
bindelser med
England.
(Forts.)*

hålles om första kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet få rikta följande spörsmål:

Har regeringen för avsikt att till innevarande års riksdag avlämna proposition med anledning av framställningen från Rederi A.-B. Svenska Lloyd om statsmakternas medverkan till förbättrande av Sveriges sjöfartsförbindelser med England.

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spörsmål finge framställas.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner hänvisades av dessa nr 165, 205, 209, 233, 234, 236—238 och 244 till statsutskottet, nr 194 och 195 till bevillningsutskottet, nr 196, i vad den avsåg anvisande av ett extra förslagsanslag av 60,000 kronor för gäldande av vissa retroaktiva avgifter till pensionskassor, till bankoutskottet och i övrigt till statsutskottet, nr 200 och 207 till bankoutskottet, nr 201, 215 och 232 till behandling av lagutskott, nr 210 och 245 till jordbruksutskottet samt nr 239 till konstitutionsutskottet, varemot propositionerna nr 204, 213, 214, 218—230, 242 och 243 nu på begäran bordlades.

Anmäldes och bordlades

statsutskottets utlåtanden:

nr 5, angående regleringen för budgetåret 1928—1929 av utgifterna under riksstatens femte huvudtitel, innefattande anslagen till socialdepartementet;

nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående godkännande av viss överenskommelse mellan kronan och Östersunds stad;

nr 47, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående organiserade av en reservstat för furirer vid Gotlands trupper;

nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående om- och tillbyggnad av garnisonssjukhuset i Skövde m. m.;

nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till underhåll av vetenskapsakademiens, av makarna Mittag-Leffler donerade matematiska bibliotek;

nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inredande av en hiss i Lunds universitets historiska museum;

nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts under punkt 126 av statsverkspropositionens åttonde huvudtitel framlagda förslag angående uppförande av biblioteksbyggnad för tekniska högskolan;

nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag till vissa kostnader för skolundervisning åt barn till befattningshavare vid telegrafverkets radiopejlstationer m. m.; och

nr 53, i anledning av väckt motion om användande av överskottsmedel för försäld skog från kyrkoherdebostället i Östmarks församling till restaurering av församlingens kyrka;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 22, i anledning av väckta motioner om upphävande av tullen å karbidkväve;

nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa inrikes postavgifter; och

nr 24, i anledning av väckt motion om nedsättning av tullen å visst slag av stärkelse;

första lagutskottets utlåtande nr 20, i anledning av väckta motioner om utredning angående ändrade bestämmelser rörande maskiners hänförande till fast egendom m. m.; samt

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 1, angående regleringen för budgetåret 1928—1929 av utgifterna under riksstatens nionde huvudtitel, innefattande anslagen till jordbruksdepartementet;

nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående tillfälliga lönetillägg åt vissa vaktmästare och med dem jämförliga befattningshavare i vad rör jordbruksärenden;

nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ombyggnad av värmeanläggningen vid veterinärhögskolan; och

nr 16, angående reglering av utgifterna för kapitalökning för budgetåret 1928—1929 i vad angår jordbruksärenden.

På framställning av herr talmannen medgav kammaren, att de anslag, som utfärdats till sammanträdets fortsättande på aftonen, finge nedtagas.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 5.19 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.